په هیواد کې دفقر ستونزه او مخنیوی یې

Ketabton.com

۲۷ - 9 ـ ۱۳۹۶ هـ ش

محصل غازي زاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

په هېواد کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې

لیکوال: محصل غازي زاده

ایمیل: mghazizada@gmail.com

ګرځنده شمېره: 783598561+

دخپروني نېټه: ۲۷/ قوس/ ۱۳۹۲لمریز

یادونه: هر څوک کولای شي چې نوموړی کتاب چاپ او خپور کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سریزه

الحمد لله رب العالمین, والصلاة والسلام علی سید المرسلین, وعلی آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلی یوم الدین, وبعد ، ، ، ،

دغه لیکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې) په ټولنه او هېواد کې د عملي لیدل شوو حالاتو او د ځینو بیچارو او فقیرو طبقو د لاس نیوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له امله یو داسې انځور دی چې همیش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن نه شپاړس کاله مخکې (په ۱۳۸۰ لمریز کې) چې کله زه د هجرت په دیار پېښور کې د یتیمانو د یو پالنځي او روزنتون (مَرکز رِعایة و خِدمة الایتام) مسئول وم، دغه پروژه چې د قطر خیریه ټولنې (جمعیة قطر الخیریة) په وسیله د قطر له دولت او د هغې خَای د وګړو لخَوا تمویل کیده. کله نا کله به زه د نوموړې ټولنې - چې مرکزي دفتر یې په اسلام آباد کې و - په نمایندګۍ سره د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسیق) او د موسساتو د بیړنیو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضرېدم، چې هغه مهال د دې لیکنې فکر راسره پیدا شو، نو د بحث او څېړنې لپاره مې موضوعات ترتیب کړل.

د یتیمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خیریه موسساتو د بیړنیو مرستو د ویش په عملیه کې بوختیا، د هجرت په چاپېریال او بیا په داخل د هېواد کې د زیاتو اړمنو خلکو لکه یتیمان، معذور، نابینایان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نیوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخه اخستنې په نتیجه کې د دې لیکنې لپاره له ما سره مناسب او لازم معلومات پیدا شول.

په کال ۱۳۸۱ لمریز کې چې کله دغه لیکنه سرته ورسیده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځینې بااحساسه افغانانو ورونو پر مخ بیوله او دفتر یې په پېښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې تیر کال (۱۳۹۵لمریز) د عقرب لومړیو ورځو کې خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کارته نو سیمه (سرک دو) کې میشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندویه کمیټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځینو ورونو وړاندیز دا ؤ چې باید دغه لیکنه له بیا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د لیکنې په بیا کتنه مې پیل وکړ چې د مطالعې په بهیر کې یې په ځینو مطالبو کې د اضافاتو اړتیا ولیدل شوه، دغه مهال مو د موضوع اړوند نوي او تازه معلومات هم پکې اضافه کړل.

د کتاب په لومړنیو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزي (فقر او بیچارګۍ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په وروستي مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څېړل شوي، او په وروستنیو مبحثونو کې یې د حل لارې یا د ستونزې د مخنیوي چارې تر څېړنې لاندې نیول شوي دي.

لکه څرنګه چې د نوموړې قضیې په لاملونو او عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل یاد شوي، نو د مخنیوي په باب کې یې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څېړنه شوې ده.

که له یوه پلوه د دې څېړنې په بهیر کې د هېواد او هېوادوالو د فقر او بیچاره ګۍ طبیعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي، نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څېړل شوي چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولینو او چارواکو بې کفایتي، حکومت او ډلو ټپلو ته د ځینو منسوبو وګړو درغلي او خیانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پیمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

نو د هېواد بیا رغونې په پروسه کې باید لومړی انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړی د انسان ناجوړۍ ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنیاتو، او عایداتو له پلوه ښه غني دی، خو داچې د کار وړ، ریښتینو او امینو وګړو له نشتوالي یا کموالي سره مخ دی؛ ځکه خو له بیلابیلو ستونزو سره لاس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګړیوان دی چې د هغې له جملې څخه اقتصادي ستونزه هم ده.

دا یو حقیقت دی چې الله تعالی څومره انسانان او مخلوقات پیدا کړي د هغوی لپاره یې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچینې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وایي (باید نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي) په پوره توګه غلط دی. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځینو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کیږي چې دا یو الهي مصیبت او هم ازمایښت دی، خو د دې دا معنا نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کیږي او یا د انسانانو د روزۍ اسباب او وسایل لمنځه ولاړ کیږي.که موږ دنړۍ زیاترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچینې او زخیرې شتون لري. اوکه خپل ټاټوبي افغانستان ته وګورو، نو دا حقیقت به راته رابرسیره شي چې د موجوده نفوسو، بلکې د دې څو شمېره زیات نفوسو ته به یې طبیعي سرچینې کفایت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ستونزې په څه شي کې دي؟ معلومه خبره ده چې ځینې تېل شوي حالات د دې هېواد د خود کفایې په مخه کې خنډ دي - چې لازمه څېړنه یې د دې لیکنې په متن کې شوې - همدا راز د وړتیالرونکې او مناسبې رهبرۍ، سمې ادارې، او امینو لاسونو نشتوالی یا لږوالی د دی سبب شوی دی چې دا ملت دې د فقر او تنګ لاسۍ په لومو کې ونخلي.

که موږ له یوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د مال او ثروت په ډېروالي کې یو له بله سره سیالي کوي او د دی حدیث مصداق ګرځیدلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**وَاللهِ لاَ الفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – البخاري-** نو قسم په الله دی چې پر تاسو باندې له فقر څخه نه ویرېږم،لکن پرتاسې باندې لدې ویره لرم چې دنیا به درباندې پراخه شي، لکه څرنګه چې پر پخوانیو خلکو باندې پراخه شوې وه او تاسې به پکې یو له بله سیالي وکړئ، لکه هغوی چې پکې یو له بله سیالي کړې وه، نو تاسې به تباه کړي لکه هغوی چې یې تباه کړي ؤ.)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بیچارګان د لوږې له لاسه مړه کیږي،یا د لوږې او بیچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغي، بیکاري، ګدایګري، جهل او ناپوهي او داسې نورو کې ژوند تیروي.

په هیواد کې د داسې نانډوله حالاتو راتلل چې یو سړی دی د ډېر خورۍ له امله مړ کیږي او بل دې د لوږې او خوړو د نشتوالي له امله کړېږي ..دا په داسې حال کې چې د لومړۍ طبقې یو زیات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجایزه شتمنیو په وسیله دې لوړې کچې ته رسیدلي دي، د چاړواکۍ، زورواکۍ، درغلۍ او خیانتونو له لارې یې ثروت او مال پیدا کړی دی.

نو ترڅو چې په هیواد کې لومړیتوب انسان جوړونې ته ورنکړ شي، پر منصب او وظیفې باندې وړ، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ونه نیول شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو بیا پدې هېواد کې امن،د نظام پاینښت، آرامۍ، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بیچاره ګئ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غواړم چې زموږ دغه لږ کوښښ په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د څلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمې لارښوونې کړي او څوک چې یې د چاپ لګښت په غاړه اخلي، یا یې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غواړم.

همدارنګه ښاغلی حمیدالله صدیقي او سید جلال الدین چې د کتاب په ډیزاین کې یې راسره مرسته کړې له دواړو څخه د زړه له کومې مننه کوم، او رب العالمین ته لاس په دعاء یم چې دواړو ته د دنیا او آخرت کامیابي ورپه برخه کړي.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول/ ۱۴۳۸ هـ ق، ۲۷ /۹/ ۱۳۹۶ لمریز، (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنیاوي فلسفې او فکري مذهبونه خپلې ځانګړې اراوې لري چې زیاتره يې له حقیقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړی پر حقیقت او واقعیت ولاړ دی .د اسلام د سپېڅلي دین له نصوصو او ویناوو څخه دا جوته کېږي چې: فقر یو طبیعي مصیبت او انسان ته وربښنه ستونزه ده، چې باید وتنبولای شي.

پیغمبر صلی الله علیه وسلم له فقر څخه په الله تعالی باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به يې کوله ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [1]– ای الله زه درڅخه له کفر او نیستمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پدیده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره یو الهي نعمت او پیرزوینه بلل کېږي، په قرآن کریم کې الله تعالی پرخپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمايي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى)).[2] ته يې نیستمن موندلی وې، نو شتمن يې کړې.

الله تعالی په دنیا کی خپلو نیکو بندګانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده . په قرانکریم کی يې داسې فرمایلي دي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝)).[3]" نوح علیه السلام خپل قوم ته وویل پس ښښنه وغواړئ له خپل پالونکي څخه بیشکه چې هغه ښښونکی دی، پرتاسې به پرلپسې اورښت وکړي،او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو (اولادونو)،او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ویالې.او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[4] د نیك وګړي لپاره پاک او بهترین مال ښه دی.

په بشري ټولنو کې د فقر او نیستمنۍ لاملونه او عوامل یو تر بله سره یو څه توپیر لري، لکن ځیني يې سره شریک دي، چې هغه طبیعي پیښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سیلابونه او داسې نور.

ترکومه ځایه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبیعي لاملونو سره سره دوه عمده لاملونه هم شته،چې هغه عبارت دي له:خارجي تیري او دوېیم له داخلي ګډوډیو او درغلیو څخه، چې په لاندې کرښو کې به په تفصیل سره د هغې څرګندونه او څېړنه شوې ده:

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه

فقر او نسیتمني د انسان لپاره یو ازمايښت او ستونزه ده، او په ځینې حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نیونه ،او عذاب وي چې د هغوی د بدو کړنو له امله رامنځ ته کېږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبیعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او هېوادوال يې له نیستمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم يې پدې توګه دي:

ا-زلزلې: چې له پخوا راهسې د هېواد په مختلفو برخو کې واقع شوي دي او پدې وروستیو کلونو کې د هېواد په شمال کې ډېرې خطرناکې زلزلې وشوې، چې امله يې په زرونو خلک مړه ، کورونه ړنګ او ابادې او زراعتي ځمکې زیانمنې شوې.

۲- وچکالي: زموږ هېواد کې د وچ کالیو له خطرونو سره مخ دی،او دا وروستنۍ وچکالي چې د هېواد په جنوب اوجنوب غرب او نورو برخو کې يې تقریبا پنځه کاله دوام وکړ[5] ډېره خطرناکه وه.

۳ - سیلابونه او ملخان: د هېواد په بیلابیلو برخو کې د سیلابونو راتلل چې کورنو او ابادو ځمکو ته يې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد د شمال په ځینو سیمو کې د ملخانو راپیداکیدل، چې زراعت ته زیات تاوانونه رسوي، د ولس د نیستئ او فقر طبیعي لاملونه دي .

---

[1]. أحمد , ابن ابي شيبه
[2]. الضحی ۲.
[3]- نوح ۱۰-۱۲
[4]- مسند امام احمد،الأدب المفرد
[5]. تر ۱۳۸3 لمریز کال پورې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې طبیعي پېښو او ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنیوی لپاره باید کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادی چې طبیعي ناخوالي او مصیبتونه په زیاترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کیږي لکه څرنګه چې بې د الله تعالی او د هغه د استازي (صلی الله علیه وسلم) په ویناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالی فرمايي: ((وَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِي قَرۡيَةٖ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذۡنَآ أَهۡلَهَا بِٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمۡ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾)).[6] او موږ هیڅ یوې سیمې ته پیغمبر نه دی لیږلی، مګر داچې د هغې اوسیدونکي مو په سختیو (لکه فقر) او تکلیفونو (لکه ناروغیو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوی عاجزي وکړي او ایمان راوړي.

الله تعالی فرمايي: ((وَلَقَدۡ أَخَذۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)).[7] یقینا چې موږ د فرعون قوم د وچکالۍ او په نقصان د میوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

الله تعالی فرمايي: ((فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٖ مُّبِينٖ ﴿١٠﴾ يَغۡشَى ٱلنَّاسَۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿١١﴾)).[8] پس منتظر اوسه (ای محمده! دې قریشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګی ښکاره کړي، پداسی حال کې چې هغوی به پټ کړي او دا به دردناك عذاب وي.

د دې آیت په تفسیر کې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ویلي: ((کله چې قریشو اسلام ونه منلو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دښمنۍ کې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خیرا (بد دعائي) وکړه چې الله تعالی دې پر هغوی باندې د یوسف (علیه السلام) د وخت وچکالي راوړي، نو همداسی وشول، هغوی دومره لوږې او تکلیف را واخیستل چې هډوکي او مرداري یې وخوړلې، او چې بره اسمان ته به یې کتل، نو لوګی به یې په نظر راتللو، لکه څرنګه چې الله تعالی پدې وینا کې ذکر کړي دي)).[9]

د حدیثو په روایتونو کې د ځینو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصیبتونو د راتللو خبر ورکړ شوی:

په یو روایت کې داسې ذکر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[10] په هیڅ یو قوم کې خیانت او درغلي نده څرګنده شوې، مګر داچې د هغوی په زړونو کې وېره اچول شوې، په هیڅ یو قوم کې زنا نده خپره شوې مګر داچې د هغوی تر منځ به مرګ ډېر شي، هیڅ یو قوم په پیمانه، او تله کې کمې نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هیڅ یو قوم په ناحقه سره پریکړه (فیصله) نه ده کړی مګر داچی د هغوی ترمنځ به پخپلو کې وینه تویدنه زیاته شي، او هیڅ یو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به پرې دښمن مسلط کړي.

یو بل روایت پدی مفهوم دی چې: ((کله په یو قوم کی په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوی به په طاعون، او داسې ناروغیو وازمایل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلك نه و ازمایل شوي، او کله چې خلک په تله او پیمانه کې کمی وکړي، نو په وچکالی، رزق تنګی، او د پاچا په تیري کولو به اخته شي، او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمان څخه به ورباندې باران بند شي، او که څاروي نه وي نو هیڅکله به پرې اوربښت ونشي، او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوی څخه به هغه څه هم واخلي چې

---

[6]. الاعراف ۹۴

[7]. الأعراف ۱۲۹

6- الدخان ۱۰ - ۱۱

[9]- وګوره: تفسیر ابن کثیر ۴ / ۱۴۹

[10]-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی په لاسونو (ملکيت) کی دي،او که چېرته د هغوی مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پريکړه ونه کړي څه چې الله تعالی پخپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالی به ددوی ترمنځ خپلمنځي جنګ وګرځوي)).[11]

او زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ يو مهم لامل بلل کيږي، او داسې يو عذاب دی چې الله تعالی د هغې پواسطه ځينې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوی لپاره به عذاب ،او د نيکانو خلکو لپاره به يو ازماېښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالی طاعت او بندګۍ ته سهي رجوع وکړي.

په يو روايت کی راغلي چې: ((کله د مؤمنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وويل:کله چې خلك زنا روا وګڼي،شراب وڅښل شي،د موسيقي الات (په زياته اندازه) وغږول شي الله تعالی به غيرت ونيسي (په غصه شي) ځمکې ته به ووايي پدوي باندې وخوځيږه (زلزله شه) نو پرې وبه وخوځيږي)). په يو بل روايت کې راغلي چې :((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځيدله، نو هغه وويل :ای خلکو داڅه وشول؟ څومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بيا راوګرځيدله ،نو له تاسې سره به بيا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ويلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالی له ويرې ځمکه په خوځيدو شي)).[12]

د طبيعو پيښو څخه د ژغورنې او د هغې د مخنيوي لارې او چارې دادي چې خلك خپل پالونکي ته توبه وباسي، له هغه څخه بښنه وغواړي، خپل عملونه، سم کړي، چې همدا يې لومړی او اساسي حل بلل کيږي.

[11]- سنن ابن ماجه: کتاب الفتن باب ۲۲

[12]-- دغه روايتونه د امام ابن قيم الجوزيه په کتاب : الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي) په ۷۰ - ۷۱ صفحو کې وګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هیواد باندې د خارجیانو تیری، او یرغل دی،او په ځانګړې توګه د روسانو یرغل او تیری کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امپراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دین او کلتور بدل کړي او پدې هېواد کې د الحاد او سوسیالستۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژیم ته پایښت ورکړي.

دا هم د قوم او ولس په وړاندې د لمر په څیر روښانه ده چې له روسانو علاوه نورو خارجیانو خاصتًا ځینې ګاونډیو زمونږ د هیواد د کمزورتیا چې پکې اقتصادي کمزورتیا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړي دي.

پدې ځای کې یوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنیانو ته دغه زمینه چا برابره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولین څوک دي ؟

ددې ځواب د لمر په څیر روښانه دی، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځینې بچیان ؤ چی پردیو ته یې دغه لاره هواره کړه او دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده، نو لومړی باید همدغه خاین او غدار وګړي ملامت کړی شي،له ټولو ترمخه لومړی کمونستانو – خلقیانو او پرچمیانو- غداري کړې، همدوی ؤ چې د روسانو پر مټ باندې یې کودتا وکړه او بیا د هغوی یرغل لپاره پول وګرځیدل.

روسانو چې زمونږ پر هېواد باندې هر اخیزه جنایتونه وکړل، د اقتصادي جنایت په برخه کې هغو مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرئ له لارې دا هڅې کړې وې څو زمونږ د هیواد سوداګریز او اقتصادي چارې انحصار او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغو زمونږ د ملت ترټولو لویه شتمني او طبیعي منابع په خپل واک کې کړې و؛ د دې لپاره چې له یوې خوا زمونږ هېواد فقیر او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبیعي منابع او زخایر د خپلو ګټو لپاره وکاري. له دویم نړیوال جنګ نه مخکې زمونږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د یوې کمپنۍ په نوم د (انلاند اکسپلوریشن) لخوا کشف او د راویستلو ټولې چارې یې سر ته ورسیدې،لکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وویستل شوه، ټول اوراق او معلومات یې د کمونستي بوډاګیانو په لاس کې ولیدل او بیا چې کله عملا زمونږ پر هېواد باندې روسانو یرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې یې راوړ،نو زمونږ له هېواده یې زیات نفت اوګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پیمایش او اندازه ګیرۍ لپاره کوم مایشینونه د آمو د سیند پر غاړه ځای پر ځای کړي و د همغوی په اختیار کې و،بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز تولید او انتقال مومي، نفت یې خام نقلول او هلته په شوروي کې به یې تصفیه کیدل چې له همغه ځایه به بیرته پر افغانستان باندې د پیسو په بدل کې خرڅیدل، په دې معنې چې زمونږ له زخایرو به پر مونږ باندې خرڅیدل او پیسې به یې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[13]

زمونږ پر هېواد باندې د روسانو د عملي یرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زیات هر اړخیز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوی د نهو کلونو د تیري د لګښت اندازه ۷۰ بلیونه ډالر ښودل شوې، چې دغه ټول لګښتونه یې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچینو څخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان پخپله د اقتصادي بحران سره مخ ؤ او دې ته اماده نه ؤ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ویجاړولو لپاره کوم ټانکونه ،الوتکې ،عراده جات او ماشینونه راوړي ؤ په بدل کې یې د دې هېواد طبیعي موارد لکه: معدنونه،طبیعي ګاز او داسې نور په زیات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او یوړل .

د ځینو څیړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژیم په وخت کې تر ۱۹۹۰ زیږدیز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټیزو سرچینو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

---

13. جنایات روسیه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - له ٪۲۳ څخه تر ٪۸۵ پورې د هېواد په اطرافي سيمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ٪۵۵ څخه تر ٪۷۷ پورې د زراعتي پيداوار او وسايلو ويجاړيدل او لمنځه تلل.

۳ - ٪۴۷ په زراعتي پيداوار کې کموالی .

۴ - ٪۷۵ د صنعتي پروژو په توانايي کې کموالی .

۵ - ٪۷۰ د پخو (قير شوو) لويو سرکونو خرابيدل او لمنځه تلل.

۷ - ٪۲۵ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ٪۵۰ د زراعتي ځمکو کموالی .

۹ - ٪۲۰ د اوبو او ابياری د سيستم لمنځه تلل .

۱۰ - ٪۵۴،۵ په مکمل ډول د قريه جاتو او کورونو ورانول او بربادول.

۱۱ - ٪۴۷،۵ د سترو ښارويو (غوايان ، اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ٪۲۸ د کوچنيو ښارويو (ميږو او وزو) تلف کيدل.

۱۲ - ٪۵۹ د روغتونونو او روغتيايي مرکزونو ړنګيدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نژدې د (۲۰۰۰) ښونځيو د ودانيو (تعميرونو) ړنګيدل.

۱۴ - ٪۵۰ د بريښنا د ليږديد (انتقال) د تاروانو پرې کيدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ٪۷۹ د ساتل شوي (زخيره شوي) طبيعي ګاز کموالی .

16- ٪۵۰ ولسي پيداوارکموالی .[14]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تيري په نتيجه کې زموږ ولس او ملت ته ورسيدل.

دريم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زموږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچيانو او په ځانګړي ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعيت په هلکه د مسئوليت په درسته او سهي توګه نه ادا کولو ، او د هغوی د بې کفايتۍ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، بيا له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، چې په لاندې نقاظو کې يې څرګندونه ذکر شوې:

۱ – د چارواکو او حاکمانو بې کفايتي:

زموږ د هېواد د فقر او نيستمنۍ پديده له کمونستيي کرغيړنې کودتا څخه ترمخه هم شتون درلود ، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غريبو او نيستمنو هېوادونو څخه شمېرل کيده، سره لدې چې په شلمې ميلادي پيړۍ کې د ټيکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کيدای شو د هېواد د خامو موادو ، معادنو او صادراتو له لارې زموږ هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفايتۍ له امله داسې ونه شو ، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نيسمتنۍ زياتره پړه پر چارواکو او حکومتي ادارې باندې اچول کيږي.

14- وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب ، د توفيق غانم، ص ۲۰۲ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- کمونستي کودتا :

په کال ۱۳۷۵لمریز د ثور د میاشتې په ۷ مه نیټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سرداراوداود حکومت یې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغیړنې کودتا موخه او هدف معلوم و، ملت او ولس د هغې عاملین او پیروان هم پیژندل چې څه غواړي او څه کوي...

د هېواد د فقر او بیچارګۍ په مخنیوي او اقتصادي پرمختګ په میدان کې د د کمونستانو هغه شعار (کور کالي او ډوډۍ) په حقیقت کې یوه تیر ایستنه او دوکه وه، هغو په ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زیاتره هېوادوال یې له کور کالیو او ډوډۍ څخه بې برخې کړل. دکمونستي سپیره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بیچاره ګي لا پسې زیاته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبخته کمونستان و؛ ځکه همدوی و چې د روسانو مداخلې لپاره یې لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دین، ابرو، وطن او شتمني یې له خطر سره مخ کړه..

۳- خپلمنځي جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژیم ټغر ټول شو، په هېواد کې د آزادۍ شعارونه ورکړل شو او د مجاهدینو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کیدو سره یوه نوې مرحله پیل شوه، نو هغه مهال د دې توقع کیده چې هېوادوال به له هوسایي، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او په هېواد کې به فقر او بې وزلي د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډیو، ستونزو او ناورینونو ښکار وګرځید چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسیدلې. الله تعالی دې یې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي.

۵- په هېواد کې مسلسله ګډوډي:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنیو او ګډوډیو په نتیجه کې د دولت ځینې مالونه او شتمني (بیت المال) شخصي جیبونو ته ولاړ، او ددې زمینه برابره شوه چې ځینې خاین عناصر او باندونه حکومتي بانکونه او مئوسسې چور کړي، بیت المال او حکومتي عایدات لوټ کړي، همداراز د ملت په عامه ملکیتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۶- د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه:

د یادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او مقاومت پر مهال زموږ یو زیات شمېر هېوادوال مهاجرین شول، چې د هجرت په دیار کې د هېوادوالو په سر باندې په پیسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ، اوخیانتونه وشول. د ځینې جهادي تنظیمونو یا ډلو ټپلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورینو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرینو، کونډو او یتیمانو او یا په سنګر کې د پاتې کیدونکو مجاهدینو کورنیو لپاره رالیږل شوي و د هغوی شخصي جیبونو ته ولاړل، او ددې ستر مسئولیت په اداء کولو او ددغسې امانت خپلو حقداارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه یو تعداد داسې وګړي هم و چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسایلو کې یې درغلۍ وکړې او یو زیات شمېر نورو بیا د غنیمت په مالونو کې خیانت وکړ..

نو د مهاجرینو او یا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځینې هېوادوال په فقر او بې چارګې کې شپې او ورځې سبا کړي،او یا دفقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوریو او درغلیو پایلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پایلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنیا کې هم ګناه بد اثر لري، نو باید چې یو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبلیږي، همداراز د حرامو له امله يې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کيږي،له پریشانیو اوستونزو سره مخ کيږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده، رسول الله صلی الله علیه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[15] او د چا غوښه چې پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بيت المال يې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکيتونو کې يې لاس وهنې کړي وي، د بې وزلو، يتيمانو او کونډو، مجاهدينو او مهاجرينو مالونه يې په ناجايزه طريقه اخستي وي د جهاد په غنيمتونو کې يې خيانتونه کړي وي.. لدې حقونو څخه دې په ديناکې ځانونه خلاص کړي، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

بايد چې يو مسلمان د حرامخورۍ،درغلۍ او په بيت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعيدات را په يا د کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او يا يې بيت المال ته وسپاري..[16]

الله تعالی فرمايي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)).[17] پيغمبر هيڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قيامت په ورځ به يې راوړي او بيا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هيڅ ظلم به پرې ونه کړای شي.

پدې آيت کريمه کې دغسې وعيد د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنيمت او يا بيت المال څخه يې لږ څه غلاء کړي وي او يا ډېر.

له ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی هغه وايي: ((يوه ورځ رسول الله صلی الله عليه وسلم زمونږ په منځ کې ودريد او د خيانت په باره کې يې خبرې اترې وکړې، خيانت يې ډېره لويه او بده ګناه وګڼله او تر دې يې وفرمايل: له تاسونه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قيامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې په څټ باندې يې اوښ وي او هغه بړيږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وايم: تا ته هيڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنيا کې د الله حکم درسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قيامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې په څټ باندې يې آس وي او هغه خنيږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وايم زه هيڅ واک او اختيار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما خو د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې هغه د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ باندې يې ګډه(يا چيلۍ) وي او هغه باء باء آواز کوي، هغه به وايي ای د الله رسوله له ماسره مرسته وکړه، زه به ورته وايم زه هيڅ قسم واک او اختيار نه لرم په دنيا کې مې د الله حکمونه درته بيان کړي و.

په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ يې يو انساني نفس (غلام يا وينځه) وي او هغه چيغې وهي. ما ته به ووايي ای د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووايم: زه هيڅ واک او اختيار نه لرم، ما په دنيا کې د الله پيغام درسولی و.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ راشي او په څټ باندې يې هغه پاڼې وي چې د خلکو حقوق پکې ليکل کيږي (يا جامې وي) هغه به خوځيږي، دای به ما ته وايي ای د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووايم: زه له تاسره هيڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنيا کې د الله حکم درسولی و.

همدارنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قيامت کې راشي په څټ باندې ي سره زر او سپين زر (يا

---

[15]. المعجم الاوسط للطبراني

[16]. هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې يو شرط يې دادی چې حقدار ته يې حق وروګرځوي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بيت المال پورې اړه لري، نو که بيت المال وي هغې ته يې ورګرځوي او که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې يې مصرف کړي...

[17]. آل عمران ۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې روحه مال) وي، ما ته به وايي يا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم چې له تا سره هيڅ نشم کولی ما تا ته د الله دين بيان کړی و)).[18]

د حديثو شارحين وايي: د څناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځيدو کې دا حکمت دی چې کوم څيز يې پټ کړی وي هغه به پخپل آواز په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ويرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خيانت په خپلو سترګوويني او د هغو څيزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکليف رسيږي.

په يو روايت کې ذکر شوي: د خيبر له غزا څخه دراګرځيدو په مهال کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وادي القُرى مقام ته روان و يو مريي صحابي په غشي باندې ولګيد او مړ شو، اصحابو وويل: شهيد شو او جنت دې يې مبارک وي، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: داسې هيڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمد نفس يې په لاس کی دی يقينا هغه څادر چې د خيبر په ورځ يې د غنيمت له تقسيم څخه مخکې اخستی اور وړباندې بلوي.يدې وينا اوريدو سره خلک وويريدل، يو سړي د بوټ (يا موزې) يو مزی يا دوه مزي راوړل، وې ويل: دا مې د خيبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: دا د اور يو مزی او يا دوه مزي دي.[19]

امام نووي رحمه الله وايي: پدې حديث کې د غنيمت په مال کې د خيانت کولو زيات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لويه ګناه ده او کوونکی يې د اور مستحق ګرځي. همدارازکه غلا شوی څيز لږ وي او يا ډېر وي دغسې وعيد ورباندې مرتب کيږي.[20]

شهيد عبدالله عزام رحمه الله د دې حديث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقيب سره وايي: (کله چې يو څوک د غنيمت له ويش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخليږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې يوه او دوه دوه يتيمانو کونډو او د مجاهدينو ميرمنو ته راټوليږي چې پرې خپلې ملاګانې نيغې وساتي او د ژوند له نا آراميو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدينو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالی حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالی څخه غواړو چې د مجاهدينو په مالونو کې مو له بې ځايه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. يا الله له هيرې او خطا څخه مو هم وساتې![21]

په دنياکې د خيانت اغيزه :

په دنياکې دخيانت پايله او اثر دادی چې کله په يو قوم کې دا کړنلاره پيدا شي، نو الله تعالی د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وايي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[22] په هيڅ يو قوم کی خيانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به وېره واچول شي، په هيڅ يو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، يو قوم په پيمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به پخپلو کی وينه تويدنه خپره شي او هيڅ يو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به ورباندې دښمن مسلط کړي.

---

[18]. البخاري
[19]. متفق عليه
[20]. شرح مسلم، نووي ١/ ٢٢٩.
[21]. في الجهاد آداب واحكام، شهيد عبد الله عزام، ص ٦٠
22-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يو مرفوع روايت کې راغلي دي ابوذر رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا**)).[23]- که چيرې زما امت په مال غنيمت کې خيانت ونه کړي، نو دښمن به د هميش لپاره د هغوی مخې ته ونشي دريدلی. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[24] ځينې سرې د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحق سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قيامت کی به د دوی لپاره اور وي .د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ»[25] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه يې په خپلو جيبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې يې لګولي او يا د خپلو کورنيو او اولادونو دخوشحالولو او عيش کولو لپاره يې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعيدونه دې را په ياد کړې او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي..

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه يې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقيران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنيا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی،يو مسلمان بايد پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز-رحمه الله- دغه موقف را په ياد کړي چې کله د مرګ په مهال يو مشاور يې ورته وويل: خپلو زامنو[26] ته له بيت المال څخه د څه مال وصيت وکړه ؛ځکه چې دوی نيستمن دي،نو هغه په ځواب کې دا آيت ولوست:((إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلۡكِتَـٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾)).[27] بېشکه زما دوستاو ساتونکی الله دی،هغه ذات چې کتاب يې نازل کړی او د نيکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی)). بيايي وويل : زما زامن له دو حالاتو خالي نه دي ،که چېرې نيکان وي، نو الله تعالی د نيکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی سره مرسته وکړم.[28]

۷- په اوسني حکومت کې درغلي:

ايا د امريکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعيت ښه شو؟

ځواب دادی چې د امريکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له يوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د يرغل په لومړۍ موده کې يو څه ښه شو، نو له بله پلوه بيا له بدو بدتر وګرځيد ؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد يې د جنګ او يرغل له لارې ونيوه او دا طبيعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځانې تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وويل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې او کومکونه راغلل،ايا دغې مرستو د دې هيواد د اقتصادي وضعيت په ښه کولو کې کوم مثبت بدلون رانه وړ؟

ځواب يې دادی، چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونو کې حساب شوې او کومو بهرنيانو چې دلته مرستې راوړې همغوی ورڅخه زياته برخه په يو نامه او بل نامه واخيستله.

دويم داچې دا مرستې د داسې يو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښنو پورې په درغلۍ، فساد او خيانت کې ډوب و.راځئ چې دغه واقعيت او حققيت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هيواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت يې:

په ۱۳۹۳ لمريز کې د افغانستان د بيا رغونې په برخه کې د امريکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) خبر ورکړ چې

23. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).
24. البخاري
25. المعجم الاوسط للطبراني
26. چې دولس زامن يې و.
27- الأعراف۱۹۶
28- البداية والنهاية،ابن كثير 225/9 (المكتبة الشاملة).

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ۱۰۴ مليارده ډالره مرسته ترلاسه کړي، چې د پيسو د تورم (انفلاسون) په پام کې نيونې سره له هغو مرستو زياتې دي چې د دوهمې نړيوالې جګړې وروسته د مارشال د پلان د پلي کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوې.

ځيرونکي وايي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مديريت د نشتون له امله. که چيرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې وای، نو افغانستان به کم تر کمه د سيمې د هېوادونو سره د پرتله کيدو وړ ؤ، هم د بيارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بيا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنيتي ځواکونو (پر پوځ او پوليسو باندې) متمرکزه نه و،خو له افغانستان سره د (۱ ، ۱۰۴) مليارد ډالره مرستو له ډلې (۲۲) مليارده ډالره د پوځ او پوليسو په جوړښت لګول شوي، او (۲،۷) مليارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سيګار په وينا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مديريت څو څو ځلې تر نيوکو لاندې راغلی. او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روڼتيا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګيدو يو بل لامل ښودل شوی ؤ.[29]

او په کال ۱۳۹۵ لمريز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ مليارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سيګار مشر (جان سوپکو) ويلي ؤ چې دا د امريکا نوې اداري ته (د ټرمپ په مشرۍ) ښه فرصت دی چې په افغانستان کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ ميليارد ډالره لګولې پيسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند:اداري فساد ، د انجوګانو له لارې د پيسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمې وړتيا نشتون؛ ددې لامل شوی چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي.ځيرونکي وايي چې په تيرو څو کلونو کې دولت نه دی توانيدلی چې د بوديجې کسر چې په بهرنيو مرستو ولاړ و، کم کړي، په تيرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هيواد په بيارغونې او زيربناوو کې مصرف شوی وای، خو داسې و نشو.[30]

او په حکومتي بوديجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ کلن د راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کوريای شمالي او صومال ترڅنګ په فاسدترين دولتونو کې وشمېرل شو.[31]

او په کال ۱۳۹۵ لمريز کې افغانستان او نايجريا ډېر فاسد هېوادونه ګڼل شوي ؤ، چې بيا کله د هېواد جمهور رئيس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړيواله سرمشريزه کې د ګډون پر مهال هم وويل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دی، خو په تړاو د نړيوالې ټولنې همکارۍ ته اړتيا لري.

په همدغه کال کې دافغانستان پر بيا رغونه د څار امريکايي اداره(سيګار) ويلي ؤ چې په دغه هيواد کې د اداري فساد د پراختيا يو مهم لامل د امريکا بې غوري او د سم څار نشتوالی و.

نوموړې اداري په خپل يو نوي رپوټ کې ويلي ؤ: امريکا افغانستان ته په تېره يوه نيمه لسيزه کې لسګونه ميليارده ډالر استولي خو دا پيسې په داسې ډول لګول شوې، چې د اداري فساد له لارې د تاوتريخوالي د زياتولو لامل شوي دي. رپوټ وايي: متحده ايالتونو له نومبدو ځواکمنو کسانو سره د ملګرتيا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

---

[29]. وګوره: بي بي سي پښتو (۱۰/۵/ ۱۳۹۳، لمريز) او طلوع نيوز خبر ويب سايت.

[30]. تلويزون يک (خبرروز دوشنبه ۱۵/ ۳/ ۱۳۹۶ ه ش، (۵/ ۲/ ۲۰۱۷م).

[31]. صفحه فيس بوک راديو اشنا، قوس ۱۲, ۱۳۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زیاتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې، چې یو هم په لوېدیځو هیوادونو کې د نشه یي توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د سیګار رپوټ له مخې پر امریکایي قراردادونو د کمزوري څار له وجې د افغانستان بیارغونې ته په میلیونونو ډالره بېلې شوې پیسې هسې ضایع شوې.بله خوا افغان دولت دومره د له فساده ډکو شبکو په منګولو کې ایسار پاتې دی چې له منځه وړل یې داسې دي لکه پخپله د دولت ډېرې مهمې ستنې چې ړنګې کړې.

سیګار په خپل رپوټ کې اشاره کوي چې د امریکا د متحده ایالتونو د تګلارو یوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګیا وه او بله یې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد ریښې وباسي.

د افغانستان پر بیا رغونې د څار امریکایي اداري رپوټ په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهیسې افغانان ترې سر ټکوي او رسنۍ یې وخت نا وخته راسپړي.په رپوټ کې دا هم ویل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بي ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له یوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل یې ټول نظام ګواښولی شي.[32]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړیوال بانک د څېړنو له مخې په هیواد کې ۲۰۰۱م کال څخه تر ۲۰۱۲م پورې[33] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعیت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بېوزلۍ له کرښې ټیټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غني په وینا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړي وږي ویده کېږي.

له ۲۰۰۱م وروسته په افغانستان کې تر یو څو کلونو پورې امنیت ټینګ شو، د بهرنیانو مرستې زیاتې شوې او له همدې کبله په یو شمېر ټولنیزو او اقتصادی سکتورونو او برخو کې پرمختګونه ولیدل شول؛ خو بیا هم د نړیوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقریباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده.له ۲۰۰۱ کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او سرمایه‌دارۍ نظام یوه نیمګړتیا دا هم وه چې شتمنی یې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دویم: په ۲۰۰۷م او ۲۰۰۸م کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳۶.۳ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱م او ۲۰۱۲م کال کې د غربت سلنه تر یوه بریده کمه شوه، خو په ټوله کې بیا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شي. په ۲۰۱۱م کې دا کچه ۳۵.۸ سلنه شوه او معنا یې دا وه چې د افغانستان ۹ میلیونه وګړي بېوزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو یې په غربت کې ژوند تېراوه.

دریم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سیمو کې مېشت دي او په ډېری توګه د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کلیوالو سیمو کې تر ټولو زیاته ده.د نړیوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سیمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروی. د دې ترڅنګ د کوچیانو له نیم څخه زیات (۵۱.۸ سلنه) هم د غربت له کچې ټیټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زیاته په شمال ختیزو، مرکزي لوېدیزو، ختیزو او سوېلي ولایتونو کې ده او تر ټولو کمه بیا مرکزي او سوېل لویدیزو ولایتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعی ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختیزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷م په پرتله په ۲۰۱۱م کې د غربت کچه ټیټه شوه

---

[32]. بي بي سي ویب سایت، ۲۵/ ۶/ ۱۳۹۵ لمریز

[33].دغه راپور له (د ستراتیژیکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز (۱۲- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۲ هـ ش) څخه اخستل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم: په ۲۰۰۷م-۲۰۱۲م کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ویش یې په دا ډول دی : سویل لوېدیځ :نیمروز، هلمند ، کندهار ، زابل، ارزګان؛ مرکزی :کابل، کاپیسا ، پروان، وردک، لوګر، پنجشیر؛ لوېدیځ :بادغیس،هرات،فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فریاب؛ سوېل :غزنی، پکتیکا ، پکتیا،خوست؛ ختیځ :ننګرهار، کنړ، لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېدیز :غور، بامیان، ډایکونډی؛ شمال ختیز :بدخشان، تخار، بغلان، کندز.

د ولایتونو په کچه تر ټولو زیاته بېوزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له یو میلیون څخه زیاته ده، ورپسې په نورو ولایتونو کې،د غربت دغه کچه په لاندې جدول کې کتلی شئ.

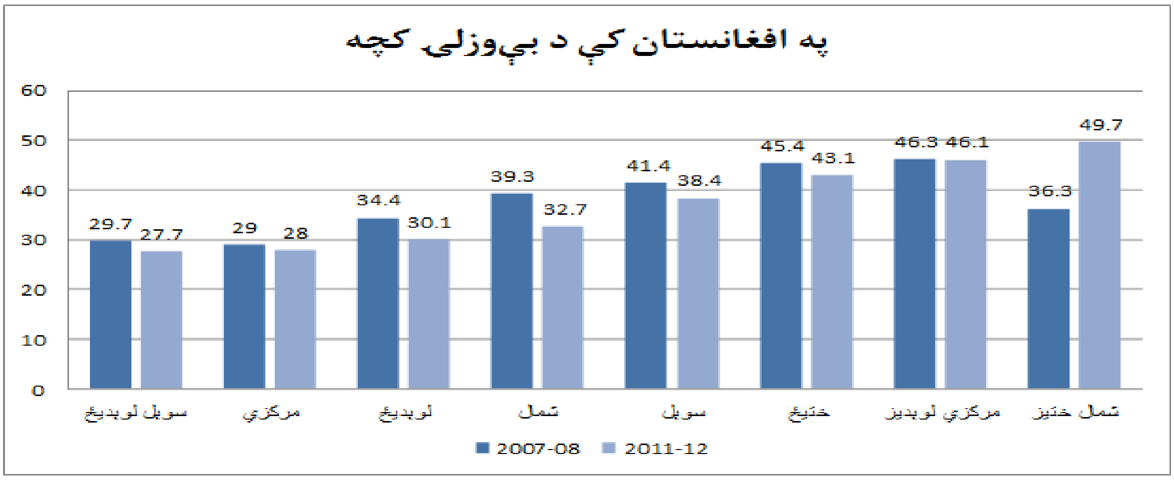

شپږم: په کال ۲۰۱۱م کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړیوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په څینو ولایتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې دي:

ولایت	د بې‌وزله کسانو شمېره	د افغانستان په کچه سلنه	د ولایت په کچه سلنه
کابل	1033730	11.37	24.4
ننګرهار	663455	7.3	38.2
هرات	660397	7.26	35.3
تخار	610028	6.71	65.4
بدخشان	588060	6.47	62.7
غزني	582792	6.41	45.8
کندز	398554	4.38	40.2
غور	378068	4.16	53.0
لغمان	310730	3.42	63.8
سرپل	308048	3.39	59.1

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکې وضعیت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو ۵۳ سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروی، چې د خورا بد وضعیت ښودنه کوی. که افغان حکومت دوی ته د زده‌کړو او له ځوانۍ وروسته د کار زمینې برابرې کړي، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غریبو خلکو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته وي، ۷۵.۲ سلنه یې بې‌سواده دي. د هغو غریبو خلکو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو څخه پورته وي، یوازې ۷.۱ سلنه یې ابتدایي ښوونځي بشپړ کړي دي. په بې‌وزله او غریب پارکې کې د بې‌کارۍ شرحه هم ۸.۴ سلنه او د نسبي بې‌کارۍ شرحه ۴۱.۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نویو زیږېدلو ماشومانو څخه ۲۲ یې له زیږېدو لږ موده وروسته مړه کېږي او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذایي مصؤنیت نه لري. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادي پرمختګ، د زده‌کړو له زیاتېدو، د بې‌کارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

د فقر ناوړه اغیزې اوناخوالې

داچې نیستمني او فقر مصیبت او ستونزې دی، نوطبیعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغیزې پرېږدي او د خلکو عقاید، افکار او سلوک اغیزمنوي، همدارنګه بیلابیلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنګونه، رنځونه، بیکاري او داسې نور، چې په لاندې توګه د دې ټولو څرګندونه شوې:

لومړی: ناوړه اغیزې:

۱– د خلکو پر عقایدو د فقر اغیزه:

فقر او خواري د انسان په عقیده باندی منفي اغیز او تاثیر لري، او دا تاثیر بې په هغه چاپیریال کې خورا زیات وي چېرته چې طبقاتي نظام،طغیان ،او سرکشی خپل اوج ته رسیدلی وي او نیستمن وګړي د مغرورو شتمنو تر ځنګ ژوند کوي،دغوره پیړیو لویانو (سلف صالحینو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلی بلد قال له الکفر خذني معك** –کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته وای چې ماهم له ځان سره یوسه)). او په یوې ماثوره وینا کې راغلي چې: ((**کاد االفقر اٌن یکون کفرا** - نژدې ده چې فقیري کفر وګرځي)). [34]

نو داچې د فقر او نیستمنۍ اغیزه زیاته ده، آن تر دې چې کله نا کله د یو مسلمان د کفر لا مل هم ګرځي، باید چې یو مسلمان لدغسې مصیبت او بلا څخه په الله تعالی باندې پناه وغواړي لکه څرنګه چې په حدیث کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [35] - ای الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نیسم)).

باید چې یو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنیوي لپاره هم زیاتې هلې ځلې وکړي،پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئولیت ادا کړي، او پرینږدي چې یرغلګر او کفري ځواکونه د اړتیاوو پوره کولو او نیستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځینې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نژدې تاریخ په اوږدو کې دکمونستي نظریه پیکاري کیدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کیدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نومورې پدې لپاره یو ښکاره بیلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګیان یې کامیاب نه شول، او د نوموړی مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او داچې له کمونستي تیري وروسته په هیواد کې د پرلپسې ګډوډیو په نتیجه کې غربي مؤسساتو، مسیحي تبشیریانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځینې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي او په ځینې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسیدلي دي، دا هم یو واقعیت دی چې باید سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او د دې په څیر د نورو پېښو او حالاتو د مخنیوي لپاره باید با احساسه افغانان متې را بډوهي، دعوتګران او علماء کرام خپل مسئولیت او جیبه تر سره کړي..

۲– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه :

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي :"یو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته یې لاس وراوړد کړ چې هغه غل و،سبا مهال چې خلك خبر شول ورته یې وویل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بیایې بل وارچې زکات ویشه، نو په تصادفي ډول زناکارې ښځې ته یې ورکړ،کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ،نو په خوب کې ورته څوك راغی ورته یې وویل : ستا زکات ورکول غل ته کیدای شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارې ته ورکول

34 - وګوره : مشکله الفقر وکیف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي لیکنه ۱۵ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجدیدة .

20- - صحیح البخاري : کتاب الزکاة باب (۱۴) إذا تصدق علی غني و هو لایعلم

35. رواه ابن خزیمة و غیره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیدای شي هغه له زنا څخه منع کړي.[36]

په یو حدیث کې ذکر شوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زیاته پناه غوښتله، نو یو چا ورته وویل: ای د الله پیغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زیاته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمایل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)). [37] کله چې یو سړی قرض واخلي او (احیانا) دهغې متعلق خبره کوي، نو دروغ وای او که وعده کیږدي، نو نه یې پرځای کوي.[38]

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د یو سړي اخلاق منفي لور ته روانیږي او قرض ته زیاتره هغه خلک اړ کیږي چې بې وزله او غریب وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځینې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بیلابیلو بداخلاقیو کې اخته دي، نو وبه وینو چې د هغوی د بدعملۍ او بد سلوکۍ لویه وجه فقر دی.

۳– پر فکر باندې د فقر اغیزه:

فکر ته هم نیستمني یو ګواښ او خطر دی، د امام ابوحنیفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشیباني رحمه الله په هکله نقل شوي چې: یوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وینزه ورته راغله خبر یې ورته ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وویل: خواره شئ زما له ذهن څخه دې د فقهي څلوېښت مسئلې وویستلې. او پخپله د امام صاحب په هکله ویل شوي چې هغه به ویل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).

دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي.

رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایي:((**لا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ**)).[39] د غصې په حالت کې به قاضي د دوو کسانو ترمنځ فیصله نه کوي.

او فقهاو په غصه او غضب باندی د قاضي سخته لوږه، تنده او نور اغیزناك انفعالات هم قیاس کړي دي.[40]

دویم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزې چې زموږ په هېواد کې د فقر او بې وزلې له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې یې ناوړه اغیزه کړې مهم یې پدې توګه دي: ناپوهي، بیکاري، ګدایګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه دي، پردیسي او هېواد پریښودنه، او نورو ته احتیاج.

۱– ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تیري له امله زمونږ د هېواد یو زیات شمېر ښونځي رنګ شول. او هغه کوم ښونځي چې د کمونستانو په وخت کې موجود و ډېرو یې خپل د نصاب او زدکړې معیار له لاسه ورکړیو..همداراز پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتمادۍ او د هغوی د مفکورې د نه منلو له امله زیات شمېر زدکوونکو درسونه پریښودل..د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمینو په شاګردانو کې هم کافي کموالی راغی او یو زیات شمېر د لوړو زده کړو محصلین د بندي کیدو، جهاد کې د برخه اخستلو او یا له هېواد څخه د هجرت کولو له امله له لوړو زدکړو پاتې شول.متاسفانه چې د کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته زموږ د هېواد تعلیمي وضعه څرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځینو هغو سیمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخیست د زدکړې بهیر ته پکې زیات تاوانونه ورسیدل.

---

36. صحیح البخاري ، کتاب الاستقراض و الحجر ، باب (١) من استعاذ من الدین
37. متفق علیه
38. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵
39. صحیح البخاري ، کتاب الأحکام ، باب (١٣) هل یقضي القاضي و هو غضبان؟
40. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ١٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځينو احصائيو له مخې زموږ د هيواد د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنه ښودل شوې،چې لدې امله وجه زموږ هېواد په تعليم او فرهنګ کې له ډېرو غريبو هيوادونو څخه شمېرل کيږي.[41]

که له يو طرفه د روسانو تيري او په هېواد کې جنګونو زموږ د ولس په تعليم او تربيې باندې اغيزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچيانو د بې سوادئ او له تعليم څخه د محروم کيدلو سبب شو. زموږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعليم يې نه و پوره کړی د فقر له امله ونتوانيدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپيريال په هغو شرائطو کې چې يو څه ناڅه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمينه برابره وه ځينو فقيرو او بې وزله کورنيو خپل ماشومان د يو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل او د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژيم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د يو شمېر مهاجرينو د راستندو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر بايد چې جدي اقدامات شوي واى، ترڅو په هېواد کې د زده کړې يو مناسب چاپيريال برابر شي او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامينځ ته شي، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډيو هيوادوال لدغسې نعمت او نورو نعمتونو څخه بې برخې کړل.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهير کې کوم پرمختګ ونه شو ؛ځکه چې د هېواد شرايط جنګي او له سترو ګواښونو سره مخ و. بيا د نوموړي رژيم له سقوط نه وروسته سره له دې چې هېواد ته بې شمېره پيسې هم راغلې، خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو. لکه څرنګه چې په کال ۱۳۹۵ هجری شمسي د سنبلې د مياشتې په ۱۵ نيټه د يونسکو د سازمان په يو راپور کې ويل شوي: «لږ تر لږه يوولس ميليونه افغانان چې عمرونه يې له ۱۵ کالو لوړ دي د بيسوادۍ له کبله زوربږي،د سواد زده کړې د ملی پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو پورته دي څلور ديرش سلنه چې اتلس سلنه يې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي».

تېر کال په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وويل شول چې لس ميليونه افغانان بې سواده دي، خو سږ کال د يو نسکو د موندونو له مخې د بې سوادو کسانو په شمېر کې يو ميليون زياتوالی راغلی دی. د افغانستان د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه ۲۳ سلنه ياده وي.[42]

۲- بيکاري:

بيکاري هم زموږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زيات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د يو هېواد يا ټولنې نظام - چې هغه حکومت دی- فلج شي او له کاره ولويږي، نو بيا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمينې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان يو د هغو مملکتونو له جملې څخه دی چې د پرمختيايي هېوادونو په ډله کې راځي چې پدې هېواد کې بيکاري په زياته اندازه سره شتون لري نظر د نورو پرمختيايي هېوادونو په پرتله باندې. د نړيوال بانک د سروې او نظرسنجئ پر اساس باندې چې په ۲۰۱۵ کال کې يې ترسره کړې تقريبا ٪۴۰ خلک بې روزګاره دي او د افغانستان د اوسني حالاتو په کتو سره نور هم زياتيږي چې په کال ۲۰۱۲ کې يې کچه ٪۴۵ ښودل شوې ده.

بيکاري يوه داسې پديده ده چې د يو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغيزه او منفي اثرات لري چې ددې په واسطه باندې پر نورو اقتصادي متحولاتو باندې اغيزه کوي يعنې که چيرې په يو مملکت کې بيکاري شتون ولرى، نو يقينا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عايد شتون نه لري او چې عايد شتون ونه لرى، نو خلک د اجناسو د اخيستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي يعنې توليد صورت نه نيسي چې دی ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورني ناخالص توليدات او ملي عايد کميږي چې د يو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود حالت سره مخامخ شي اهمه خبره ده چې دغه مملکت د بوديجوي کسر سره

---

25 - وګوره: افغانستان در سايه سياست ،اقتصاد و فرهنګ محمد حليم تنوير، ص ۱۸۹

42. روزنامه صبح افغانستان،۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخامخ کیږي بیا په دغه حالت کې د دې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او یا هم له نړیوالو مئوسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړیوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړې شرایط لرې.[43]

باید په یاد ولرو چې زموږ د هېواد د ظالمانه طبقاتي وضعیت له امله ډېر وړ خلک له کارونو او وظیفو محروم پاتې کیږي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموریتونه په زیاترو حالاتو کې د خپلوی، رشوت او ډله بازۍ پر بنسټ ترلاسه کیږي، همداراز ځینې هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانیږي یوازې د زور واکي او زرلرونکي ورته رسیدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخو خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې میدان کې هم په مامورینو، اجیرانو او مزدورانو باندې ظلم کیږي، چې یا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کیږي، یا د کار له ټاکل شوي وخت (چې اته ساعته یا پوره ورځ دی) له هغې نه په زیات وخت کار کولو باندې مکلف کیږي.

۳- ګدایګري (سوال کول):

زموږ د هېواد په داخل او بهر کې بیلابیل وګړي لکه:سپینږیري،ځوانان، ماشومان، معیوب او تور سرې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو یو کپ ډوډۍ لاس ته راوړي . یو زیات شمیر کدایګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي یا د کار کولو توانایي لري، خو ګدایګري یې یو عادت او پیشه ګرځیدلې.

که د ګدایګرانو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه ګورو ځینې یې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وایي،ځینې یې ځانونه او خپل ماشومان د ناروغۍ او یا ټپ (زخم) په حالت کې د سرك یا د لارې پر غاړه دیره کوي،چې په دې طریقه خپل ځانونه او یا د کورنۍ نور غړي د بیمارۍ د زیاتیدو له ګواښ سره هم مخ کوي.دا یو حقیقت کې چې د ګدایګرۍ له لامله زموږ د ټولنې یو شمیر خلک چې بیبلابیلې طبقې دي په بیکارۍ ،تنبلۍ ،ځان بې اعتمادۍ،بد سلوکۍ،د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغیو کې اخته شول.

نو ایا زموږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجایزه ګدایګرۍ په مخنیوي کې خپل مسئولیت اداء کړي او یا به زموږ ولس د هغو ګدایګرو په مخنیوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو یا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د یو کپ مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نیشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره په خطر کې اچوي؟ یقینا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه یوازې چې د حاکمانو مسئولیت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شریک دي.

موږ مسلمانان داسې یو دین ته منسوب یو چې د کار و کسب، همت راپیداکولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زموږ سپیڅلی دین په دې باندې امر کوي چې مسلمان باید غښتلی او قوي وي، یو مسلمان بې له ستختۍ اړتیا سوال و نه کړي داسې نه چې د قیامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:((**الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَةُ، وَالسُّفْلَى السَّائِلَةُ**)).[44] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ»)).[45] ځوك چې له خلکو څخه د هغوي مالونه د خپل مال د زیاتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقیقت کې دا د اور یوه سکروټه غواړي، نو خپله خوښه

---

[43]. ټول افغان،درې نۍ د ۱۳۹۲ لمریز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بیکاري او د هغه څخه د خلاصون لاري چارې،محمد اعظم (زکریا ۳۰/ ۲/ ۲۰۱۲م

44- صحیح مسلم ، کتاب الزکات
[45]- صحیح مسلم ، کتاب الزکاة

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ده چې ډېره غواړي او که لږه.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ)). [46] له تاسې څخه به د يو چا (ګدايګر) باندې د سوال کولو حالت هميش تر دې پورې وي چې (په قيامت کې) له الله تعالی سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به يې د غوښې کومه ټکړه نه وي پاتې.

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ويلي: له انصارو نه يو سړی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی او د يو څه غوښتنه يې ورڅخه وکړه، نو هغه ورته وفرمايل: ايا په کور کی څه نه لرې؟ هغه وويل د خره يوه کته شته چې يې اغوندو، او څه يې له ځان لاندې اچوو، همداراز د اوبو لوښی لرو چې اوبه پکې څښنو. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: هغه دواړه راوړه! نو هغه سړي دواړه شيان راوړل. رسول الله صلی الله عليه وسلم دواړه په لاس کې ونيول او اعلان يې وکړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ يو سړي وويل زه دواړه په يو دِرهَم اخلم، هغه بيا اواز وکړ چې څوک يې له يو درهم نه په زياتو پيسو اخلي؟ نو يو بل سړي وويل زه يې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته هغه شيان ورکړل دوه درهمه يې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته يې ورکړل او ورته يې وفرمايل: يدې يو درهم خواړه واخله او کورته يې يوسه او يدې بل باندې تر خځ واخله او ماته يې راوړه. . نو چې کله يې ترخځ راوستله ورته يې وفرمايل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه يې او بايد چې پنځلس ورځې دې ونه ګورم. هغه سړي همداسې وکړل. بيا وروسته له هغه مودې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته په داسې حال کې راغی چې لس درهمه يې لاس ته راوړي و چې په ځينو يې جامې واخستلې او په ځينو خواړه.

نو رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قيامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دريو کسانو بل چا ته روا نه دي: هغه څوك چې ډېر محتاج وي او هيڅ نلري، بل هغه څوك چې د بل چا (د سولې) په خاطر يې مال لګولی وي او بل هغه څوك چې د ويني او قتل په بدل کې ديت ورباندې لازم شوی وي او هغه يې له پوره کولو نه بې وسې وي. [47]

يوسف قرضاوي صاحب وايي: په پورتني حديث شريف کی مونږ ګورو چې:

الف- د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم هغه سړي ته له زکات يا صدقاتو له مال نه څه ورنکړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حديث شريف د بيکارئ د منځه وړلو پداسې يو ګام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پيړيو وپيژندلو.

ت- د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم ګدايګر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه يې يوازې د ګدايګرئ نه د منع کيدو وعظ ورته وکړ، بلکې د مشکل د علاج طريقه يې ورته وښودله او هغه مشکل يې ورته په کاميابه طريقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه يې ورته وکړه چې څرنګه کولای شي د خپل توان برابر وسايل -که لږ وي او که زيات وي- په کار واچوي، ترڅو له ګدايګرئ منع شي او خپله اړتيا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره موجود دي.

ج- ددې ښودانه يې ورته وکړه چې دکوم کار پواسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کيږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو کيڼيو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تويولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته يې وهڅولو چې دهغه دشخصيت، توان، شرايطو او چاپيريال سره مناسب و او د کار اله (وسيله) يې ورته په ګوته کړه چې په تردد او حيرانتيا کې پاتې نه شي.

---

[46]- صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب النهى عن المسئلة

[47]- حديث په: (**سنن أبي داود ، كتاب الزكاة، باب ۲۵**) کې ذکر شوی.

خ- پنځلس ورځې فرصت یې ورته ورکړ تر څو له هغې نه وروسته د الله تعالى استازي صلى الله علیه وسلم ته معلومه شي چې نوموړی کار ورته مناسب دی او که نه او غوښتنه یې ورباندې پوره کیږي او که نه؟ نو که چیرته مناسب نه وي او یایې غوښتنه نه پوره کوي بله طریقه ورته وښایې.[48]

۴- رنځوري او ناروغي:

په دی کې شك نشته چې زمونږ په هېواد کې د پردیو او پر موږ باندې تپل شوو جنګونو پر صحت او روغتیا باندې ناوړه اغیزی پریباسلې دي،خو داهم څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خوارئ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بیماریانو پر ضد مقاومت کې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاکترانو او د طبي وسایلو له نشتوالی او یا کمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره باید ووایو چې د هېواد د بیارغاونې په ډګر کې لکه د نورو برخو په څیر په صحي برخه کې هم ډېرې بودیجې مصرف شوي او مصرفیږي، خو هغه مطلوبه نتیجه ورباندې مرتب نه شوه او په هېواد کې د بیا رغاونې پر پروسی پیل کیدو باندې د کافي وخت په تیریدو اوس لا هم زموږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغیو لکه د معدې، ګردې، توبرکلوز، محرقې او داسې نورو ناروغیو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه کوي.

ایا موږ د دې ناروغیو متخصصین ډاکتران نه لرو؟ او که ستونزه په دویانو کې ده، که هر څه وي،خو بیا هم ملامتیا مو حکومت او چارواکو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه کوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر کې نیولو سره د خلکو په حیاتي مسایلو باندې لوبې کوي.

باید ووایو چې که له یوه اړخه د هېواد د ورانې او ویجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغیو په مهار کولو کې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلې هم د ناروغیو په زیاتیدو او خپریدو کې له پوره زوره کار اخلي. او دغه پدېده د فقر او نیستئ یوه ناخواله او بده اغیزه ګڼل کیږي، د دې حقیقت له ډېرو بیلګو څخه یوه بیلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۲ لمریز کې) د صحت عامې هغه راپور دی چې وایي: له (۱۵۰۰۰۰) هیوادولو څخه زیات د هیپیتات په ویروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تیریدو سره زیاتیږي؛ ځکه چې په هیواد کې د دې ناروغی (او دې ته ورته) په هکله دخلکو د آګاهی کموالی، د تعلیم کموالی، او د ټولنې فقر دی.[49]

۵- خپلمنځي جنګونه :

د روسانو له شکست او کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته په هېواد کې د جنګ او جګړو لپاره کوم شرعي مبرر او دلیل موجود نه و چې یو مسلمان دې د بل مسلمان وینه توی کړي. لکن د قوم او ولس د ځینو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخکې کولو پر بنسټ هېواد یو ځل بیا د داسې مصیبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه ړومبني څخه څو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو کې زیاتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نیستئ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پیسې پیدا کړي او خپل اقتصادي مشکل پرې حل کړي .

هغو وګړو چې په ناحقه سره یې د یو مسلمان په قتل کې برخه اخستې وي باید چې په خپلو کړو وړو پښیمانتیا ښکاره کړي، الله تعالی ته توبه وباسي او که داسې ونکړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو کار هم الله تعالى ته سپارو کومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه کولو یا د وضعې د سمون په بنیاد وردانګلې وي الله تعالی به د هغوی فیصله کوي او نژدې ده تاریخ او راروان شرایط او حالات داهم راپه ګوته کړي

30- فقه الزكات، د یوسف القرضاوي ۸۹۴/۲- ۸۹۷
[49]. ډاکټر عطاء فطرت، فیس بک ۳/۱۱/ ۲۰۱۷م(Atta Fitrat November 3/ 2017

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه و.

د دې لپاره چې له پورتنيو ناخوالو - چې عمده سبب يې فقر او نيستي ده - زموږ ټولنه وژغورل شي پکار ده چې قوم او ولس ته يو ښه بديل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قايمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې په ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول ته لومړيتوب ورکړي، د رعيت هوساينه او آرامي يې له مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بيارغاونې لپاره پداسې يو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې چې له يوه اړخه هېواد آباد شي او له بله اړه بيکاره هيوادوالو ته د روزۍ دلاس ته راوړلو لارې هوارې شي، په هيواد کې د طبقاتي نظام جرړې وباسي او د ظلم درغليو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک ديوالونه ودروي.

۶- پرديسي او هېواد پرېښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غريبۍ او بد اقتصادي وضعيت له کبله زياتره دوو ګاونډيو هېوادونو پاکستان او ايران ته تلل، چې ايران ته به په تګ کې ډېر ستونزې موجود ؤ، او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی..

کله چې پروسږ (په ۱۳۹۵ لمريز کې) د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرينو د راستنيدو غوښتنه وشوه، او هورې پر مهاجرينو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو يو زيات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول،حکومت او اړونده مئوسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره يو څه مرستې په نظر کې نيولې وې څه يې ورکړ شوې، خو بيا وروسته هغه مرستې هم د درغليو ښکار شوې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او يا په خوله باندې وينا پاتې شوه.

له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځينې حکومتي جهاګيرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخليږي چې په يو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګيرداری کوي، الله تعالی دې دغسې خاين، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!

له تير کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال وليدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بيچارګۍ او بيکارۍ سره مخ شول- بيرته د پاسپورټونو په وسيله پاکستان ته ولاړل..او که ځينې غافله وګړو ته دغه واقعيت يو حقيقت نه بريښني، نو د پاسپورټونو دفترونو، او د پاکستان سفارت يا قونصلګريو ته دې ورشي او هلته دې يو معلومات وکړي، د افغانستان او پاکستان ترمنځ پولو او بندرونو ته دې دې ورشي، او بيا دې پاکستان ته هم ولاړ شي او هلته دې له خپلو هېوادوالو وپوښتي!

دا خو د هغو بيچاره وطنوالو ګزارش ؤ چې زموږ په څنګ کې له موږ سره دوو رقيبو ګاونډيو هيوادونو ته اړتيا لري، ترڅو پکې واوسيږي او يو کپ مړی پکې پيدا کړي او هغه وګړي چې غربي او کفري هېوادونو ته ورځي،که څه هم ځينې يې له شتمنو کورنيو څخه دي، خو بيا هم د هغوی وطن پرېښودنه او هلته ځای پر ځای کيدل يا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکيو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کيدو حقيقت خو له هيڅا پټ نه دی.

له رب العالمين څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې يو اسلامي عادلانه او پياوړی نظام رامينځ ته شي چې د نورو ننګونو ترڅنګ د خپل وطن د پرېښودنې ننګونې ته هم چمتو والی ولري!

۷- نورو ته احتياج:

د يوانسان بل داسې يو انسان ته اړتيا چې هغه يې له مجبوريت نه بده استفاده وکړي، يا يې مرسته او تعاون مشروط کړي، همدارازد يوې ټولنې يا يو هېواد بل هېواد دغه ډول احتياج ځينې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا وليدل شول چې ځينې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقيبان هېوادونه – د خپلو ګاونډيانو له مجبوريت او اړتيا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتيا وه او پدې مورد کې د ځينې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپيدا شو، نو بيا وليدل شول چې له مقاومت او جهادي بهير سره د مرسته کوکلو په بدله کې يې خپلې ځينې داسې ګټې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظر کې نیولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تمامیدې..

نو د فقر او نیستمنۍ یوه ناخواله او منفي اغیز په انفرادي کچه او د هېواد په کچه نورو ته احتیاج او اړتیا ده، الله تعالی دې زموږ د هېواوالو اړتیاوې له خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

باید چې یو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء په نیت سره چې الله تعالی یې مستغني او له خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووایي: ((**اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى**.[50] ای الله زه له تا څخه د هدایت، پرهیزګارۍ،پاکدامنۍ، موړوالي او بې حاجتۍ سوال کوم)). په حدیث کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به دغه دعاء کوله.

که چیرې موږ په هېواد کې یو داسې اسلامي غښتلی نظام ولرو چې په اقتصادي ډګر کې په خپلو پښو باندې ولاړ وي،او نورو هېوادونو ته اړتیاو نه لري، نو کولی شي چې د خپل رعیت او ملت هویت، تشخص، کتلور اوثقافت هم په بشپړه توګه باندې وساتي؛ ځکه چې د ځینو هېوادونو اقتصادي مرستې – په ځانګړې توګه د کفري هېوادونو مرستې له ځان سره فرهنګي، فکري او نورې موخې او اهداف لري، چې نن سبا یې دغه پدیده هېوادوالو ته ښه روښانه ده.

---

[50]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

د هېواد زیات محتاجه وګړي

قرآن کریم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانایي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقیر او مسکین اصطلاح کارولې ده. د دغه اصطلاح لاندې د محتاجو وګړو بیلابیل ډولونه راځي که هغه سوالګر وي یا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي، سړی وي او که ښځه.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسیزو زیات دوامداره جنګونه وشو، د دوو لویو یرغلګرو (روسانو، امریکایانو او متحدینو یې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بیلابیلې اسلحې وازمایلې. چې بالآخره د لویو بشري ناورینونو لامل وګرځید او د ځاني تاوانونو ترڅنګ یې زیات مالي تاوانونه هم رامینځ ته کړل چې لدې او نورو سببونو په وجهې د ولس زیاتره وګړي له بیچاره ګۍ او فقیرۍ سره مخ شول. په لاندې نقاطو کې د هیواد د زیاتو بیچاره وګړو د احتیاج څرګندونه او بیا د هغوی کفالت کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې د اسلامي دین او د وطن د ساتنې په خاطر د یرغلګرو په دفعه کولو کې زیاته ونډه د ځوانانو وه، همدارنګه د جنګونو په دواړه طرفه لیکو کې زیات برخه لرونکي خپله افغانان و، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړینو له امله په هېواد کې یو زیات شمېر ځوانمې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړی همدغه طبقه ښځې راځي، بیا وروسته هغه ښځې د میړونو په شتون کې هم په کار اوکسب باندې مکلفې دي یا سوال او ګدایګري کوي.

۱– په اسلام کی د ښځې مقام :

د طبیعت او واقعیت په بنا سره ښځه نیمه ټولنه، نیم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښوونځی دی.د اسلام سپیڅلی دین چې د بشریت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څیر یې دښځې په هکله هم پوره لارښوونې کړې دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حیوان په څیر هم نه کتل کیدل .کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حیثیت باندې قایل و، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغندلو ویې وفرمایل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ ٱلْقَوْمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓ ۚ أَيُمْسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُۥ فِى ٱلتُّرَابِ ۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾)).[51] او کله به چې لدوی نه یو چا ته د لور (زیږېدو) زیری ورکړ شو،نو مخ به یې (له خفګانه) تك تور واوخت او له غصې به ډ شو، له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښئ له امله چې خبر یې ورکړ شوی (بیا به یې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له بېغور سره سره) وساتي او که په خاوروکې یې (ژوندۍ) ښښه کړي؟ خبردار بد دي هغه څه چې دوی یې پریکړه کوي .

د ښځې د مقام د اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښئ د منځه وړلو لپاره د اسلام دین هغه حقیقت رابرسیره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه یو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنیا آباده ده، الله تعالی فرمایي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾)).[52] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه ووېرېږئ چې له یوه نفس یې راپیدا کړئ او له هغه یې د ده جوړه راپیدا کړه او له دواړو یې ډېر نارینه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کې غوښتنې پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چې الله ستاسو څارونکی دی.

---

[51] - النحل ۵۸ - ۵۹

[52] . النساء ۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه بدې انګېرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لورانو په زېږېدو خفه کېږي، الله تعالی هغه حقیقت رابرسیره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوې ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثٗا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [53] باچاهي خاص الله تعالی لره ده ،هر څه ته چې یې اراده وشي پیدا کوي یې، چا ته چې یې خوښه شي لونۍ ورکوي او چا ته چې یې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنګه چې الله تعالی په دنیا کې ښځه له سړي سره د هغه د حیثیت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده ده، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنګه ښځه له سړي سره په دنیا کې د خپل حیثیت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کیږي الله تعالی فرمایلي:((وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرٗا ﴿١٢٤﴾)). [54] او څوک چې نیک عمل وکړي له نارینو او ښځینو، پداسې حال کې چې ایمان لرونکی وي، نو داکسان جنت ته بوځم، چې د نقیر (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تیری به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د یو حیوان په څیر کتل کیدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقوقو برخورداره شوه او په قران عظیم الشان کې یې د ښځو په نامه یو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زیاتره هغه حقونه په برخه شوي چې دوی ورڅخه محرومې وې لکه مهر ، میراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه. او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پیدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پیشوا او د الله تعالی د استازي صلی الله علیه وسلم په عمل او وینا سره ډېر داسې څه بیان او څرګند شو چې د دې محروم مخلوق د حقونو پر ساتنې باندې تاکید کوي، د حدیثو په یو راویت کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[55] ای الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: یتیم او ښځې حق اخلي. له عایشي رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به په کورکې څه کول هغه وویل د خپل کوروالو (بیبیانو) په خدمت (او دهغوي سره په کارکی مرسته کولو) کې به مشغول و ، او کله به چې د لمانځه وخت داخل شو اودس به یې وکړ او لمانځه ته به راووتلو .[56]

دا چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم بیبیانی له څلورو څخه زیاتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنګ یو حکمت داهم و چې په عملي زندګۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي چې هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها فرمایي ((یوه ورځ یوه ښځه چې دوه لونۍ ورسره وې زموږ کورته راننوتله او څه خوراک یې وغوښت ،نو ما پخپل کور کې پرته له یوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه یوه ټوټه یې خپلې یوې لور ته ورکړه او بله یې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم راغی ما د غه کیسه ورته وکړه، نو هغه وفرمایل: چا ته چې الله تعالی لونۍ په برخه کړي او بیا د هغوی ښه پالنه وکړي،هغه لونۍ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وګرځي)). [57]

د حدیثو په یو بل راویت کې راغلي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((څوک چې درې لونۍ،یا درې خویندې،او یا دوه لونۍ ولري او پر هغوی لګښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او

53- الشوری ۴۹
54- النساء ۱۲۳
38- سنن ابن ماجه
39- صحیح البخاري ، کتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
40-- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ، باب (۱۰)
41- - سنن أبي داود : کتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پالنه وکړي،تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسيږي او بيا يې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو)) [58]

۲– زموږ په ټولنه کې د ښځو محرومتيا:

داپه ډاګه ده چې زموږ د ټولنې د تيري يوه زياته برخه پر ښځو باندې تحميل شوې، موږ پخپله ټولنه کې ګورو چې زياتره ښځې له ميراث نه بې برخې دي،او ځيني ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په بعضې قبايلي سيمو کې ښځې د يو سامان او يا څاروي په څير پلورل کيږي چې لدې امله دغسې خلک د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د هغه وعيد مصداق ګرځيدلي چې فرمايي: ((الله تعالی داسې فرمايلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قيامت په ورځ جنګ کوم : يو هغه شخص چې زما په نامه عهد (تړون) وکړي او بيايې مات کړي، بل هغه سړی چې ازاد انسان د پيسو په مقابل کې وپلوري او (هغه پيسې) مصرف کړي ، او بل هغه څوک چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي)). [59]

نو راځئ چې د خپل دين د تعليماتو سره سم خپلو خويندو ته د هغوی حقوق ورکړو،ترڅو مو د الله په وړاندې مسئوليت اداء شي او د دښمنانو له نيوکو هم خلاص شو. زموږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلندونه ګوري، نو بيا د اسلام پر دين باندې نيوکې کوي، د هغوی اکثريت د اسلام د سپيڅلي دين حقانيت د مسلمان په عمل باندې پيژني او دې ته نه ګوري چې د اسلام دين د وګړو په کردار نه پيژندل کيږي، بلکه لومړی بايد حق وپيژندل شي او بيا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۳– بايد د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي:

الله تعالی فرمايي:((وَلَهُنّ مِثْلُ الّذِي عَلَيْهِنّ بِالْمَعْرُوفِ)). [60] د ښځو هم (پرنارينه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه يې اداء کړي لکه دنارينه وو چې پر ښځو حقونه دي.

په حِجّة الوداع (د مخه ښې حج) کې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د عرفات او لوی اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې يې اسلامي امت ته ډېرې مهمې توصيې او سپارښتنې وکړې چې يو ه توصيه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوی ته د حقونو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل:((**فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللهِ،وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**)). [61] نو له الله څخه د ښځو په حق کې وډار شئ، يقينا چې تاسې هغوی د شريعت د پيروی د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوی عورتونه مو د الله تعالی د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي،پر هغوی ستاسو دا حق دی چې په خپلو کورونوکې داسې څا ته اجازه ورنکړي چې تاسې يې بد ګڼئ، نو که داسې يې وکړل بيا يې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوی حق خوراک او په ښه طريقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتيا ده چې ښځو ته ته خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځه ښځې چې له خوارئ او غريبئ سره مخ دي په سهي توګه د هغوی پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**السَّاعِي على الأرْمَلَةِ وَالمِسكينِ كالمُجاهِدِ في سَبيلِ الله، أو كالَّذي يَصُومُ النَّهارَ،ويَقُومُ اللَّيْلَ**)). [62] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجرکې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره يو برابر دی او يا د هغه چا په څير دی چې ورځ يې په روژې او شپه يې په لمانځه تيريږي.

په هيواد کې بايد د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د يو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پيل شي، ترڅو وکولاشو له يوه پلوه د ښځو د ګدايګرۍ –چې خورا زيات ناوړه نتايج پرې مرتب کيږي– مخنيوی وشي او له بله پلوه شرعي

42- صحيح البخاري، كتاب البيوع ، باب (١٠٦) اثم من باع حرا
60 . البقرة ٢٢٨.
[61] صحيح مسلم
44- صحيح البخاري، كتاب الأدب ، باب الساعي على الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکلفيت او مسئوليت اداء شي.

د حکومت او نظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ بايد په ټولنه کې د عامو خلکو آګاهي ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قريو او د ښارګوټو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کېښودل شي، همدا راز د بې وزلو ښځو خپلوان د هغوی لازمي سرپرستۍ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کېدو د مخنيوي په برنامه کې بايد دا انګيزه هم راپيدا شي چې د ښځو ګدايګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول يو ټولنيز ظلم دی چې توانمند خلک ورباندې ماخوذ دي بايد دغه ظلم او تيري ته نور د پای ټکی کېښودل شي.

او هغه ښځې چې د کار او کسب توان لري، نو بايد چې حکومت هغوی ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشيني ګنډنې، اوبدل او داسې نور، چې لدې لارې له يوه اړخه د هغوی اقتصادي ستونزې د کار او کسب کولو له په وسيله حل شي او له بله اړخه د هغوی د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختيا او ترقۍ کې ولګول شي.

بايد د اسلامي مکلفيت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف يې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوی عزت لوړول وي،او د پروژو په تطبيق کې داسې اړخونو يا مئوسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې دښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزې به حل نه، بلکې زيات به شي.

دويم:بې وزله ماشومان:

د اسلام سپيڅلی دين د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربيې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله يې لازمي لارښوونې کړې .له اسلام نه مخکې د جاهليت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ويرې وژول، نو الله تعالی په قرانکريم کې د دې کار غندنه او مخنيوی وکړ، الله تعالی فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾))[63] تاسې خپل بچيان د لوږې له وېرې مه وژنئ هغوی او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بېشکه د هغوی وژل لويه ګناه ده. همدارنګه فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَٰدَكُم مِّنْ إِمْلَٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ ۖ)).[64] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ويرې مه وژنئ مونږ تاسې او هغوی ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئوليت لومړی د هغه د پلار مور او بيا د هغوی د نه موجوديت په صورت کې د هغه په نژدې خپلوان باندې دی،مګر د خپلوان د نشتوالي يا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئوليت حاکم ته راجع کيږي او د دې مسئوليت په اړه به پوښتنه کيږي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((كلُّكم راعٍ، وكلُّكم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ)).[65] هر يو له تاسې نه شپونکی دی او له هر يو به د هغه د رعيت او ماتحت په هکله پوښتل کيږي .

بايد وويل شي چې په عمومي توګه په فقيرو او نيستمنو ټولنو کی د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طريقه مسئوليت نه ادا کيږي، نو همدا وجه ده چې زموږ په هېواد کې ماشومان د خورا زياتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي ،د هغوی حقوق ورکول خو لاپريږده بلکې پر هغوی باندې ظلم او تيری کيږي. ځينې هغه ماشومان چې د منډې او

[63]ـ الاسراء ٣١
[64]ـ الأنعام ١٥١
[65]ـ متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅو جوګه دي د روزئ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطرسره مخ دي .د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغولیدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدایګري کول، دا ټولې هغه ناخوالی دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د قوس ۷مه نیټه (کال ۱۳۹۲ لمریز) د افغانستان د کار، ټولنیزو چارو..د راپور له مخې په هېواد کې ۳.۱ میلیونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځینو ارقامو له مخې، ۲.۱ میلیونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي. افغان ماشومان وايي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګرېوان دي، د دولت لهخوا يې لاسنيوی نهدی شوی او د خپل ژوند د تأمین لپاره خپل راتلونکي ته اندېښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او يا له خپل توان څخه څو چنده زيات بار وړي ايا هغوی د خواخوږئ، همدردئ او ترحم وړ نه دي ؟

حقیقت دادی چې موږ په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د څارويو په څیر هم ونه کتل.اسلام چې کله څاروي باندې د مهربانۍ امر کوي،څو يې خاوند وربانديې د هغه له توان څخه پورته بار یو نه سي، نو په طریقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر يو ماشوم باندې په کار دی .

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند يوه برخه يې په ډېرانونو او چتلځيو کې د کباړ راټولو په خاطر تیریږي، د صحت ،او روغتیا د خرابوالي له يو لوی ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کیږي هغه ماشومان چې ګدايګري او سوال کول پیشه ګرځيدلې او يا د قاچاق په نقلولو کې استخداميږي انساني طبیعت به یې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوی نه صرف نظر شي ؟

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتیا:

راځئ چې د خپلو بچیانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو او د هغوی د ژغورنی لپاره متې را بډ وهو. زما په نظر د هغوی په ژغورنه او پالنه کې باید دا لاندې نکات په نظر کې ونیول شي:

ا- د قوم او ولس هر ماشوم د تعلیم او تربیې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خیریه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتیا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خیریه بنسټونه تاسیس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزئ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربيې او روزنې لپاره لارې چارې هوارې شي.

د- که يو بنسټ يا يا کومه مئوسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي زده کړو مرکز پرانیځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته داير کړي، چې د هغوي د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نیولو سره پداسې څه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان يې پورته وي، څو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعید کې رانه شي ،اود دښمنانو د هغې نيوکې مورد ونه ګرځي چې وايي: په اسلامي هیوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: یتیمان:

په اسلامي شریعت کې یتیم هغه چا ته وایي چې پلار یې مړ شوي وي، پداسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسیدلی.[66] یتیمان او یا پلار مړي د ټولنې د زیاتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کیږي؛ دا ځکه چې یتیم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستۍ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځینې هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زیات محتاج بلل کیږي، چې د ژوند له سختو تکلیفونو او کړاوونو سره مخ وي.راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نیوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونیسو:

۱– یتیم پالنه یوه مهمه دیني فریضه ده:

د اسلام سپیڅلي دین د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند او د پر ښې سرپرستي او هغوی ته پر ښې پاملرنې باندې تاکید کوي،له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنیوي کوي او د هغوی د حقونو د ضایع کولو په کلکه سره غندي،چې دغه مفهوم د قرانکریم او نبوي احادیثو په یو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

أ. الله تعالی فرمایي: ((وَلۡيَخۡشَ ٱلَّذِينَ لَوۡ تَرَكُواْ مِنۡ خَلۡفِهِمۡ ذُرِّيَّةٗ ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيۡهِمۡ فَلۡيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡيَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدًا ۝٩)).[67] او ودې ویرېږي هغه خلك كه چیرته د هغوی له مړینې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتې شي، نو د هغوی اړوند به اندیښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه وډارشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب.الله تعالی فرمایلي: ((وَلَا تَقۡرَبُواْ مَالَ ٱلۡيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ حَتَّىٰ يَبۡلُغَ أَشُدَّهُۥۖ)).[68] او مه نزدې کیږئ د یتیم مال ته، مګر په هغه طریقه چې سمه وي ،څو چې زلمیتوب ته ورسیږي.

پدې آیت شریف کې الله تعالی د یتیم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکید کوي چې سرپرست یې باید په مال کې ناجایزه تصرف ونکړي، مال یې په پوره امانتدارۍ ورته وساتي او چې کله له یتیمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه یې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آیت کې یې هم وضاحت شوی دی: ((وَٱبۡتَلُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡۖ وَلَا تَأۡكُلُوهَآ إِسۡرَافٗا وَبِدَارًا أَن يَكۡبَرُواْۚ)).[69]" تاسې یتیمان وازمایې تردې چې کله زلمیتوب ته ورسیږي، نوکه هوښیارتیا مو ورڅخه ولیده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف او زیاتي سره مه خورئ ددې له وېرې چې ستر به شي (او مالونه به یې ستاسې له تصرف نه ووځي) د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم یتیم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به یې په سمه طریقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورڅخه خوراك کوي او فقیر او نیستمن سرپرست (څوک چې یې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورڅخه خوراک کوي چې اسراف او زیاتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکیني ایت په اخر کې فرمایي: ((وَمَن كَانَ غَنِيّٗا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡۖ وَمَن كَانَ فَقِيرٗا فَلۡيَأۡكُلۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ .او هغه څوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که څوک فقیر وي نو په جایزه طریقه دې (د حق زحمې برابر) ورڅخه دخپل خوراک لپاره اخلي).

---

[66]- وګوره : الفقه الاسلامي وأدلته د کتور وهبة الزحيلي ، ۸ \ ۷۹ ،چاپ دار الفکر.
[67]- النساء ۹
[68]- الأنعام ۱۵۲
[69]- النساء ۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مومنانو مور عايشه رضي الله عنها وايي:((دغه آيت د يتيم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چيرې هغه نيستمن وي د خپل کار او زحمت په اندازه دې وورڅخه خوراك کوي)). او د حديثو په يو بل يو روايت کې ذکر شوي: يو سړي له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې زما هيڅ مال او داراي نشته او يتيم مې له سرپرستۍ لاندې دی، نو هغه ورته وفرمايل: د خپل يتيم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زياتی کوونکی نه وې، د هغه له مال څخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[70]

۲– د يتيم پالنې اجر او ثواب :

الله تعالی فرمايي: ((وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلۡ إِصۡلَاحٞ لَّهُمۡ خَيۡرٞ ۖ)).[71] ای پيغمبره دوی له تا څخه د يتيمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووايه د هغوی لپاره ښيگڼه غوښتل غوره کار دی)). پدې وينا کې الله تعالی د يتيمانو د اصلاح او سمون ،د هغوی سره ښه چلند او د هغوی ښه سرپرستي يو بهترين عمل وګڼلو.

رسول الله صلی الله عليه وسلم پخپله يوه ويناکې د يتيم د سرپرستئ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي:((**كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ**)) [72] د يتيم سرپرست که يتيم يې خپلوان وي او يا ورڅخه پردی وي، زه او هغه به په جنت کی داسې يو (د دووه ګوتو - مسواکه او منځنې - په څير نژدې).

رسول ل الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((**خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ**))[73]" د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دی چې پکی يتيم وي ښه چلند ورسره کيږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دی چې پکې يتيم وي او بد چلند ورسره کيږي.

۳– د يتيم پالنې په اړه احساس را پيداکول:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د يتيم ،او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربيې او سالمې پالنی ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دليل په ټولنه کې د ځينو يتيمانو بد رالويدل او بيا د شر په کارونو کې اخته کيدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختيا ، آرامئ او تمدن په لور روانه کړو بايد چې د يتيم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو، ترڅو ټول يتيمان په ټولنه کې مصلح او نيك وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختيا کی يې له استعدادونو کار واخستل شي.

يتيمتوب څه عيب نه دی بلکې عيب پدې کې دې چې په ټولنه کې د يتيمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم هم يتيم و، الله تعالی د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل، الله تعالی فرمايي: ((أَلَمۡ يَجِدۡكَ يَتِيمٗا فَـَٔاوَىٰ ﴿٦﴾)).[74] ايا ته مو يتيم نه وې ګرځولی، چې استوګنه او د سرپرستئ اسباب مو درته برابر کړل.

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالی د خپل پيغمبر استازي صلی الله عليه وسلم پالنې او سرپرستئ ته غوره لارې چارې برابرې کړې،د هغه مبارک زيږيدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار يې وفات و، نو نيکه يې عبدالمطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بيا د هغه له وفاته وروسته تره يې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخيسته..

د دغه احسان په يادولو سره الله تعالی خپل استازي صلی الله عليه وسلم ته بيا دا امر کوي چی د يتيم سرپرستئ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب يې امت ته هم شامل دی: ((فَأَمَّا ٱلۡيَتِيمَ فَلَا تَقۡهَرۡ ﴿٩﴾)). [75] نو پر پتيم باندې قهر او غصه مکوه.

---

70 - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دکتور وهبة الزحيلی ، ۵\ ۴۳۲
71- البقرة ۲۲۰
72- صحيح مسلم ، كتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم
73- سنن ابن ماجه ، كتاب الأدب
74- الضحی ۶
75- الضحی ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید په یاد ولرو چې د جهاد او هجرت پر مهال چې د يرغلګرو (روسانو او کمونستانو) د ظلمونو او د هغوی پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زمونږ په قوم او ولس کې زیات شمیر یتیمان راپاتې شول او د هغوی د کفالتونو او سرپرستۍ په لړۍ کې نه یوازې د هغوی خپلوانو یې سرپرستي وکړه ،بلکې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوی همدردی، او مرستې ته راودانګل. د یو شمیر اسلامي مئوسساتو لکه :اسرا (الوکالة الإسلامیة..) جمعیة قطر الخیریه،لجنة الدعوة الاسلامیة،هیئه إغاثة الاسلامیة، هیئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد په وختونو کې په پاکستان کې زمونږ د هیواد د زیات شمیر یتیمانو کفالتونه وکړل، د نوموړو مئوسسو زیاتره کفالتونه او مرستې له خلیج هیوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر د ۱۱ پیښې (کال ۲۰۰۱م) څخه وروسته دغه کفالتونه او مرستې کمې شوې او د زیات شمیر یتیمانو کفالتونه لغوه شول ، چې لدی امله یو زیات شمیر ییتمیان او د هغوی کورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت کې چې د هیواد په داخل کې د حکومت له لارې د یتیمانو د مرستې لپاره کومې برنامې روانې دي د نوموړو مئوسساتو له کفالتونو او مرستو سره یې هیڅ مقارنه او پرتله شي کیدای؛ دا ځکه چې د حکومت اړونده ادارې د دې کارلپاره خاصه او معلومه بودیجه نه لري او هغه کومې مرستې چې د حکومت له بودیجې یا له یو ځای او بل ځای ترلاسه کیږي، لومړی له خاینو لاسونو تیریږي او بیا یتیم او کورنۍ ته یې چې څه رسیږي هغه ډیر کم او نا چیز وي.

نو باید چې زموږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئولیت او دیني وجیبې پربنسټ -لکه د خلیجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څیر - د یتیمانو کفالت او سرپرستۍ ته راودانګي ترڅو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، کوم چې د یتیم په پالنې او کفالت سره حاصلیږي. زموږ وطنوال باید د نورو خلکو مرستو او کومکونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلکې د خپلو محتاجو او اړمنو وګړو اړتیا په خپله پوره کړي او د یتیمانو د لاس نیوي په خاطر باید چې له داخل څخه د کفالت لړۍ پیل شي. زموږ په شتمنو وګړو کې باید دغه احساس پیدا شي او با احساسه وګړي باید پدې ډګر کې ډیر څه وکړي..

باید په یاد ولرو زموږ په ټولنه کې د بې وزله خلکو دحقونو د ناخبرۍ، هممدا راز په ټولنه کې د ظلم او تیري د عام کیدو له امله د یتیمانو حقونه هم ضایع کیږي، ځینې هغه ظالم خلک چې د ییتمانو وارثان او د هغوی خپلوان دي،د هغوی شرعي او ثابت حق ورڅخه ترورې، همدا راز ځینې حکومتي چارواکي یتیمانو ته په راغلو کفالتونو او مرستو کې ناجایزه تصرفات کوي،د دغه انفرادي او ټولنیز ظلم د مخنیوي په خاطر پدې ځای کې موږ د هغو نصوصو یوه نمونه ذکر کوو چې د یتیمانو حق خوړونکو او پر هغوی باندې د ظلم کوونکو سزا پکې بیان شوی ده:

أ. الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلْيَتَٰمَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾[76] بیشکه هغه کسان چې د ییتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بیشکه چې دوی په خپلو خیټو کې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژر دی چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په یوی وینا کی د یتیم مال خوړل له اوو تباه کونکو ګناهونو څخه شمیرل شوی، فرمایي: ((**اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: یا رسولَ اللهِ! وما هُنَ؟ قالَ: الشِّرْكُ باللهِ، والسحْرُ، وقَتْلُ النَّفْسِ التي حَرمَ اللهُ إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ الیتیمِ، والتَوَلي یومَ الزحْفِ، وقَذْفُ المُحْصَنَاتِ المؤمِناتِ الغافلاتِ**)).[77] له اوو تباه کوونکو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وویل: ای د الله پیغمبره! هغه کوم دي، هغه وفرمایل: له الله سره شرک کول، جادو کول، په ناحقه سره څوک وژل، سود خوړل، د یتیم مال خوړل، په جنګ کې شاه اړول او د پاکو ناخبرو مومنو ښځو تورن کول.

---

[76]- النساء ۱۰

58- متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((**اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ**)).[78] ای الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او يتيم حق ضايع کوي (او خپل امت د هغوی له حق تلفئ نه ويروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تييمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو دخپل حبيب صلی الله عليه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمين او پالونکی ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**))[79] تاسې زما رضا او خوښې د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بيشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کيږي.

۴– د يتيم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه:

بايد چې په هيواد او ټولنه کې د يتيمانو ښوونې او روزنې ته زياته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوی لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به يې خپلو کورنيو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذيت ټولنې ته هم رسيږي. حکومت، خيريه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړۍ کې د هغوی لپاره د ښوونې او روزنې بيلابيل فرصتونه برابر کړي، که له يوه پلوه د يتيم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کيږي، بايد چې د هغې ترڅنګ د يتيم تعليمي کفالت هم وشي.

يتيمانو ته د تعليمي فرصتونو او تعليمي چاپيريال په برابرولو کې بايد دې زير شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې يتيمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بديلو موثرو لارو باندې هم وشي، د مثال په توګه:

۱. د روزنتونونو ترڅنګ بايد چې په حکومتي او شخصي نمونه يي ښوونځيو او مدرسو کې د يتيمانو لپاره هم د خاصي پالنې تر سيورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې يو چاپيريال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څير يتيمان نه وي - يتيم ته په طبيعي چاپيريال کې د وخت تيريدو موقع ورکوي. او له بله پلوه د ښوونکو او پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او خواخوږۍ څخه هم برخمن کيږي.

۲. د يتيمانو سرپرستان او کفالت کوونکي بايد چې د نقدي کفالت ترڅنګ يتيمانو ته په ځانګړو نمونه يي او ممتازو ښوونځيو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمينه برابره کړي اوبيا پدې پروسه کې هغوی د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونيسي، پداسې طريقه چې د ښونځي او يا مدرسې له اداري سره وخت په وخت تماس کې کيږي، مثلا د مکفول يتيم د ارزونې لپاره يوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي..

۳. که د ځينې ظروفو او شرايطو پر بنسټ دا اړينه وي چې يتيم بايد په روزنتون کې تعليم وکړي، نو بيا د هغو يتيمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولی شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الايتام په ليليه کې ووسيږي؛ ځکه چې د خپل کلي او يا د خپلې کورنۍ په چاپيريال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډيانو ترڅنګ د يتيم وسيدل هغه له طبيعي نشأت څخه برخمن کوي.

۴.بايد چې په روزنتونونو کې اداري او تدريسي عمله، همداراز کار کوونکي د يتيم له حقونو څخه خبر وي او د هغوی د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ترڅو د هغوی سالمه روزنه ترسره شي.

۵. په روزنتونو او يا په نورو تعليمي مرکزونو کې د يتيم د زدکړې او تعليم سره سره بايد هغو يتيمانو ته چې عمرونه يې د بالغوال] مرحلې ته نژدې وي کسبونه او حرفوي پروګرامونه هم وښودل شي، چې په پخپل راتلونکې کې د هغې له لارې که اړتيا يې وي روزي لاس ته راوړي .

78- سنن ابن ماجه (كتاب الأدب)

79- سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(77) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة، وفي صحيح البخاري كتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءكم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلورم: معیوبین:

هغه څوک چې د بدن کوم غړی یې له منځه تللی او یا له کاره ولویدلی وي، یا دائمي رنځور وي او یا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولی معیوب او معذور بلل کیږي.

د بدن د غړو جوړوالی او په کار باندې توانایي یو نعمت دی، خو په مختلفو سببونو سره ځینې وګړي لدې نعمت نه محرومیږي، چې بیا دغسې انسان د شریعت د لارښوونو پر بنسټ له ځینو مکلفیتونو نه معاف کیږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردی، زیات وړ او مستحق ګرځي. په قرانکریم کی الله تعالی فرمایلي دي:

أ. ﴿لَّيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ﴾. 80 په نابینا باندې کوم حرج او ګناه نشته، او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کیني).

ب. ﴿لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ﴾.[81] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نلري، کله چې هغو په الله او د هغه د استازي په وړاندې باور او اخلاص لرونکي وي.

ج. ﴿لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ دَرَجَةٗۚ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ٩٥﴾.[82] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معیوبیت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالی په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې یوه درجه غوره والی ورکړی دی او لدې ټولو سره الله تعالی ښه وعده (د جنت) کړې ده، او الله فضیلت ورکړې محاهدینو ته پر ناستو خلکو په لوی اجر سره.

۱– په جهاد کې معیوب شوي وګړي:

زمونږ په تیر جهاد او قربانیو کې – د روسانو او کمونستانو پر ضد - زیات شمېر خلک معیوب او معذور شول معذور، چې لاتر اوسه پورې یې یو زیات شمېر د ژوند د سختیو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي. د دوی له جملې نه ځیني داسې معذور هم شته چې د ډېرې بې وسې له امله د سرکونو او لارو په سرونو او خوا وکې د خیر خیرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء کې وخت تیروي. باید چې دغسې ډېر بې وزله معیوب لدې خوارئ او سختیو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوی پوره لاس نیوی وکړي.

همداراز د هېواد او ټولنې ټولو وګړو لاس نیوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معیوب او معذور وګړي چې د کار کولو یو څه توان لري د هغوی لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۲– د عامو معیوبونو لپاره پروژې:

باید چې د معیوبینو لپاره د هغوی د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زیاتوالی راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوی لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زیاتره د اطرافو او قریو

[80]- الفتح 17
[81]- التوبة 91
[82]- النساء 95

(c) ketabton.com: The Digital Library

معيوبين لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معيوبينو سره نقدي مرسته هم کيږي،نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوی د خپلو کورنيو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همداراز د کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوی ته د کسب ماشين آلات ورکول او بيا هغوی ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصی نه شته دی.

د عامو معيوبينو لپاره د کسبونو په موخه د هجرت په چاپيريال کی چې کومې مئوسسې مخکيوالی او زيات شهرت درلود هغه د سيدجمال الدين افغان رفاهي مئوسسه وه. د نوموړې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کی واقع و، د دفتر د مرکز ترڅنګ او په ځينو کيمپونو کې يې د معيوبينو د ټريننګ بيلابيله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معيوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به يې اړوند ماشين يا د کار آلات او وسايل هم ورکول، همداراز دې مئوسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټريننګ مرکز درلود چې يو شمېر معيوبو وګړو پکې بيلابيل کسبونه زده کړل.

هغه کسبونه چې د افغان سيد جمال الدين رفاهي مئوسسې لخوا معيونو ته ښول کيدل مهم يې: نجاري، حلبي سازي، ويلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه ؤ.

۳– د نابينايانو لپاره پروژې :

پدغه ميدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او يا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوي دي کافي نه وې او اوس چې پدې ميدان کې کومې مرستې کيږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابينان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سيمو او اطرافو يو زيات شمېر نابينان ورڅخه محروم دي.

هغه مهال چې پدې ليکنه مو د هجرت په ديار (پېښور) کې (کال ۲۰۰۱ م) کې پيل وکړ، نو د نابينانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابينايانو د تنظيم) له ځينو غړو سره ليدنه وکړه او د نوموړي د فتر د فعاليتونو په اړه مو ورڅخه څه پوښتنې وکړې، چې په نتيجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

۱ = هغه مهال د نوموړئ مئوسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعيت درلود ،د هېواد په داخل او خارج کی يې ۳۶۰۰ نابينايان راجستر کړي و،چې (۲۸۰۰) نابينايانو په داخل د افغانستان کې او د ۸۰۰ په شاوخوا کې يې د پاکستان په خاوره کې ژندګي کوله.

۲ - دنوموړې دفتر د معلوماتو مطابق ځينې نابينايان لداسې کورنيو څخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او يا څلور وګړي نابينا و، د هغې د احصايې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد يې نابينا و، يوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کيمپ او بله يې د ناګمان په کيمپ کې وسيدله.

۳- يو نابينا وويل: زمونږ د هېواد د نابينايانو عمده ستونزې اقتصادي دي، او دهغو نابينانو د ژوند کړاوونه لازيات دي چې د کورنۍ مسئوليت لري،ماشومان اولادونه وربه غاړه وي.

۴ - نوموړې مئوسسې د نابينايانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسلکي زدکړې پيل کړې وې (چې سترنجيو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ،جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کيدل.

همداراز د ښځينه نابينايانو لپاره د موره بافۍ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سيخ ،اوداسې نور کسبونه ښودل کيدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فياض چې پخپله نابينا دی د نابينايانو د استعداد په اړوند داسې څرګندونه وکړه: په علمي او ادبي ميدان کی نابينا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه څخه خطيب،ښوونکی، اديب،او شاعر جوړشي. همداراز د ژوند د وسايلو په ډګر کې هغوی ته تاپيستي،د خط او لوست د زده کړې ځانګړې ماشين او داسې نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسایل ښودل زیات مناسب کار دی،ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

باید په یاد ولرو چې زموږ په ټولنه کې له پخوا راهسې د نابینایانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نده شوې. او په موجوده وخت کې چې د هغوی لپاره کوم ښوونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي هغه کافی نه دي، زموږ د ټولنې ډېر نابینایان په خاصه توګه د اطرافو وسیدونکي لدغسې سهولتونو څخه محروم دي، نو باید چې پدې میدان کې حکومت، خیریه مئوسسې او شتمن وګړي پوره توجه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپر کى

د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوی

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزی د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړلې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسايل چې الله تعالى ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار اوکسب توان په ځان کې پيداکړي لکه: دهقاني،سوداګري،ميرزاتوب،اداره کول، او داسې نور ګڼه لرونکي کسبونه. چې پدې طريقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتيا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نيولو څخه به بچ شي. او که چېرته يو ځوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمينه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالى په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پيداکړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د يو بيکاره وګړي سره په کار پيداکولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمينې برابرې کړي.او که چېرته يو بيکاره وګړی د کار د پيداکولو په خاطر دکومې حرفې زده کړي، د کسب آلې او ماشين، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتيا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسايل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پيداکړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنيوی وشي، بيکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي،په رعيت او حکومت کې دغه احساس پيدا شي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځير شئ!

۱– په اسلام کی د کار اهميت :

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنګه د شتمنۍ او پانګې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کيږي.کله چې الله تعالى ځمکه پيدا کړه، نو په هغې کې يې برکت کيښود، روزي يې پکې پيداکړه،د هغې په داخل او دباندنې کې يې د ګټې د څيزونو زخيرې پيداکړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندګۍ کې يې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالى فرمايي:((وَلَقَدْ مَكَّنَّٰكُمْ فِي ٱلْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَٰيِشَۗ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ۝١٠)).[83] او په تحقيق سره موږ تاسې ته په ځمکه کې ځای او قدرت درکړ،او په هغې کې مو درته د ژوند وسايل او اسباب وګرځول (پيداکړل)، نو لږ دي هغه څه چې تاسې يې شکر وباسې. او الله تعالى فرمايلي: ((وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَٰهُمْ فِي ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ)).[84] او يقينا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسايلو بار کړي، او له پاکيزه څيزونو مو روزي ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالى خپلو بندګانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمايي: ((وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزْقُهَا.[85] او نشته هيڅ خوځنده (ساه لرونکی) مګر دا چې روزي يې په الله تعالى ده)). لکن دغه روزي يې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې تړلې ده، لکه چې فرمايي: ((هُوَ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ ذَلُولًا فَٱمْشُواْ فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزْقِهِۦۖ . [86] الله تعالى هغه ذات دی چې ځمکه يې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له (حلال) رزق د هغه څخه)). او الله تعالى فرمايي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلْأَرْضِ وَٱبْتَغُواْ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ.[87] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ .

---

[83] ـ الأعراف ١٠
[84] ـ الاسراء ٧٠
[85] ـ هود٦
[86] ـ الملك١٥
[87] ـ الجمعة ١٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډډه کوي، ددې انتظار باسي چې پخپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ويل په کار دي چې پر الله تعالی باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اخستلو مانع نه دی.انسان به د دنياوي اسبابو اخستلو ترڅنګ په الله تعالی باندې توکل کوي چې همدغه حقيقي توکل دی، په حديث کې راغلي دي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا**)).[88] که چيرې تاسې پر الله تعالی په ريښتيا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته يې ورکوي، هغو سبايي (له ځالو) تشې ججرې وځي او بيګايي ډکې ججرې راګرځي.

نو پدې حديث کې له ريښتيا او حق توکل نه مراد د اسبابو اخستلو سره سره په الله تعالی باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کيني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه کوي.حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ويلي: د توکل اصل دادی چې ته يو کار چا ته وسپارې، هغې ته يې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حديث کې راغلي دي، دا يې معنی نه ده چې يو څوک اسباب او وسايل کارول پريږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې يو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور يا مسجد کې ناست وي، او وايي چې هيڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمايل: دا داسې يو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بيشکه رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((الله تعالی زما روزي د نيزې له سيورې ـ په جهاد سره – ګرځولې ده)) او فرمايي: ((که تاسې په الله تعالی باندې په ريښتيا سره توکل وکړې، نو داسې روزي به درکړي چې مرغانو ته يې ورکوي، هغو سبايي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بيګايي ډکې ججرې راګرځي)). نو پدې حديث شريف کې د دې يادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبايي او بيګايي تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله عليه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به يې کار کاوه،چې هغوی زموږ مقتدا او پيشوايان دي.[89]

د اسلام سپيڅلي دين بيکاري او تنبلي غندلې او د کار، او کسب کولو اهميت يې زيات کړې او ددې څرګندونه يې کړې چې حلال کسب يوعزتمند او لوي کار دی،که څه هم د ځينو خلکو په نظر ځينې کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا يې د سپکوالي دليل نشي کيدلای .د الله تعالی استازی صلی الله عليه وسلم په يوې وينا کی فرمايلي: ((**لأَنْ يأخذَ أحدُكم حبلَهُ فيأتيَ بحُزمةِ الحطبِ على ظهرِه، فيبيعَها، فيكُفَّ الله بها وجهَهُ؛ خيرٌ لهُ من أنْ يسألَ الناسَ، أعطَوْهُ أو منعُوه**)).[90] دا چې له تاسی څخه يو څوک خپل پړی (رسۍ) راواخلي او پر خپلې شا باندې يو ګيډۍ خس راوړي، وه يې پلوري او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي،نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، څوک يې ورته ورکړي او څوک يې ورنکړي.

پدې وينا کې د الله تعالی استازی صلی الله عليه وسلم د دې څرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کيدای شي ځينې خلکو ته کم ښکاري او ګټه يې ورته لږه بريښي،خو له بيګارۍ او بل چا ته د لاس نيولو (ګدايګرۍ) څخه غوره دی .

دکار اوکسب په ميدان کی د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم يوازې په وينا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر يې هم خلکو ته ورپه ګوته کړی دی، هغه فرمايي: ((**ما بَعَثَ الله نبياً إلاَّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قَراريطَ لأهلِ مكَّةَ**)).[91] الله تعالی هيڅ يو پيغمبر نه دی رالیږلی، مګر دا چې ګډې يې څرولې دي، صحابه کرامو وويل: ايا تاسې هم څرولې؟ هغه وفرمايل: هو، ما هم د مکې يو څه خلکو ته د يو څه پيسو په بدله کې څرولې.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي،انسان ورباندې زيار وګالي او همت وکړي، ډېر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله

---

[88]. مسند احمد

[89]. وګوره: فتح الباري ١١/ ٣٠٥-٣٠٦

[90]- صحيح البخاري ، كتاب الزكاة ،باب(٥)

[91]- صحيح البخاري، كتاب الإجارة ، باب (٢٢)

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: ((**ما أكلَ أحدٌ طعاماً قطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِهِ، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ**)).[92] هغه خوراک چې يو انسان يې له لاس ګټې ښخه خوري، هيڅ بهتر اوغوره ورښخه نشته دی او بيشکه د الله تعالی پېغمبر داود عليه السلام به د خپل لاس کار او ګټې ښخه خوراک کاوه.[93]

۲– د شتمنيو له سرچينو ښخه ګټه اخستل :

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه ځيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت،صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالی پخپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او ګټې برابرې کړي او د ژوند وسايل يې ځای پرځای کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه ګورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځای کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمې لرو او ورښخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالی او د با احساسه کاري لاسونو نه والدی. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو ښخه لازمه ګټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالی موږ داسې متوجه کوي: ((أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾)).[94] ايا نه ګورې (ای انسانه) چې بيشکه الله تعالی له بره اسمانه اوبه راتوی کړي او پر هغې سره يې مختلف رنګه ميوې رازرغونه کړې. او له غرونو ښخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيدا کړي چې يو تر بله سره په رنګ کې مختلف دي، او ځينې يې تک تور دي. همدارار له خلکو او ژونديو شيانو او له ښارويو ښخه چې هغه هم بيلابيل رنګونه دي، همداسې الله کړي دي. بيشکه چې د الله تعالی په بندګانو کې له هغه ښخه ويريدونکي علماء دي، په يقيني توګه الله غالبه او بښونکی ذات دی.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آيت په وضاحت کې ويلي: ((زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې دکائناتو په علم پوهيږي، په کائناتو کې چې د خلکو د ګټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پيژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د ښښتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسيره کوي.[95]

بايد چې زموږ په هيواد کې د ثروت او شتمنيو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له يوه پلوه بيکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه وربانديې لوړه کړی شي.

زموږ په هيواد کې د يو باتدبيره او باصلاحيته نظام د موجوديت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنيات په سهي توګه راويستل شي او د هغې له عايد ښخه د هيواد د فقر او بې وزلۍ په مخنيوي کې کار واخستلی شي. همدارنګه د غرونو ځنګلونه چې زياتره يې په خپل سرۍ سره له منځه ولاړل لازمه ګټه واخستل شي.يوازې د يو مطلوب نظام او حکومت په موجوديت کې کيدای شي د طبيعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو ګټه او عايد يې شخصي جيبونو ته ولاړه نه شي.

۳– د ښارو ځمکو آبادول:

په هيواد کې بايد د هغه ځمکو ابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکيت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړي دي ورښخه واخستل شي او د قوم او ولس د بيچاره خلکو ګټې او مصلحت ته وقف شي. همدارار هغه ځمکې

---

92. صحيح البخاري
93- وګوره: مشكلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ۳۸
94- فاطر ۲۷- ۲۸
95- اسلامي اقتصاد ، حسن البناء، ژباړه صافی. ص ۲۸ ،چاپ ۱۳۲۷ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې شاړې دي او آبادولو ته يې اړتيا ده د يو منظم پلان او برنامې له لارې يې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وايي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کليدي مقام لري چې د اسلام دين يې د انسان له مهمو فرايضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم دې مسئلې ته پخپلو زياتو ويناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پيروان يې د داسې ځمکو په ملکيت کې راوستلو ته هڅولي،ترڅو د هغې ابادول تولنې ته محصول او انتاج وروبښي.[96]

پدې هکله دا لاندې څو ويناوې د بيلګې په طريقه ذکر کوو:

الف- عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ.[97] له عروه رحمه الله نه روايت دی وايي: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلى الله عليه وسلم دا پريکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالى ده او بيندګان هم د هغه دي، څوک چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندۍ (آباده) کړي،نو هماغه يې زيات حقدار دی. دا قانون موږ ته د نبي صلى الله عليه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسيدلی د چا په وسيله چې پنځه وخته لمونځ رارسيدلی دی.

ب – عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلَافَتِهِ».[98] له عروه رحمه الله نه روايت دی هغه له عايشې رضي الله عنها نه روايت کوي، هغه له پيغمبر صلى الله عليه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمايلي دي: ((څو ک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکيت کې نه وي، نو هماغه يې زيات حقدار دی)). عروه رحمه الله وايي: پر همدې وينا او فيصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فيصله کوله.

ج – عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ،عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ)).[99] له جابر بن عبد الله رضى الله عنهما نه روايت دی هغه وايي چې نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي:((چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنيفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابويوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکيت حق د حکومت په اجازې او منظورئ پورې اړه نلري..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړی ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنی ګڼي، او د دويم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې يوازې ابادوونکي يې څښتنان کيدی شي.[100]

د شاړې ځمکې ابادول د يو مملکت په اقتصادي نمو او د پيداوار په زياتوالي کې زيات رول لري:

لومړی- د ملکيت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو يو مصدر دی، هغه چا ته يې د ملکيت سبب ګرځي څوک يې چې اباده کړي، او د هغې د ابادئ ميوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسيږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ يو مهم لامل ګرځي.

دويم- د دولت د موارد زياتوي: د اسلام دين خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بوديجه باندې مثبت اغيز لري؛ دا ځکه چې له يوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زياتيږي او له بله اړخه د حکومت بوديجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، يا خراج او يا ماليه ورځي.

[96]- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزيرمحمد، ص ۱۸۳
[97]- سنن ابي داود ، كتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، 3 \ 454 .
[98]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة ، باب (۱۵).
[99]. سنن الترمذي
[100]- وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلی مودودي.ص، ۲۰۸-۲۱۱، ، ژباره :فضل مولا لټون، چاپ ۱۳۷۱ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې يو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به پکې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همدا راز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راويستلو پواسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کيږي، دا د هغه چا لپاره چې توان ورباندې ولري، استفاده ورڅخه وکړای شي،او راويستل يې مسلمانانو ته ضرر ونلري. نو د معدن د راويستلو په صورت به بيت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بيت المال د بوديجې زياتيدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتيايي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[101]

امام ابويوسف رحمه الله پخپل کتاب (الخراج) کې وايي: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر للخراج**)).[102] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا پکې آبادي نه وي کړې، زما نظر دادی چې حاکم دی يې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آباديږي او په خراج کې زياتوالی راځي.

درييم ـ د ځمکې ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغيز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه يوه موخه د وګړو غذائي اړتياوې تامينول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عمليه نه ترسره کيږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالی له لورې يو ستر نعمت دی،او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کيږي، الله تعالی د دې نعمت يادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾)).[103] نو ودې ګوري انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وريځو څخه اوبه راتوی کړي او بيا مو ځمکه څيرې کړې (د بوټي اوکشت پواسطه) بيا مو له هغې څخه دانې، انګور ،ترکاري، خونه (زيتون) او خرما را زرغونه کړې او ګڼ باغونه، ميوې (تازه او وچې) او وابنه (ګياه) چې دا ټول څيزونه مو تاسې او ستاسې څارويو ته نفع اوګټه ګرځولې.

رسول الله صلی الله عليه وسلم د زراعت او کرنې د اهميت او ثواب په اړوند فرمايلي دي: ((ما مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ منهُ طَيْرٌ، أو إنسانٌ، أو بَهيمةٌ إلا كانَ لهُ به صَدَقَةٌ)).[104] کوم يو مسلمان چې بوټی کري، او يا کوم کښت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او څاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم ـ د ځمکې د مساحت زياتيدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادۍ سره زياتيږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شيانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړې ځمکې آبادول په خپل ذات کې فوايد لري..[105]

۴- غريبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکې ابادې وې ،اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځيدلې.د تير انقلاب (د روسانو د بريد له مله د۲۳ کلونو په موده کې او بيا د کمونستي حکومت له ړنګيدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همدا راز يو زيات شمېر ځمکې د اوبه خور سيمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځيدې.نو بايد چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي. او دويم هغه ځمکې- چې له پيل نه شاړې دي – چې غرب او جنوب غرب ولايتونو پراخه دښتې يې يوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او يا په مستحقو خلکو وويشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګيدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډيو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون

---

[101]- وګوره: إحياء الأرض الموات ،وزيرمحمد ، ص ۱۸۲- ۱۹۰

[102] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه

[103]- عَبَسَ ۲۵ ـ ۳۲

[104]- صحيح البخاري ، کتاب الحرث و المزارعة باب (۱)

[105]- وګوره: احياء الارض الموات، وزيرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جمهوري نظام) په وخت کې هم ځینې زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همداراز په ځینې مرکزې ولایتونو کې لکه کابل، ننګرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غیر طبیعي شکل سره خلک هستوګن شول او دغه پدیده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زیاتیدو لامل وګرځیده.

نو باید چې د دغسې غیر طبیعي پدیدو د منځ وړلو په خاطر په داسې یو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقیر او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پدیدې مخنیوی وشي. پدې معنی چې له غیر مستحقو او غاصبو جاګیردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزیع شي، ترڅو یو زیات شمېر غریب او بیچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طریقه په هېواد کې د غریبئ اندازه راکمه کړای شي.

۵- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه ډپ کول:

په تیروکلونوکې ولیدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغلیو په څیر د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلیانې وشوې، همداراز یو زیات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځینو خاصو اشخاصو او یا مافیایي کړیو له لوري قبضه او غصب شوې.

د موجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم ولیدل شول چې ځینو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې یو بل ته په مورچلونو کې کیناستل او یو بل یې ووژل.دا هم یو حقیققت دی چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو یعنې قاضیانو ځینې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته یې د پیسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسیون د یو تازه راپور له مخې ویل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ یې واټن رامنځته کړی، په تېرو ۱۲ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب لړۍ اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقیق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وايي د دوی موندنې ښیي چې په ۳۰ ولایتونو کې د غاصبینو له خوا یو اعشاریه درې میلیونه جریبه ځمکه غصب شوې، چې ډېری غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولایتونو کې دي.

راپور وايي: په هغه وخت کې چې احصایه راټوله شوې د ۱۵۸۳۱کسانو له لوري تقریبا په ۳۰ ولایتونو کې یو اعشاریه درې میلیون جریبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسوالیو او کلیو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تر اوسه یې ولې غصب دی؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي اداري رئیس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي،خو وايي چې په غصب کې ځینې وزیران، ځینې وکیلان، ځینې رهبران او سیاسي ډلې لاس لري. هغه وايي: د ځمکو په غصب کې وزیران،وکیلان،رهبران او سیاسي ډلې لاس لري،له بده مرغه تر اوسه حکومت نه دی توانېدلی، د ځمکو لوی غاصبین د قانون منګولو ته وسپاري)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې اړونده مسئولينو ويلي چې: ښارنوالي او محکمې بايد له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبين د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[106]

بايد وويل شي چې د ځمکو د غصب د مخې ډب کول، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرايمو د منځه وړلو لپاره يو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتيا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتيجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ايا په هېواد کې به داسې يو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنيوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاينان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي،که هغه چارواکي وي او که رعيت، که مالداره وي او که فقير که وزير وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرايطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ويش لپاره وړانديزونه وکړو، نو غالب ګومان کيږي چې لازم غور ورباندې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د يو قوي اسلامي نظام هيله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شريعت پر بنسټ به فيصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به يې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړانديزونه کوو:

١ –د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډيو په بهير کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بيرته عام کولو په موخه يو ه مستقله اداره جوړه شي.

٢ –د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبينو سره محاسبه وشي،اوعام او خاص حقونه ورڅخه واخستل شي.

٣ – يوه اصيله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې علمبرداران يې حلال خواره علماء او شريعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رايج شي، عام ملکيتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقينو ته د ګټې او فايدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بيچاره ګې کچه راکمه شي.

٦– په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنيوی:

زموږ د ټولنې اوهېواد له ستونزو او ناخوالو څخه يو هم په ځينې سيمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی يې بنګ (د چرسو بوټي) او بل کوکنار (د افين بوټي) دی، د دې بوټو دفايدې پر ځای نقصان او تاوان زيات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه توليد کيږي (چرس او افين) د ټولنې د وګړو تنبلۍ، کمزورۍ، رنځورۍ او نورو زياتو تاوانونو لامل ګرځي او طبيعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصيبتونو ګرفتار شي،نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ داقتصادي ستونزي سره هم مخ کيږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کميږي، بيکاره او لويدلي خلک پر نورو باندې بوج کيږي.

همداراز د نومړو بوټو او فصل د کرنې په نتيجه کې د ګټور فصل مخه نيول کيږي،د روزۍ سرچيني کميږي، د خوراکي توکو بيې لوړيږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کيږي..

زموږ په هيواد کې د مخدره موادو شاليد په هکله ويل کيږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چين څخه افغانستان ته د بدخشان ولايت له لارې راداخل شو. کله چې د برطانې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چين ته زيات مخدره مواد قاچاق کيدل چې په نتيجه کې يې د برطانيې او چين ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افيمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افين راداخل شو، نو په تدريجي شکل يې د بوټي کښت او کر رواج وموند. هغه

---

[106]. ازداي راديو ويب سايت ٢٢ /٢/ ١٣٩٢المريز.

ولایتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افیون پکې تولید کیده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تیریدو سره لدې ولایتونو څخه نورو ولایتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتیا، وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټی نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هیروینو تولید نه پېژندل کیده، بلکط د هغو سیاسي بدلونونو په نتیجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پیړۍ په اویاوومو کلونو (اوومي لسیزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائي مثلث (تایلند، برما او لاوس) په سیمه کې د افیونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ایران، افغانستان او پاکستان) په سیمه کې د مخدره موادو د زیات تولید په واسطه جبیره شي.

او داچې په افغانستان کې ولې د افیون تولید زیات شو لامل یې په ایران کې د خمیني انقلاب په راتللو سره پر مخدره موادو باندې بندیز لګول، په افغانستان کې دکمونستي کودتا رامنځ ته کیدل، د جګړې او اسلامي مقاومت پیلیدل، چې د جنګي شرایطو په نتیجه کې د افیون د تولید لپاره لا زیاته زمینه برابره شوه.او کله زمونږ د هېواد انقلابي شرایطو په بهیر کې پاکستان ته د هیروئینو د تولید تکنولوژي راوارد کړای شوه، نو د افغانستان او پاکستان د مشترکې پولې په دواړو خواو کې د نوموړې مضرې مادې (هیروئېنو) تولید پیل شو.[107]

د طالبانو د حکومت له سقوط څخه وروسته هېواد ته د امریکانیانو له راننوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱م کال راپدیخوا د افیونو تولید صعودي (پورته ختلو) بڼه اختیار کړه، د دې پدیدې ترشاه بیلابیل عوامل دي چې مهم یې دربښتیني مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافیایي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو وګړي د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېرویین قاچاق کوي.[108]

سږ کال (۱۳۹۶لمریز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسیج (تحریک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځینو چارواکو وویل چې مخدره موادو د افغانستان حیثیت او اعتبار زیانمن کړی دی. همداراز له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد یوه سیمه یزه ستونزه وګڼله اود دې خبر داري یې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافیایي ډلو له خوا د ګاونډیو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقېږي.[109]

له بده مرغه چې زمونږ د هېواد په ځینې سیمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو یې بوخت دي، له انقلابي شرایطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځینې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دلیل وایه چې دا یو حکیمې بوټی دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کیدو او بیا د هجرتونو د لړۍ له پیلیدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د تولید ماده (افیون) په سلو کې له ۹۹٪ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعمالیږي. نو ایا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زمونږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت یو زیات شمېر بچیان د نشه کیدواو پوډري کیدوپه ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصیبت لا په زیاتیدو دی.[110]

له موجوده جمهوري او دیموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زیات تولیدونکی هېواد ګڼل کیده،[111] خو متاسفانه چې اوس یې له تولید سره سره پدې هېواد کې له افین څخه د اړونده راویستل کیدونکو موادو استهلاک

---

[107]. وګوره: د مخدره موادو پ هکله اساسي معلومات، د (الوکالة الاسلامیه للاغاثة) اداره)، ص ۷- ۸

[108]. اصلاح ملي اوونیزه، کال ۱۳۹۵ لمریز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳

[109]. ازادي رادیو ۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمریز

[110]. په ۲۰۱۵ م کې خبر ورکړ شوی ؤ چې د افغانستان د نفوس په سلو کي ۱۳ په نشو اخته شوي دي. څېړونکي وايي چي په افغانستان کي د نشه يي موادو کارول په نړۍ کي ساري نه لري. د ویجه ویله (D W) پښتو، افغانستان، ویب سایت (12.05.2015)

[111]. باید یادونه یې وشي چې د طالبانو د حکومت په وروستني وخت کې د کوکنارو په کرلو باندې بندیز ولګید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکي (پوډريان) هم زيات شول، چې دا هم د ديموکراسئ او غربي پانګوال نظام د سيطرئ يو سوغات دی او نن سبا د معتادينو په اړه دا ګونګوسي هم اوريدل کيږي چې ګويا تر شاه يې ځينې بهرني لاسونه او داخلي مافيايي کړې دي. الله تعالی دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډ او د هغو دسيسې هغوی ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افين، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپيڅلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپيڅلي شريعت کې حرام دي.[112]

بايد د مخدره او نشه يزو توکو د مخنيوي په موخه دې لاندې وړانديزونو ته پاملرنه وشي او د عمل جامې ورواغوستل شي:

١ – د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د هغه شرعي قوانينو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ريښتينې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه يي توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ايا زموږ د هېود حکومتي نظام به پدې قضيه کې جدي اقدامات واخستلای شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانينو عملي کولو ته ليواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

٣ – د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزي حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.

٢ – د مخدره موادو معتادينو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړي انتظامات کول چې له يوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتيايي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتيا لپاره تعليمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتياد يې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادينو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، بايد چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کيدای شي د ځينو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

٧– د ناروا معاملاتو منع کول:

په يوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزي رامنځ ته کيږي، خلک له بې برکتيو او د روزئ د سرچينو له کموالي سره مخ کيږي. او هغه معاملات چې نن سبا يې ټولنې له عذابونو سره مخ کړې دي، مهمې يې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالی فرمايي:((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[113] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قيامت په ورځ به دربدلای نشي، مګر د هغه کس په شان چې شيطان يې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ويل سود د پيروپلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بيع حلاله کړې ده او سود يې حرام کړی دی.

دا څرګنده خبره ده چې په سودي کارو بار باندې په ټولنه کې بې کاري رامنځ ته کيږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکليفه د وخت په تيريدو سره ګټه ورکوي، يا به يې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ايږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتيا د توکو د نرخ د زياتيدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نيسي، او نورې زياتې خرابئ رامنځ ته کوي.

86- د دلايلو تفصيل په (فقه السنة، سيد سابق، ٢/ ٣٣٩- ٣٥٠)، (الفقه الاسلامي وادلته، الشيخ وهبه الزحيلي٤\٣٣- ٣٤)، او (الحلال و الحرام فى الاسلام، يوسف القرضاوي، ص١٢٦) کې وګوره.

113 . البقره ٢٧٥.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله هغه انسان چې پېسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پېسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقیقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادېدل دي،او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بېلابېل غمونه،بې برکتي او تاوانونه راځي الله تعالی فرمايي:((يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِی الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ())).[114] الله تعالی سود له منځه وړي او خيراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالی هيڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصيبت او بلا څخه يو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره يې پېسې ورکړې وي او توبې ويستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پيسې دې واخلي،الله تعالی فرمايي:((يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِیَ مِنَ الرِّبٰوٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ())[115] ای مومنانو له الله تعالی څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دی هغه ورپرېږدئ، که چيرې په رېښتينې مومنان ياست.

او که يو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالی او د هغه د رسول صلی الله عليه وسلم جنګ ته دې چمتو شي،الله تعالی فرمايي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ وَ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ())).[116] اوکه سود مو پرېښنبود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تيار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پېسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېری مه کوئ او نه به پر تاسې تېری وشي.

په موجوده عصر کې چې دنورو سترو ګناهونو ترڅنګ يو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زياته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلماني ټولنې يې هم په خپل لعنت کې راګيرې کړې، دي،داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دی- پرته له ځينې لږو بانکونو څخه- او په لويه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کيږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنيو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې يو نوښت رامنځ ته شوی دی چې زيات خلک ورباندې نه پوهيږي، بايد چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».[117]د سود درې اويا دروازې دي، آسانه يې داده چې يو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او ښېشکه تر ټولو لوی سود د يو مسلمان عزت پيمالول دي.

نو بايد چې لدې لوی ګناه، ستر جرم او په دنيا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو،همداراز ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپيڅلي شريعت حکم ته په لبيک سره ورڅخه ډډه وکړو.

د اسلام سپيڅلي دين مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او يا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترويج کړي. نو پدې اساس بايد زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفيد نه دي او اسلامي شريعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسيقي الاتو، فحشو کيستونو ،سيډيګانو، فلمونو او نور د عياشۍ وسايلو توليد او يا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په اندازکی د خايست او ښکلا وسايل مهيه کول او داسې نور هغه شيان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضايع کولو او د بد اخلاقئ د خپريدلو بله کومه ګټه نه لري .

رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[118] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي). ددغه سخت وعيد په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې له

114 . البقرة ۲۷۶.
115 . البقرة ۲۷۸.
116 . البقرة ۲۷۹.
117 المستدرک علی الصحيحين
118. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

سود ،جوارئ، مخدره موادو د ګټې له پېسو څخه رالوېه شوي وي؟

همدا راز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې يې پيسې لاس ته راوړي، د تپې وي او فضايي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي. دا مخکې ذکر شوی وعيد دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دې، نو بايد پخپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸- صنعت ته وده ورکول:

په قرانکريم کې الله تعالی داود عليه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستايلی دی او د پرمختګ هغسې باريکتياوې يې راپه ګوته کړې چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتی او د هغې د سرته رسولو لپاره د پيريانو او شيطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوی دی.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالی په کتاب کې دې د حضرت داود عليه السلام دا ستاينه لولي او بيا دې هم داسلحې د جوړولو فابريکه ونه لري. ((وَأَلَنَّا لَهُ ٱلۡحَدِيدَ ۝١٠ أَنِ ٱعۡمَلۡ سَٰبِغَٰتٖ وَقَدِّرۡ فِي ٱلسَّرۡدِۖ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ۝١١)).[119] مونږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې نبودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، ای د داود کورنۍ نيك عمل کوئ. بيشکه هغه څه چې تاسې يې کوې زه يې ګورم. او الله تعالی فرمايي: ((وَعَلَّمۡنَٰهُ صَنۡعَةَ لَبُوسٖ لَّكُمۡ لِتُحۡصِنَكُم مِّنۢ بَأۡسِكُمۡۖ فَهَلۡ أَنتُمۡ شَٰكِرُونَ ۝٨٠)).[120] او هغه ته مو ستاسې د فايدې لپاره د زغرې جوړول ښولي و، چې تاسې د يو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ايا تاسې شکر کوونکي ياست.

او بيا دې د الله تعالی په کتاب کې دا اياتونه لولي او هغه قوم دی بيا هم د اوسپنې د ويلی کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابريکی ونلري: ((وَلِسُلَيۡمَٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهۡرٞ وَرَوَاحُهَا شَهۡرٞۖ وَأَسَلۡنَا لَهُۥ عَيۡنَ ٱلۡقِطۡرِۖ وَمِنَ ٱلۡجِنِّ مَن يَعۡمَلُ بَيۡنَ يَدَيۡهِ بِإِذۡنِ رَبِّهِۦۖ وَمَن يَزِغۡ مِنۡهُمۡ عَنۡ أَمۡرِنَا نُذِقۡهُ مِنۡ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ۝١٢ يَعۡمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٖ كَٱلۡجَوَابِ وَقُدُورٖ رَّاسِيَٰتٍۚ ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ وَقَلِيلٞ مِّنۡ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ۝١٣)).[121] او د سليمان (عليه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه،د سهار وخت کې تګ د هغه د يوې مياشتې تر واټن پورې او د ماښام تګ يې د يوې مياشتې د لارې واټن پورې و او د ويلې شوې قلعئې(يا ميسو) چينه مو ورته وبهوله. او داسې پيريان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به يې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پيريانو) کې به چې کوم يو زمونږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو ورڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به يې له : لوړې ابادۍ، تصويرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او پخپل ځای ولاړ (دراندہ) ديګونه . ورته مو وويل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طريقه سره) .

همدا راز بيا دې دا ايت لولي:((وَأَنزَلۡنَا ٱلۡحَدِيدَ فِيهِ بَأۡسٞ شَدِيدٞ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ. [122] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

119- سبأ ١١
120- الأنبياء ٨٠
121- سبأ ١٢-١٣
122- الحديد ٢٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهمداسې مهمل او بیکاره دې پریږدې هغه کانونه چې دا مواد لري.[123]

زموږ هېواد افغانستان له زیاتوخامو موادو څخه برخمن دی، د معدنیاتو کانونه،د نفتو او ګاز زخیری لري، باید چې د هغې د راویستلو او بیا د هغې په کار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود کفائې کې مرسته وکړي. همدارنګه صنایعتو ته وده او انکشاف ورکول او په خاص ډول کورنیو صنایعو ته ترځو د بې وزلو او فقیرو کورنیو لپاره د روزئ ګټلو یو مصدر او ذریعه وګرځي.

دالاندې ذکر شوي صنایع چې هنري او لاسي صنایع دي زموږ په هېواد کې زیات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولایتونو کې زیات رواج لري. ویل کیږي چې له انقلاب څخه مخکې نوموړی صنعت دکیفیت په ښه والي کې خاص شهرت درلود، مګر دښه پاملرنې د نشتوالي، د جنګونو له امله او د ځینې هېوادونو لکه ایران، چین ، ترکیه او نورو د رقابت لامله یې په کار او کیفیت کې یو څه بدلون راغی او بازار یې راښکته شو .[124]

باید په یاد ولرو: د هجرت په وروستیو کلونو کې د غالیو اوبدلو کسب په پېښور کې د افغانانو ترمنځ په پراخه پیمانه شروع پیل شو. د پېښوربښار سره نزدې سیمې لکه زریاب کالونی، افغان کالونئ ،ارباب روډ،جهانګیرآباد، بورډ او د مهاجرینو کیمپونه لکه د جلوزو کیمپ، شمشتو کیمپ او داسې نورو کې زیات مهاجرین د خپلو اقتصادي ستونزو د حل کولو په خاطر په نوموړي کسب باندې مشغول شول.

له کورونو څخه علاوه په پیښور او خیبر پختونخوا ځینې سیموکې د نوموړي کسب لپاره سترې او کوچنۍ کارخانې هم جوړې شوی او تجارت یې زور واخست .لکن د بازار او بهرني تجارت په هکله یې دا مشهوره وه چې دغه غالۍ افغاني سوداګرو خارج ته په مستقله توګه نشي صادرولی، بلکه هغو به پر پاکستاني تاجرانو خرڅولې بیا به هغوخارج ته صادرولې او هلته یې خرڅلاو د پاکستان په نوم تمامیده.

ب- ګنډنه: دا کسب چې مختلفې برخې لري لکه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو ترړل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزئ کې د کندهار ولایت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې کسب کې هزاره خلک ډېر شهرت لري .

د-پوست دوزي،زیورات سازي،شبکه کاري،ظروفبرنجي،ظروف چوبي.[125] او داسی نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد کې رواج لري.

۹– سوداګري ته وده ورکول:

سوداګري او تجارت د مال او پانګې په حرکت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچینه او د یو هېواد د صنعت او تولیداتو بشپړونکې عملیه ده. همداراز د کلتور او ثقافت د تبادلې یوه مهمه وسیله ګڼل کیږي.کله چې د یو هېواد سوداګر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورني هېواد د استازي او سفیر په توګه کتل کیږي.

د تاریخ په اوږدو کې د اسلام په خپرولو کې ځینې مسلمانوسوداګرو ځانګړی رول لوبولی دی،د مثال په توګه د آسیا د لوی وچې د جنوب ختیځ ځینې هېوادونو لکه فلپین ته داسلام مبارک دین د مسلمانو سوداګرو له لارې رسیدلی دی.

په سوداګرۍ سره په ټولنه او هېواد کې کاري فرصتونه رامنځ ته کیږي او هغه د بیکارئ او کار نه موندنې د ستونزې د مخنیوي یو هم عنصر هم دی. نو باید چې حکومت په هېواد کې د سوداګرۍ د پراختیا او پرمختیا لپاره

---

[123]- وګوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباړه صافی، ص ۲۴- ۲۷

[124]- افغانستان در سایه سیاست ، اقتصاد و فرهنګ ،محمد حلیم تنویر، ص ۱۵۴

[125]- وګوره: مخکنی مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زياتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پيدا شي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسيتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړانديزونو ته ځير شئ:

أ. زمونږ هېواد چې د ميوو په برخه کې غني دی، بايد چې د لمدې او وچې ميوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډيو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خليج عربي هيوادونه، همداراز د اسيا ختيځ او جنوب ختيځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړيوالو ته د افغانستان وروپيژني،پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هيواد کې د اسلامي شريعت پر بنسټ لوايح ترتيب شي.

ج. د ټکسونو په ميدان کې اسلامي شرعي قوانين مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضايي محاکمو نه وروسته په درغليو کې ځانګړې شهرت لري - بايد د هغې د اصلاحاتو لپاره يو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرئ په ادارو کې هم بې کفايتي شتون لري،بايد د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګريزو خونو کې امين او مسلکي خلک په کار مشغول کړای شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساينې لپاره هلې ځلې وکړي او هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمې آسانتياوې برابرې کړي.

هـ. هېواد ته يوازې د هغو شيانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شيان چې په اسلامي شريعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي،د فحشاء او عرياني اړونده توکې،نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

بايد هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي څوک چې د مومنې ډلې او د هغه پيغمبر صلى الله عليه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خويونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکريانو کې بداخلاقي او چټلي خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خويونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د يو څو پيسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان يې کړي.

يو مسلمان سوداګر بايد پدې پوره يقين ولري چې د حرامو توکو راواردول،يا په سودګرئ کې دوکه کول.. او په هره ناجايزه طريقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.بايد پدې هلکه د رسول الله صلى الله عليه د غه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[126] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

126. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز

۱- د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زیاتوالي او پاکوالي ته واي او د شریعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ویل کیږي چې یو مسلمان یي د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقینو ته ورکوي .

په قرانکریم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زیادت سبب ګرځي، الله تعالی فرمايې: «خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ».[127] اې پېغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاك او صفا کړې.

همدا راز له ما لڅخه د زکات ویستلو پواسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپیرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو ،کینه ، ظلم او داسې نورو ټولنیزو بدو خویونو څخه خلاصیږي.[128]

۲- د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ویلي:«زکات ګناهونه له منځه وړي، د برکتونو او ګټې د زیادت سبب ګرځي، په زکات کې د مدنیت او ټولنې مصلحت او ګټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کیږي.د نیستئ پېښې داسې ستونزې دي چې ځینې خلکو ته رسیږي او له ځینې خلکو څخه ځي، نوکه چیرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نیستمن او بې وزلان به له فقر او لوږې مړه او له منځه ولاړ شي.[129]

د اسلام سپیڅلی دین هر یو توان لرونکی وګړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزئ د لاس ته راوړلو لپاره منډه ترړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنئ مصارف او لګښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې یې هم مصرف کړي .او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخیره شوی مال یا د میراث مال هم ورته نه وي پاتې، یا مال لري لکن اړتیا یې نه پوره کوي، نو د داسې وګړي لګښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلي، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لګښت او خرچ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وګړي چې شتمن یې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بیچاره خلك لکه: یتیمان، کونډې، زړې ښځې، او بوډاګان سړي ؟ څه به کوي شوده ګان او ساده وګړي، دایمي رنځوران، نابینایان او معذور خلك؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلك کومو ته چې کار او کسب نه پیداکیږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او یا هغه کار کوونکي چې کار لري،خو د مزدورئ عوض یې د خپل ځان او کورنی لپاره کفایت نکوي ؟

ایا دغه نوموړي خلك سخت زړئ اړتیا او ماتوونکي فقر پریښودل شي چې له پښو یې وغورزوي او مات یې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته ګوري او شتمن خلك دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپیڅلي دین دغسې کمزوري او بیچاره خلك نه دې هیر کړي، بلکې دوی ته یې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دی. نو د زکات لومړی هدف د فقیرانو او بیچاره خلکو غنا ده چې

127- التوبة ۱۰۸

2- وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امین الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

3- - حجة الله البالغة ۲ \ ۳۹،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغې پو اسطه يې اړتيا پوره شي او شتمن شي.[130]

۳ – د زکات اهميت:

زکات د اسلام ددين له معجزاتو څخه شمېرل کيږي او پدې دلالت کوي چې دا دين د الله تعالى له طرفه راغلى او بشريت ته وروستنى پيغام دى. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پيړۍ تيرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نيستمنو په اړتياو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ.په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغلى او نه د ټولنې کوم وګړي يا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوى ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قايمول په ټولنه کې کوم عارضي او يا دويمي حل نه دى، بلکه هغه د ټولنې د ټينګښت له ځانګړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کيږي،او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه يوه ستن ده .

په هغه مشهور حديث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله ورباندې اتفاق کړى ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما واي چې د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم فرمايلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ دى هغه داچې ګواهي ورکول دي پدې چې پرته له الله تعالى بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پېغمبر دى، لمونځ ودرول، زکات ورکول، د روژې مياشت روژه نيول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي .

په قرانکريم کې زکات ورکول د مومنانو ،پرهيزګارانو او نيکانو له صفتونو او نښو څخه شمېرل شوى او د زکات نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له نښو څخه ګرځول شوى ..

پرته له زکات ورکولو څخه مسلمان د نيکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدايت پسې روان دي په ډله کې نشي داخليدلاى، هغه خلک چې الله تعالى يې داسې وصف کړي: ((هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ۝ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْأَخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝)).[131]" دا کتاب سمه لار ښونکى دى او رحمت دى د نيکانو لپاره هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندى يقين (پوخ باور) لري .[132]

قرانکريم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ويستلو او لمانځه ودرولو سره يوځاى ذکر کړى دى، دا پدې دلالت کوي چې دا درې شيان په اسلام کې د داخليدلو عنوان دى، او دهغو پو اسطه يو انسان د اسلامي ورورولۍ حق پيداکوي او اسلامي ټولنې ته يې نسبت او انتماء کيږي،الله تعالي فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ ۗ[133] نو که چيرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات يې ورکړ، نو ستاسې ديني ورونه دي)).همدارنګه په هغې سره وينه او مال محفوظ کيږي،الله تعالى فرماي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمْ ۚ)).[134]نو که چيرې هغو (مشرکانو) له شرک نه توبه وويسته، لمونځ يې اداء کړ او زکات يې ورکړ، نو بيا يې لار خوشې کړئ، (وينه او مال يې محفوظ شو).

او که چيرې په يو اسلامي هېواد او ټولنه کې څوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو بايد پرضد يې جنګ وشي . د دې امت لومړي خليفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعينو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوى په مقابل کې يې جنګ وکړ. نوموړي خليفه داسې وينا وکړه((په الله تعالى مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګيږم،څوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي،يقينا چې زکات د بيت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوى له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که دا الله پېغمبر صلى الله عليه وسلم ته به يې ورکولو –

---

[130]- مشكلة الفقر، يوسف القرضاوي ص ۶۵

6- لقمان ۳ -۴

[132]- وګوره: مشكلة الفقر، يوسف القرضاوي، ص ۷۱

[133]. التوبة ۱۱

[134]. التوبة 5

(c) ketabton.com: The Digital Library

راڅخه ستون کړي، نو زه به د دوی په مقابل کې جنګ کوم.[135]

۴ –په دنیا کې د زکات نه ورکولو سزا:

د زکات له ورکولو پرته مومنان د الله تعالی د هغه نصرت او مدد مستحق نشي ګرځیدلی د کوم چې یې ورسره وعده کړی، الله تعالی فرمایي: ((وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُوا۟ بِٱلْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا۟ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٤١﴾)).[136] او خامخا به الله تعالی مرسته او مدد کوي له هغه چا سره چې د هغه د دین مدد کوي،یقینا الله تعالی توانمن او غالب دی، دوی به هغه کسان وي چې(کله) الله تعالی ورته په ځمکه کی قوت (خلافت او دولت) ورکړي، نو لمونځونه ودروي، زکات ورکوي،پر نیکیو سره امر وکړي او د بدیو مخنیوی وکړي . اود کارونو وروستنۍ پایله خاص الله ته ورګرځي.

د حدیثو په یو روایت کې د زکات نه ورکول په ټولنه کې د وچ کالۍ سبب ښودل شوی دی: ((**مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ**)).[137] هیڅ یو قوم زکات نه دی منع کړی، مګر دا چې الله تعالی پر وچکالۍ سره ازمایلي دي. د حدیثو په یو بل روایت کې راغلي: ((هیڅ یو قوم داسې نشته چې په مالونو کې د زکات ورکولو څخه ممانعت وکړي، مګر داچې له باران څخه به بې برخې شي او که چیرته ځاروي او حیوانات نه وای، نو هیڅکله به پرې باران نه وی وریدلی.[138]

۵– د زکات مستحق خلک:

په عمومي توګه د زکات مستحقین اته ټولګي خلک دي چې پخپله یې الله تعالی پخپل کلام مجید کې یادونه کړې ((إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلْفُقَرَآءِ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْعَٰمِلِينَ عَلَيْهَا وَٱلْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِى ٱلرِّقَابِ وَٱلْغَٰرِمِينَ وَفِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾)).139 په تحقیق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقیرانو او مسکینانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورین وي، او د هغو لپاره چې د هغو د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستی لپاره ، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله تعالی له لوري یوه فریضه ده او الله تعالی په هر څه پوهیدونکی او د حکمت خاوند دی .

الفقراء،المساکین: له فقیر نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تیرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغه د معیوب والي یا زوړوالي له امله په خپلواکه توګه مرستې ته محتاج شوي وي، یا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي که ورسره څه پیدا شي، نو پرمختګ کولای او په خپلو پښو باندې ودریدلی شي. د مثال په ډول ، یتیم، کونډه، وزګار (بیکاره وګړی) او هغه کسان چې ناڅاپي پېښو ځپلي وي .

د مسکنت په لفظ کی د عاجزئ ، بیوزلئ ، بیوسئ ، او خوارئ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکینان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زیات بیوزله وي.[140]

د حنفي فقهې له نظره فقیر هغه چا ته وای چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او یا د نصاب برابر څیزونه لري،خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکین هغه چا ته وایي چې هیڅ ونه لري.[141]

---

135. متفق علیه
136- الحج ۴۰- ۴۱
137. المعجم الاوسط، للطبراني
138. سنن ابن ماجه، کتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).
139. التوبة ۶۰
140. تفهیم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ - ۲۹۳ 140
141. فقه الزکاة، یوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ – ۵۴۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

العاملين عليها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د ليکنې، او د هغې د ويشلو لپاره ګمارل شوي وي، داسې خلك كه فقيران او مسكينان هم نه وي، لكن د هغو تنخاګانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[142]

مؤلفة القلوب: د زړه تاليف يعنې د زړه تسخيرول. لدې حکم نه مقصد دادی چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لګيا دي او د مال په ورکولو د هغو جوش سړيدای شي، يا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتيدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ ګرځول کيدای شي، يا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغو دپخوانۍ دښمنۍ او نيمګړتياو په ليدلو سره دا ويره وي که مال سره دهغوي زړونه نرم نکړای شي، نو بيرته به د کفر لوري ته واوړي .داسې د زړه رامايله کيدونکو خلکو ته دې دايمي تنخاګانې وټاکل شي، يا دې موٌقتي بخشش ورکړی شي، د اسلام ملاتړ او مرستندوي، يا حکم منونکي او فرمانبردار، يا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وګرځول شي.

پدی لار کې له ولجو (غنيمتونو) او له نورو عايداتو نه هم مصرف کيدای شي. او که اړتيا پېښه شي،نو د زکات له بوديجې نه هم ورکولی شي لکه څرنګه چې يې پدې آيت کريمه کې يادونه شوې ده. دغه راز خلکو لپاره دا شرط نه ده چې که فقيران ، مسكينان او مسافران وي ،نو په هغه صورت کې د زکات په مال سره د هغو لاس نيوی کيدای شي، بلکه که هغو شتمن او دقدرت خاوندان هم وي د زكات وركولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دی چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په زمانه کې ډېرو خلکو ته د زړونو تسخيرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کيدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوی دی چې ايا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنيفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رايه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زمانې راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللی دی او اوس (مولفه القلوب) ته څه ورکول نه دي روا . د امام شافعي رحمه الله دا رايه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخيرولو لپاره د زکات له بودجې نه ورکول کيدای شي، خو کافرانو ته نه. د ځينو نورو فقهاو دا رايه ده چې د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتيا پيدا شي نو ورکولی شي.[143]

فی الرقاب: يعنې د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادی چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زكات مال ولګول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړی کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړي وي چې که دومره پيسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادۍ د بيې په اداء كولو كې مرسته وشي. دويم داچې په خپله د زكات په بوديجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړی شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دی، خو دويم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه) ،سعيد بن جبير، ليث ، ثوري، ابراهيم نخعي، شعبي، محمدبن سيرين،احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي االله عنهما) حسن بصري،مالك،احمد او ابوثور يې روا ګڼي.[144]

الغارمين: د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد غارِمْ هغه چا ته ويل کيږي چې پر هغه پور وي او له پور څخه زيات نصاب نلري.[145] او د يو شمېر فقهاو رايه داده چې کوم وګړي په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بايللی او ځان يې پوروړی کړی وي،له هغه سره دې مرسته نه کيږي ،ترڅو چې يې توبه نه وي ويستلې.[146]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود و چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به يې خپل مالونه لګول او يا به يې ددې کار لپاره پور اخستلو ، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي،که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د وينې تويدنې،او د مالونو د ضياع کولو مخنيوی وشي، نو دغسې کار مطلوب دی، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقيقت کې يې د شرف او مروت سپڅلی کار تر سره کړ، نو هغه

142- تفهيم القران ٢\ ٢٩٣

143- مخکنی مرجع ٢\٢٩٤

144- تفهيم القران 2\ 296 .

145- فقه الزكاة، يوسف القرضاوي 2\ 622.

146- تفهيم القران 2\ 296 ، 297

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته شریعت د زکات په مال کې برخه مقرره ده چې پور یې خلاص شي .[147]

في سبیل الله: یعنې د الله تعالی په لار کې، او د الله د لارې لفظ عام دی، د نیکۍ ټولې هغه چارې چې پکې د الله رضا وي ددې لفظ په معنی کې داخلیدای شي. له همدې امله ځینو علماو ویلي چې ددې حکم له مخې د زکات مال د نیکۍ په هر ډول چارو کې لګول کیدای شي. خو حق خبره داده او د ائمه سلف غونډ اکثریت پر همدې قائل دی چې دلته له (سبیل الله) نه مراد د الله په لار کې جهاد دی. یعنې هغه هلې ځلې چې موخه یې د کفر د نظام نسکورول او د هغی پر ځای د اسلامي نظام برقرارول وي. پدی هلو ځلو کې چې هرڅوک برخه واخلي د هغو د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهیزاتو برابرولو لپاره له زکات نه مرسته ورکول کیدای شي.که هغه پخپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتیاو لپاره ورسره د مرستې کولو ضرورت نه وي، نو بیا به هم لدې مصرف څخه ورکولی شي. همدا راز کوم کسان چې پخپله خوښه خپل ټول فعالیتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول یا په دائمي توګه ددې کار لپاره وقف کړي د هغو د اړتیا پوره کولو لپاره هم له زکات نه موقتي یا دائمي مرستې ورکول کیدای شي .[148]

ابن السبیل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- که څه هم پخپل وطن کی غني وي- نو ده ته زکات ورکولی شي,ترڅو د خپل سفراړتیاوې پوره کړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[149]

۶- د زکات نظام د تطبیق په موخه:

زکات یو ټولنیز عمل دی چی د نظام رایجول یې د اسلامي حکومت پورې اړه لري، او په اسلامي حکومت کې باید ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دی، او هغه چا ته ورکړ شي چی یې مستحق دی. د حکومت دا مسئولیت دی چې د زکات د ټولولو انتظام وکړي، په قران کریم کې چې لفظ د (**والعاملین علیها**) ذکر شوی دا پدی باندې پوره دلالت کوي چې د زکات نظام قایمول د حکومت او دولت مسئولیت دی. همدارنګه د رسول الله صلی الله علیه وسلم عملي سنت او طریقه پر همدې دلالت کوي. هغه به د زکات لپاره په بیلابیلو وختونو کې د مختلفو سیمو لپاره مامورین ټاکل، او د زکات په راټولولو به یې مکلف کول، او بیا له هغه وروسته خلفاء راشدینو همدغسې کول .

علماو ویلي چې د مسلمانانو د حاکم دا لازم دي چې د زکات د راټولولو لپاره مامورین ولیږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدینو زکات ټولونکي لیږل؛ځکه چې په خلکو کې داسې وګړي شته چې مال لري،خو پر هغه څه نه پوهیږي کوم چې ورباندې فرض دي، او ځینې داسې وګړي هم شته چې سپیرتوب او بخل کوي..[150]

په اسلامي حکومت کې د زکات له مدرکه باید ځانګړې بودیجه موجوده وي چې حساب یې معلوم وي او پخپلو مستحقینو باندې وویشل شي.له پخوانیو پیړیو راهسې مسلمانانو د زکات لپاره ځانګړی کور (بیت الزکات) درلود . د حنفي فقهې پوهانو د بیت المال د پانګې او بودیجې خونې او ادارې پدې توګه ذکر کړې دي.

الف- د زکات خونه (**بیت الزکاة**): پدې کې به د چاراګاه د څریدونکو څارویو زکات، د ځمکې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونکو مامورینو په لاره تیریدونکو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې کیدل.

ب- د جزیې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنیمت د مالونو خونه.

[147]- وګوره: فقه الزکاه یوسف القرضاوي 2\ 663

[148]- تفهیم القران 2\ 297 ، 298

[149]- معارف القران مولانا محمد شفیع 4\ 248

[150]- وګوره: فقه الزکات یوسف القرضاوي 2\ 747،748 ، 753 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- د بې څښتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث نلري ، موندل شوي شیزونه چې څښتن یې معلوم نه وي او داسې نور .[151]

نو باید چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسیسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په اداروانو او کمیټیو کې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولایتونو څخه ولسوالیو او قریو ته د زکات ادارات او کمیټې وغزیږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي، او د همهغه سیمې پر فقیرانو او متسحقینو باندې توزیع شي .

پدې باندې دې هم غور وشي که چیرته د زکات په ورکولو سره وخت په وخت ځینې فقیرانو ته د کار او کسب وسایل واخستل شي چې هغوی پرې کار وکړي، او لدې لارې پر خپلو پښو ودري. او دا داسې یوه تجربه ده چې په ځینو اسلامي هېوادونو کې ترسره کیږي لکه د سوډان اسلامي دولت .

زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات د ټولولو نظام به د ټولنې د اړمنو او بیچارو خلکو په نیستۍ منځه وړلو کې زیات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه شتمن لرو کوم چې میلونران دي او مالونه یې بې شمېره دي، نو باید چې حکومت د زکات د نظام د رایجولو لپاره کوټلي ګامونه واخلي. همدا راز زموږ مسلمان ولس د خپل دیني مکلفیت پر بناء پدې هکله پوره تعاون او مرسته وکړي، ترڅو مو په هېواد کې د فقر کچه راکمه او د هغې په مخنیوي کې رغنده رول ولوبول شي.

باید په یاد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بیت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بیت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقیرو او بیچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خیراتونه چې خلك یې پخپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بیت المال ته ورکوي ، باید چې د هغې د راغونډولو تنظیمولو او ویشلو په هلکه پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنیمت (ولجې) له مال څخه، او د خښو خزانو او کانونو نه راویستلي سرو زرو او سپینو زرو او داسې نورو څخه د بیت المال مقرره پنځمه برخه .

ج-فيء :هغه مال چې تریدلی او تښتیدلی دښمن یې تر شاه پریږدي او بې له جنګ کولو مجاهدینو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول بیت المال ته ورګرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااخستل شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بیرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړی شوي وي، یا هغوی ته پرېښودل شویوي) چې داهم ځانګړي احکام لري.

هـ- جزیه : هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوی په خوښه له فیصله شوې اندازې سره سم اخستلی کیږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنیو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کیږي او تر شا یې خاص حکمت موجود دی.

و- وقف: هغه څه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالی په نوم باندې له شخصي ملکیت نه وویستلی شي او په ټولنیز ملکیت کی ورکړی شي.[152]

---

[151]- وګوره: فقه الزکات 2\ 757، 758

[152] - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافی ، ص۵۲۷-۵۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه

د دنياوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنيوي کې د ټولنې بيلابيل اړخونه مسئوليت لري چې مهم يې: شتمن وګړي ، ولسي پيوستون، حکومت، خيريه ټولنې او مئوسسات،علمي او مصلح شخصيتونه.

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالی په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بيچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپيداکولو څخه وروسته ټولنه يو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کيدی شي، او دې موخې ته د رسيدلو په خاطر د دې اړتيا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بيچاره خلکو د لاس نيوي فضايل بيان شي، ديني آګاهي او بيداري پيل شي، او پدې ميدان کې ځانګړي مبارزه وشي.

أ. الله تعالی فرمايلي دي: ((لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّۦنَ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِى ٱلرِّقَابِ)). [153] نيکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختيځ يا لويديځ لوري ته واړوئ، بلکې نيکي داده چې انسان پر الله تعالی، په ورځ د آخرت، پر ملايکو، د الله تعالی په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پيغمبرانو ايمان او باور ولري، او سره د مينې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، يتيمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مريانو په ازادولو کې يې ولګوي.

له پورتنې الهي وينا څخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کيږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته بايد د اخلاص پر بنسټ وي په آيت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مينه لري، خو بيا يې هم د الله تعالی د خوښۍ لپاره ورکوي،او دا طبيعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالی په نزد يې اجر او ثواب هم نشته دی.

دويم : په آيت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پيژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالی دی او بنده يې پکې نمائنده ،او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له يو بل آيت په ډاګه همداسې معلوميږي الله تعالی فرمايي: ((وَأَنفِقُوا۟ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسْتَخْلَفِينَ فِيهِ)). [154] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې يې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي ياست.

دريم : د (**وفی الرقاب**) څخه مراد د مريانو خلاصول دي.د مريتوب سلسله د اسلام نه مخکې د جاهليت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنيوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مريتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال يې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځينو فقيروهېوادونو څخه ښځې او ماشومان اختستل او بيا يې بډايا هېوادونو ته قاچاق او هلته يې خرڅلاو..

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا بايد په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځينې تورسرې، ماشومان، او حتی ځوانان د خوارۍ او اړتيا په وجه د غلامۍ پر خير چلند او يا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، ياخو

153- البقرة ۱۷۷

154. الحديد ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې زيات شاقه کارونه وربانديې کيږي، له تربيې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او يا خو د بد اخلاقيو ښکار ګرځيدلي،نو بايد چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالی فرمايي: ((وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأَخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[155] اى قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالی درکړی په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنيا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بيشکه الله تعالی فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آيت څخه دا لاندې يو څو ټکې هم استفاده کيږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د يو بدن حيثيت لري –لکه څرنګه چې په حديث شريف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځيني وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته ووايي چې خپلو مسلمانانو وروڼو سره مرسته او ښيګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالی احسان کړی دی، لکه څرنګه چې د موسی عليه السلام قوم قارون ته وويل:(وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ).

دويم :شتمن وګړي بايد لدې څخه ونه ويريږي چې په مرسته کولو سره به يې مالونه کم شي، او يا به د هغوی په اقتصادي پرمختيا او وده باندې منفي اثر وغورزو ي، بلکې هغه تا دا اختيار دی چې په جايزه لارو سره څومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ).

دريم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له يو وخت څخه تر بل وخت پورې توپير لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونئ کيدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نيولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجايزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقيرو، بيچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کيږي.

۲-ولسي پيوستون:

د فقر او نيستمنئ په منځه وړلو کې دا اړينه ده چې په ولس کې د همدردئ او خواخوږئ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پيوست او يو موټی کړو،ترڅو د دې پديدې او د دې په څير د نورو په مقابل کې يو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنی چې ټول هېوادوال او يا په هره سيمه کې ميشت مسلمانان يو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (يو تن) حيثيت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[156] د مومنانو په خپلو منځونو کې يو بله سره محبت کول، يو پر بل مهرباني ، او يو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه يو بدن کله چې يې يو غړی دردمن شي، نو ټول بدن يې نا آرامه او په درد شي.

د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى**)).[157]څوک چې څلويښت شپې د اړتيا خواړه وساتي (زخيره کړي)، نو له الله تعالی نه بيزاره کړی شو، او الله تعالی ورڅخه بيزاره شو، او د هرې کومې سيمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبايي کړي، نو د الله تعالی د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

---

[155]. القصص ٧٧
[156]. مسلم
[157]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې حدیث کې دا لاندې څو نقاط راپه ګوته کیږي:

لومړی: د یوې سیمې خلک باید پخپله سیمه کې فقیراو بې وزله تشخیص او وپیژني، چې دا کار د خیریه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم یو دلیل کیدای شي.

دویم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوی ترمنځ د همدردئ اومرسته کولوپواسطه را منځ ته کیږي.که چیرته په یو او ولس کی همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نشي راتلای. او دا عملا ولیدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تیري پکې ځای ونیس، نو له ګډوډیو سره مخ شي، او د ناامنیو ښکار وګرځي.

دریم : د حدیث د یوې برخې تائید یو بل مشهور حدیث هم کوي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ،وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[158]تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نیوي کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کیږي.

د دې دواړو احادیثو په رڼا کې موږ دا ویلای شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوی د ناکامئ یو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

څلورم : له حدیث څخه داهم څرګندیږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته باید شامله وي؛ځکه چې دحدیث دا لفظ(امْرُؤٌ) عام دی، که چیرته د هغوی ترمنځ غیرمسلم وګړی هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوی پرې موخوذ دي، او مسئولیت لري چې مرسته یې وکړي.

یو مسلمان وګړي او یوې مسلمانې ټولنې ته بیلګه او نمونه خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم او دهغه کردار دی، همداراز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم د خپل عمر په اوږدو کی له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردئ او خواخوږئ یو رمز او او چته نمونه وه، ((کله چې په غار حرا کی هغه ته د وحې ملک (جبرایل) راغی او د الهي وینا د لوستلو امر یې ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په لیدو سره بیا هغه څه اندیښمن شو، کله چې خپلې بي بي خدیجې رضي الله عنها ته یې تشریف راوړ او هغه قیصه یې ورته بیان کړه، او خپله اندیښنه یې هم ورته څرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلې ورکولو کې دا وویل چې: ((په الله تعالی قسم چې هیڅکله به الله تعالی تا پریشانه اوشرمنده نه کړي، بیشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بیچارو سره مرسته کوې، میلمه نوازي کوې، او د پښو ځپل شوو لاس نیوی کوې.[159]

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم له ټولو خلکو څخه زیات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په میاشت کې خورا زیات و، هغه مهال به چې جبریل (علیه السلام) ورته راته او قرنکریم به یې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډیره ښه پیروي وکړه ، او راتلونکو نسلونو ته یې ښې بیلګې او نمونې پریښودې، د هغه لومړني یار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، یاوینځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذیب سره به مخ شو، نو هغه به یې په پیسو واخست، او ازاد به یې کړ، چې د مشرکانو له تعذیب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار ولید، نو ورته یې وویل: زویګیه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پیسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وویل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالی سره دی، پدې سبب دا ایاتونه رانازل شول : ((وَمَا لِأَحَدٍ

[158]. سنن ابي داود، کتاب الجهاد، باب (۷۷)

[159]- دا د هغه حدیث د یوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٖ تُجۡزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾)).[160] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله يې ورکړي، بلکې يوازې د خپل رب خوښي لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترينه خوشحاله شي.[161]

کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم له مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته هجرت وکړ او هلته يې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پيوستون او پياوړتيا په خاطر يې د هغې د ورورولۍ نظام قايم کړ. چې د هغې په پايله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرينو) ته پخپلو مالونو او جايدادونو کې برخې ورکړي، آن تر دې چې يو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د يوې د نکاح کولو وړانديز هم وکړ.[162]

په مدينه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ يو انځور په قرآن کريم کې داسې هم ذکر شوى دى:((وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ يُحِبُّونَ مَنۡ هَاجَرَ إِلَيۡهِمۡ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمۡ حَاجَةٗ مِّمَّآ أُوتُواْ وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٞۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ﴿٩﴾)).[163] او وهغه کسان چې د مهاجرينو له راتګ څخه مخکې يې ځاى نيولى (په مدينه کې استوګن دي) او ايمان يې خالص ګرځولى، دوي له هغو سره مينه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوى (مهاجرينو) ته ورکولى شي دوى يې پخپلو سينوکې د اړتيا احساس نه کوي، او پخپلو ځانونو نورو ته ترجيح ورکوي که څه هم پخپله محتاج وي .

د دې آيت په تفسير کې مفسرين د مهاجرينو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ يو دوه کيسې ذکر کوي :

لومړۍ کيسه: مهاجرين چې کله د انصارو ښار (مدينې منورې) ته راغلل، نو هغوى رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دا وړانديز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرينو ورونو تر منځ يې وويشه! .د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهيږي، دوى له هغه سيمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ايا داسې نشي کيداى چې پخپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه يې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وويل: ((سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا – موږ واوريدل او ومو منل)). بيا مهاجرينو عرض وکړ: موږ هيڅکله داسې خلک نه دي ليدلي چې پدې اندازه ،او دومره ايثار کوونکي وي چې کار دې دوى پخپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوى وګټه، نو د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم وفرمايل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاينه وکړئ او د دوى په حق کې د خير دعاکوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کيږي.[164]

دويمه کيسه: يو مهال رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يو سړى راغى او ورته يې وويل: لوږه راته رسيدلې ده. رسول الله صلى الله عليه وسلم خپلوبيبيانوته ته د کوم خوراکي څيز په موخه خبر ورولیږه،خو له بيبيانوسره د خوراک کوم څيز نه ؤ. بيا يې صحابه کرامو ته وفرمايل: ايا داسې څوک شته چې دا سړى نن شپه ميلمه کړي او الله تعالى ورباندى رحم وکړي ؟ له انصارو څخه يو سړى ودريد او وويل: اى د الله تعالى استازيه! زه به دا کار وکړم. نو هغه ميلمه يې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې يې خپلې ميرمنې ته وويل : دا د الله تعالى د استازي ميلمه دى په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! مېرمن يې وويل: قسم په الله تعالى چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وويل: کله چې ماشومانو خوراک وغوښت، نو ويده يې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به موږ څه نه خورو. ميرمن يې همداسې وکړل.کله چې سبا دغه سړى رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغى، نو هغه ورته وفرمايل: الله تعالى حيرانتيا وکړه

---

160. الليل ١٩ـ ٢١

161- وګوره: تفهيم القران : 6 \ 489 .

162- وګوره:الرحيق المختوم، المباركفوري، ص ١٨٥ ـ ١٨٦

163- الحشر ٩

164- تفهيم القران 6\ 547-548

(c) ketabton.com: The Digital Library

(يايي وخندل) د فلانکي د چلند په وجه، او دا آيت يې نازل کړ: ((وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ)).[165]

۳ – حکومت:

د حکومت او حاکمانو د رعيت په وړاندې له مهمو دندو څخه يوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعيت پالنه ده. دولت مسئوليت لري چې خپل رعيت لپاره د روزئ واردولو لارې چارې برابرې کړي ..د خلفاء راشدينو او د اسلام په تاريخ کې د نورو خليفه ګانو او حاکمانو له کردار څخه دا جوتيږي چې هغوي د رعيت او ټولنې د هوساينې او د معيشت د تامين لپاره هلې ځلې کولې او داې خپله مهه وجيبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه کردار يو جهاني شهرت لري چې د رعيت تر منځ د هغوی د احوالو څخه د خبريدو په خاطر به ګرځيده، ترڅو يې له ستونزو ځان خبر کړي او په حل کې يې ورسره همکاري وکړي، هغه به په ځينې حالاتو کې پر بې وزلو او بيچارو خلکو باندې پخپله مالونه او خوراکي ځيزونه ويشل. يو وار يې دا وينا وکړه: که چيرته زه نور ژوندی پاتې شوم، نو يو کال به د رعيت ترمنځ وګرځم؛ ځکه چې خلک حاجتونه او اړتيا وې لري،کيدای شي زما واليان او حاکمان يې ماته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي کولی. هغه وويل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه مياشتې تيروم بيا يې نور لوې ښارونه او د خلافت ولايتونه ياد کړل، او وويل چې پدې ټولو کې به دوه دوه مياشتې تيروم .[166]

کله چې د هغه د خلافت په وخت کې وچکالي راغله، نوهغه کال يې غوړي ونه خوړل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تيرولو، د مسلمانانو د بيت المال ساتنې ته يې خاصه توجه کوله او د هغې اړونده مالونه يې د خلکو ترمنځ په برابرۍ سره ويشل او د خپلوی لحاظ يې نه ساتلو ..[167]

زموږ د ولس د نيستئ په مخنيوي يا کمولو کې د حکومت او دولت کردارډېر مهم او مسئوليت يې خورا زيات دی.که چيرته له پخوا راهسې زموږ د هېواد د فقر لاملونو،او اسبابو ته ځير شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب يې د حکومت بې پرواي، د حاکمانو بې کفايتي او د مسئوليت نه احساس دی، همدارنګه په بيت المال کې درغلي او خيانتونه او په ټولنه کې عدالت نشتوالی دا زموږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دی لکه څرنګه چې د لومړي ځپرکې څرګندونه وشوه.

د طبقاتي نظام جرړې ويستلو په موخه:

داچې زموږ په هېواد کې د حکومتي دوايرو له لارې ستر خيانتونه وشو، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حکومتدارۍ او زورواکې له لارې په بيچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ويستل شي، ولس به مو له فقر او بيچاره ګۍ څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد کې امن او استقرار شي؛ ځکه چې د الله تعالی دا قانون دی چې له ظالمانو سره نظام نه پايي.. امام ابن خلدون -رحمه الله - پخپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ايښی دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** _ تيری او ظلم د ابادئ د ورانولو اعلانونکی دی) او بيا يې د واقعيت پر بنسټ د نوموړي موضوع پوره شننه کړ ې ده[168] همدارنګه امام مودودي رحمه الله پخپله يوه ليکنه کې پوښتنه کوي چې : له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ په ځواب کې واي: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو پيرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وکړل، او ځانونو ته يې امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل،او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او

---

[165]- وګوره: تفسير ابن کثير 4 \ 362 ، چاپ : نشر مکتبة حقانية بشاور .

[166]- وګوره: تاريخ الأمم الإسلامية (الدولة الأموية) الشيخ محمد خضرى بك ٢\ ١٣-١٥

[167]- وګوره: تاريخ الخلفاء ،الامام السيوطي رحمه الله 128-130

[168]- وګوره: مقدمة ابن خلدون 286-287

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدردي ختمه شوه .[169]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل يو له هغو ځيزونو څخه دى چې استقرار او ارامتيا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالى طريقه داسې تيره شوې چې کله هم په يو ولس کې فساد ځاى نيولى او ظلم او تيرى پکې خپور شوى، نو الله تعالى د نابودئ او تباهئ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ويلي دي:
((د ولسونو د پناکيدو، کمزورئ او د هغوي تاريخي کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسيره کړي دي. قرانکريم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دمار- رنګول)، او (هلاك - تباهی) سره تعبير کړى او داى په زغرده ويلې چې د هغوى د تباهئ او زوال لاملونه د هغوى د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوى باندې الله تعالى زور او جبر کړى ؤ.دا يو حقيقت دى چې د هغوى له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه : ظلم، د عدل نشتوالى، په ټولنه کې درغلي او خيانت خپريدل،په ناجايزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوى کول. قرانکريم داسې صراحت کړى چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهئ اسباب پخپله بربرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالى فرمايي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[170]
دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بيشکه چې الله تعالى پر خپلو بندګانو ظلم کوونکى نه دى.[171]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نيستمنئ د مخنيوي لپاره حکومت بايد لاندې مسئوليتونو او وجايبو ته جدي پاملرنه وکړي:

١- د حکومتي وظيفو لپاره اهل او باکفايته کسان وګماري.

٢ - منصب او وظيفه تکليف او مسئوليت وګڼل شي .

٣ - د مسئولينو د معاش اندازه د هغوى د کار په اندازه وي، او بايد چې حکومتي کار کوونکو ته ناجايزه امتيازات ورنکړل شي .

۴ - بايد مسئولين له بيت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي ، د احتياج او اړتيا پربنسټ له بيت المال څخه په استفاده کولو کې بايد د حکومتي مامورينو او عامو وګړو تر منځ کوم توپير موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وويستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرئ مبدء تامين شي.

٦ - د فقر او نيستئ د مخنيوي په پروسه کې حکومت بايد چې شاملې اقتصادي پروژى پيل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بيت المال د نورو مالي وسيلو راپيداکولو، دهغى ساتلو او په مستحقينو يې ويشلو ته پوره پاملرنه وشي.

٧ - د بيت المال اموال او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وويشل شي، او کومك او مرسته بايد د احتياج په اساس باندې وي.

۴– خيريه ټولنې او مئوسسې:

خيريه مئوسسات لکه له نوم څخه چې يې معلوميږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنياد جوړې شوي، داى هدف دى چې په ټولنه کې بيچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو ميدانونو کې خير او ښيګڼه ورسوي.

169- وګوره: بر الأمان،امام مودودي، ص 32

170. آل عمران ١٨٢

171- الحل الاسلامي، يوسف القرضاوي، ص ٢٨٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سپیڅلي دین د خیر او ښېګڼې کارونه ستایلي،او پر هغې باندې یې امر کړی دی، په قرانکریم کې الله تعالی فرمایي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ)).[172] او یو تر بله د نیکیو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تیري په چارو کې یو له بله مرسته مه کوئ.

او الله تعالی فرمایي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِۚ)).[173] د خیر په کارونو کې مخکیوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ویناو او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکید شوی چې یو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه مسئولو خلکو- یا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې یې سفارش وکړي، په حدیث کې راغلي دي: ((**عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ» . وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ**)).[174] له ابوموسی اشعري رضي الله عنه نه روایت دی وایي چې کله به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته کوم سوالګر یا کوم حاجت لرونکی (د سفارش په موخه راغی) نو وبه یې فرمایل: سفارش کوئ چې اجر درکول کیږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پېغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې یې اراده وشي)).و وې فرمایل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوی دی د نفس په خوښۍ خپل حقدار ته ورکوي یو له صدقه ورکوونکو څخه دی)). او په بل روایت کې ذکر شوي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ**)).[175]بیشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو (یا مرسته کوونکو) څخه دی کوم چې په پوره توګه نافذوي (او یا ورکوي) د نفس په خوښئ سره هغه چا ته چې هغې ته یې د ورکولو امر شوی دی.

زموږ د ټولنې بیچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خیریه مئوسساتو رامنځ ته کیدل او تاسیس یو مطلوب کار ؤ، په خاصه توګه د هجرت په دیار کې چې زیاتره د عربي اوخلیجي دولتونو اړونده مئوسسې تاسیس شوې او د مهاجرینو لپاره یې د ژوند په بیلابیلو اړخونو کې زیات خدمتونه تقدیم کړل، همدارنګه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خیریه مئوسساتو خدمتونو ته زیاته اړتیاوه، او مهال دغه هدف تر یوه حده ترسره شو.

دا یو حقیقت دی چې د ملل متحد اړونده مئوسسات یا نړیوالو مئوسساتو هم د هجرت په چاپیریال او په داخل د هېواد کې هغه مهال په پراخه اندازې مرستې وکړې،همداراز د غربي او ځینې کفري هېوادونو لخوا ځینې تمویل کیدونکي مئوسسې چې د هغوی له جملې څخه یې یو شمېر د ځانګړو هدفونو د لاس ته راوړنې لپاره تاسیس شوې وې او دکلیساو د نړیوال کونسل لخوا یې اداره کیدله چې زموږ مسلمانو هېوادوالو ته یې د ګټې په نسبت تاوان زیات ؤ.[176]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غونډې د پیسو باران وشو، او د ټولنې د بیلابیلو ډګرونو د بیا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړې شوې، نو د دغسې مرستو او پیسو د اوربښت په مهال د دولتي یا نړیوالو مئوسساتو ترڅنګ محلي مئوسسې هم جوړې شوې، آن چې ځینې دغسې مئوسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئیس او ورسره یو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړیوالو او لویو مئوسسو او یا له حکومت څخه د یوې خاصې پروژې په نوم پېسې واخلي، له هغې وروسته څه د لوی مئوسسې مامورینو او یاحکومتي مامورینو ته ورکړي او څه یې په خپل جیب کې واچوي، او یوه ډېره کمه برخه یې اصلي موخې ته ورسوي..

---

172. المائدة ۲
173. المائدة ۴۸
174. مسند احمد
175- صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ،، باب أجر الخازن الأمين
176. پدې اړه زموږ بله لیکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او د هغې مخنیوی ص ۳۰) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ايا د مئوسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړى او يا به يې وکړي چې دغه او هغه پيسې ټولې د ملت او بيت المال دي، او هر ډول ناوړه او ناجايزه تصرف پکې په بيت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه دی .او د بيت المال يوه پيسه چې هم څوک خوري، نو له عادي حرام خورى څخه يې سزا زياته ده، نو معنى دا چې اور به خوري، او د الهي عدل په غوښتنه يې سزا اور ته داخليدل دي..

په هېواد کې مؤسسات هغه وخت د خلکو او د حکومتي چارواکو د اعتراضاتو او نيوکو لاندې راغلل چې د ملت مال يې خپل مال وګرځولو، سره لدې چې د نوي حکومت ځينو چارواکو به په مسلسله توګه پر مئوسساتو باندې نيوکې کولې او د هغوى درغلۍ به يې په ګوته کولې، خو پدې ميدان کې هيڅ کوم اصلاحاتات رامنځ ته نه شول.کله چې ښاغلی رمضان بشر دوست د پلان وزير وټاکل شو، نو په خپل ړومبني کانفرنس کې يې وويل: مئوسسات د کارونو پر ځاى پيسې خپلو جيبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتيا ده چې د نړيوالو تصفيه حساب کمپنيو په ذريعه د هغوى حساباتو تصفيه وکړل شي ترڅو اصل حقيقت معلوم شي.[177]

له مئوسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتواو مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هيڅ مثبت ځواب ورته ونه ويل شو، پدې معنى چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له مئوسساتو سره محاسبه وکړي.او هغه ځينې حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده اداري پدې ونه توانيدلې چې دمئوسساتو د درغليو مخه ونيسي،بلکې په ډيرو حالاتو کې د اړونده ادارو او دهغوى د ځينو اشخاصو له پلوه له مئوسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پيسې چې د هېواد د بيارغاونې پروژو لپاره له بهر نه راليږل شوې وې، زياتره يې لومړى د مئوسساتو د بهرنيو کارمندانو، داخلي رئيسانو او مامورينو، او د مئوسساتو په غيرو اړينو لګښتونو کې ولګيدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او کم لګښت پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بوديجې چې حکومت او مئوسساتو ته د افغانستان د بيا رغاونې او آبادئ لپاره ورکړل شوي دي، ايا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وې؟

د الله تعالى محاسبه را په ياد کړئ!

اى هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بوديجې او پيسې مو د خپلو ځانونو د عيش او عشرت لپاره په ناجايزو لارو سره جمع کړي، او يا مو راروانو نسلونو ته زخيره کړې وې، مهرباني وکړئ د الله تعالى نه د وېرې او په هغه لويه ورځ د حساب کې د محاسبې او بيا دعذاب او جزاګانو په راياد ولو سره يې بيرته بيت المال ته وسپارئ!

ايا پدې حيثيت سره چې تاسې مسلمانان ياست، په مُؤْمِنٌ بِهِ شيانو ايمان لرئ او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرئ او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنيا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقونه يې اخستي وي د آخرت له مسئوليت نه د خلاصون لار يې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسي؛ دا ځکه چې له حقوق العباد څخه په توبه ويستلو کې د توبې يو شرط دا هم دى چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اويا ورڅخه معافي وغواړي.

او که يو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شريکه دارايي او د بيت المال وي، نو بايد چې هغې ته يې ور وګرځوي او که بيت المال موجود نه وي، بايد چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او داسې نورو خيريه او عام المنفعت چارو کې يې ولګوي. د دين علماو ويلي دي چې د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طريقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپيژندل شي غاصبين پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او که خاوندان او د هغوى وارثان نه وي، نو بايد چې د توبې ويستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي.[178]

19- وحدت اخبار 31 مارچ ، 2004 م 88 شماره ، 28 جلد ، 6-5 مخ .

[178]. – وګوره: الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر، ابن تيميه، ص ۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید پدې باندې پوخ باور (یقین ولري) چې الله تعالی به په قیامت کې د ذرې ذرې عمل حساب کوي، الله تعالی فرمایي: (وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾ [179]) او کیږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قیامت (د خلکو لپاره) نو ظلم به ونه کړای شي پر هیڅ نفس د هیڅ شي، اګر که وي دغه عمل په اندازه دیوې دانې د وري (یا سپیلني) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره کافي یو. او فرمایي: (يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾ [180]) پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفي ډلې او په مختلفو شکلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خیر کار کړی وي، بدله به یې وویني او چا چې د ذرې په اندازه بد کار کړی وي، سزاء به یې وویني.

یو مسلمان باید د مالي حقونو په باب کې د رسول الله صلی الله علیه دغه وینا د سترګو په وړاندې او نصب العین وګرځوي چې: (لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ.[181] نه رالویږي کومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لایق دی (چې پکې وسوځي). الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته دا توفیق ورکړي چې په دنیا کې د خلکو له حقونو ځانونه فارغ کړي،ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د کارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې مئوسسات د هېواد د فقر وړلو او بیچارګۍ مهار کولو په پروسه کې خپل لازم او مطلوب کردار اداء کړي، پدې باب کې دا لاندې وړاندیزونه او مشورې قابل دغور دي:

۱ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنیوي په لار کې باید د مئوسساتو تر منځ همغږي، تفاهم ،او تعاون موجود وي، چې یو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو کې دریغ ونه کړي، یو بل رهنمائي او لارښوونه وکړي، او د پروژې پلې کولو او د کارونو په ترسره کولو کې یو له بله تعاون او مرسته وکړي، چې د دې په نتیجه کې به له یوه پلوه کارونه په سمه طریقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زیاتو اړو خلکو ته ورسیږي او زیات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

۲ - خیریه مئوسسات باید د کارونو او پروژو راپورونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وکړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونکو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت یې د کارونو ارزونه شوي وي، د پروژو په تطبیق کې د ستونزو راپیداکیدل،د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه اخستونکو رضایت، اړونده تخنیکي مسایل او داسې نور شتون ولري، او بیا دغسې معلومات په مسلسله توګه د مئوسساتو ترمنځ تبادله شي.

۳- مئوسسات باید د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او کومک له لارې په هغوی کې دکار او کسب احساس هم پیاوړی کړي، هغوی ته دا فکر وکړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلکې په خپله هم د حلال کار او کسب تلاش وکړي او د خپل لاس ګټې ته ترجیح ورکړي.

۴ - ځیني وطني او محلي مئوسسات د دې هڅه وکړي چې په داخل او بهر د هېواد کې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې کړي، او په اړو خلکو یې وویشي، یا پداسې پروژو باندې فکر وکړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي یې تمویل کولی شي مثلا د تعلیم او تربیئې په برخه کې د قرآن کریم د زده کړې حلقو تاسیس، د ټولنیزو خدماتو په برخه کې د یتیمانو کفالت، د حرفوي زده کړو مرکزونه تاسیسول او داسې نور.

179- الأنبياء ٤٧
180- الزلزال ٦- ٨
181. سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- ځيني محلي مئوسسات بايد د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلی داسې صنعتي يا زراعتي وړې وړې پروژې قايمې کړي چې هغوی پکې په کار باندې مشغول کړای شي، او که پدې لار کې د ځينو نړيوالو مئوسسو څخه پور اخستنې ته اړتيا وي، نو بايد چې له سود سره يې وانخلي او نه په هيواد او ټولنه کې د سود رايجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځای به يې تاوان زيات او د الله تعالی او دهغه د پېغبمر صلی الله عليه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – دعلمي او مصلحو شخصيتونو هلو ځلو ته اړتيا:

دالله تعالی حمد او شکر دی چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زيات شمېر ديني پوهان او يو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بيلابيلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځای کې موږ د هغوی پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنيوي اومنځ وړلو ترڅنګ - په هېواد کې د خيانتونو، درغليو او ظلمونو قضاياؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړيتوب په جدول کې دغه مسئوليت ته هم ځای ورکړي. همدارنګه ديني علماو او مصلحو شخصيتونو ته مو دا وړانديز دی چې د خپلو اصلاحي موضوعاتو په لړ ليک کې دا لاندې نقاط هم ورا ضافه کړي:

لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د يو حاکم اساسي دنده او وظيفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم يو مشر او حاکم په دې مسئوليت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول يې فرض دي.او اسلامي شريعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړی دی، او حکم يې فرض کفايي دی. رسول الله صلی ا لله عليه وسلم فرمايلي:((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[182] ژر دی داسې اميران به وي چې د هغوی څه کارونه ښه او څه بد وګڼئ، نو که چا د هغو بد کار وپيژانده (چې بد دی او په زړه کې يې بدوګانه او د منع کولو وس يې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق يې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه څوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت يې وکړي (هغه به مواخذه کيږي) صحابه و وويل: ايا له هغوی سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمايل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حديث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوی. نو کله چې هغو بد کار وکړي، بايد چې رعيت يې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئوليت زيات دی او که هيڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهګار او ملامته ګرځي.

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ:دَعَانَا النبيُّ - صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فَقَالَ فِيما أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا: عَلى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأَنْ لا نُنَازِعِ الأمْرَ أَهْلَهُ، إلا أَنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرهَانٌ).[183] له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وايي: مونږ رسول الله صلی الله عليه وسلم راوغوښتو او بيعت مو ورسره وکړ (وايي) هغه څه چې له موږ څخه يې ورباندې بيعت واخيست: داچې د خوښۍ او پريشانۍ (يا بد ګڼلو) آسانۍ او سختۍ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پيروي وکړو، او پدې سره چې يو چا ته پر موږ باندې ترجيح ورکول کيږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د يو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر وليدل شي چې په هغې کې تاسې ته دالله له طرفه کوم دليل وي

دا حديث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفيذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شريعت وي، نه د اشخاصو.

---

[182]. مسلم
[183]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي: ((أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ)).[184] د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره کول بهترين جهاد دی. نو پدې حديث شريف کې د ظالم بادشاه او حاکم په مقابل کې حق ويلو ته بهترين جهاد ويل شوی دی، نو لکه څرنګه چې ظلم حرام دی او د هغې منع کول فرض دي، همداراز د هر حرام کار لرې کول اومنع کول لازم او فرض دي چې ولس او رعيت به ورڅخه سکوت نه کوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شريعت د نافذولو او د عدل د قايمولو په قضيه کې سلبي اغيز لري، بايد چې رعيت پکې چوپتيا اختيار نه کړي، بلکې حاکم او امير ورته متوجه کړي.[185]

دويم: چارواکی د ولس په وړاندې د مزدور اوخادم حيثيت لري:

نو په حکومت، مئوسسه او يا په عام المنفعت پروژه کې رئيس يا مامور د يو خادم او مزدور حيثيت لري. په يو روايت کې ذکر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسی ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير!** پر تا دې سلام وي ای امير او مشره!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنی سلام تکرارولو، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول، چې معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پرېږئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا ابومسلم رحمه الله معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَكَ رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْتَ مَرْضَاهَا، وَحَبَسْتَ أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاكَ سَيِّدُهَا أَجْرَكَ، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[186] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څړولو (پالنې) لپاره ټاکلی يې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) ښخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنۍ او وروستنۍ يې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنۍ او ورستنۍ سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

دريم: چارواکی او مسئول د مسافرو د خزانچي په څير دی:

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه پر ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوهه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه ډله مسافر خلک يو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له خپل منځ نه يې يو چا ته وسپاري، ترڅو يې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ايا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زيات واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجيح ورکړي ؟[187]

څلورم: ماموريت او مسئوليت بايد چې بيګار ونه ګڼل شي:

د خلکو دعامه کارونو مامور او مسئول چې کوم معاش اخلي پدې اساس يې اخلي چې خلکو ته به اړونده خدمت تقديموي، خپل کار او وظيفه به بيګار او يو اضافي شی نه ګڼي، او که داسې وکړي او خپل مسئوليت په سمه توګه اداء نکړي، نو په بيت المال کې له خيانت کوونکو به وګرځي، او پدې طريقه به د ماموريت معاش ورته حرام وګرځي.

پنځم: يو مسئول او مامور بايد د مسئوليت احساس ولري:

کله چې يو مامور او مسئول په کارونو کې د مسئوليت احساس نه کوي، د خلکو خدمت په سهي توګه نه شي ترسره کيدلای، نو هغه بايد چې د خپلې وظيفې او مسئوليت په اړه بې احساسه نه وي، بايد چې دغه مسئوليت او مکلفيت له شخصي کار وبار څخه پورته وګڼي، او لکه څرنګه چې يو څوک په خپل شخصي کارو بار کې ورځ په ورځ د پرمختګ کوښښ کوي، نو پدغسې عامه ماموريت کې هم بايد چې د يو مامور اومسئول هڅه او

---

184. جامع الترمذي
185. د (قواعد نظام الحکم فی الاسلام، الخالدي) کتاب، لنډيز او ژباړه، محصل غازي زاده.
186. السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص 9
187- د مخکنی مرجع 25 مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوښښ زیات وي،ترڅو یې خلکو ته ګټه ورسیږي، او بیت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقیولی شي چې د کارتوانایي ولري، امین وي، له الله تعالی څخه ویره او خوف لري..

الله تعالی فرمايي:((إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾- [188]بیشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدوری ونیو همدا قوي او امانتدار دی)).

نو باید چې حکومتي اداري او د بیت المال اړونده ارګانونه په وظیفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئولیت باندې په ګمارلو کې دا دوه معیاري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په تني وخت کې په کار باندې په توانمندی کې تخصص او مسلک هم داخلیږي، او په امانتداری کې د امانت صفت چې ضد یې خیانت دی، که یو سړی هر څومره مسلکي وي، خو امین نه وي، نو بیا هم د وظیفي لپاره وړ نه دی، او که امین وي، خو د کار اهلیت نه لري، نو بیا هم مناسب نه دی.

له بده مرغه موږ په اداراتو کې د دې دواړو اړخونو له نیګړتیاو سره مخ یو، پدې معنی چې ځینې چارواکي یا مامورین د کار وړتیا نه لري، او ځینې نور یې بیا امینان نه دي، آن تردې چې په شرعیاتو کې متخصص چارواکي د ملت د پېسو او دارایانو په چور کولو او درغلۍ کولو کې تورن شول، ، نو کله چې دغسې خلک چې په دین باندې پوهه وي، له دین څخه سرغړونه کوي،له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي.. نو ایا د دغسې خلکو سموالی به پرته له الهي خوف نه پر بل څه باندې وشي، نو باید چې واقعي مصلح خلک د دې لوی مصیبت په درملنه کې فکر وکړي، او د الهي خوف او وېرې داسې نسخه پکې وکاروي چې له امله یې اصلاح او یا د ملت له سر نه لرې او ګوښه کړای شي.

شپږم: د چارواکو او مامورینو د اصلاح په موخه:

د دې لپاره چې یو مامور خپل مسئولیت په سمه طریقه ترسره کوي، له خیانت نه ځان وساتي، او په امانتداری سره خپل کارونه سر ته ورسوي،باید چې د خیانت ، رشوت او د هغې اړونده کارونو څخه د منع کولو ترڅنګ هغوی په سمه طریقه د لمانځه اداء کولو ته متوجه کړای شي.

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله واي ((د یو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د یو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د یو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکی څیز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دی او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دویم خلیفه عمر رضي الله عنه به خپلو والیانو او مامورینو ته پخپلو فرمانونو او لیکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله،او دا به یې ویل چې زما په نزد ستاسې پورې په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دی،څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دین (او منصب او مسئولیت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نورو کارونو (اومسئولیتونو) ته به د هغه نه ساتل او ضایع کول زیات وي..

همداراز د یو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئولیت اړونده مسایلو باندې پوهه شي،د رشوت او درغلیو اړونده وعیدات ورته بیان شي همداراز د ډالی (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او د چارواکي ډالۍ قبلول هم په رشوت کې داخل ده چې دغه حکم زموږ په سپېڅلي شریعت کې د لمر په څېر روښانه دی.[189]

---

[188]- القصص 26

[189]وګوره: السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعي و الرعیة ، ابن تیمیة ، ص 35,18, 36, 102.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په هېواد کې دعدل او انصاف تامینول

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی یو سنت او طریقه دا هم ده چې پرته له عدل او انصاف څخه آرامي او استقرار نشته ؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالی هغه برابره تله ده چې هیڅ کمی او زیاتی پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالی ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي، الله تعالی فرمايي: ((وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ ۝))[190] الله تعالی اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې يې تله (د عدل قاعده) ایښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تیری او بې عدالتي ونکړئ.[191]

په تفسیر کابلي کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوی ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالی پدې هر څیز کې د خپل حقانیت دلایل، عدالت او مساوات قائم کړې اوایښې دی او په اعلی درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړیوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوی وای؛ نو ځکه پرمونږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانیت په لارې سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقیم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هیڅ هسکوالی او ټیټوالی ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تیری وکړو.[192]

١ – پرته له عدالته یو نظام نه پایي:

لکه څرنګه چې په دنیا کې په فردي توګه یو انسان ته د ظلم او تیري سزا رسیږي په همدی توګه ټولنې هم د ټولنیزو ظلمونو او تیریو په سبب له ستونزو او مصیبتونو سره مخ کیږي. او ددې برعکس عدل او انصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمین کوي،شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وايي: (په دنیا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سمیږي،که څه هم عدل کوونکي په بیلابیلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلك که څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنی د ګډوډۍ لپاره يې دغه کار کافي دی لکه څرنګه چې ویل شوي دي:((**إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة**)) الله تعالی عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت ړنګوي که څه هم د مسلمانانو وي.او ویل شوي دي:((**الدنيا تدوم مع العدل والكفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنیا له عدل او کفر سره پایښت اودوام لرى، خو د ظلم او اسلام سره دوام نشي کولای.او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّلَ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْبَغْيِ**)).[193] له تیري او خپلوۍ پرې کولو پرته بله داسې ښه لایقه ګناه نشته چې کوونکي ته يې په دنیا کې په ډېره بیړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوئ پرې کولو او تیري څخه.

نو معلومه شوه چې تیری او ظلم کول انسان له دنیاوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکی او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنیاوي چارې په عدل سره بناء وي نو پایښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه

[190]. الرحمن ٧-٨
[191].وګوره: الذريعة إلى مكارم الشريعة , الراغب الأصفهاني , ص ٨٣
[192]. تفسير کابلی ٢/ ١٣٠٣- ١٣٠٤
[193]. سنن الترمذی..

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې چې دنياوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بيا پايښت نشي لرلای، که څه هم خلک يې د هغه ايمان لرونکې وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له هميشني اور څخه نجات) مرتب دی.[194]

بدرالدين ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعيت يې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رايجول ښودلي دي، هغه وايي: «بايد چې مسلمان بادشاه پخپل حکومت او پخپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ ځکه چې الله تعالى فرمايي: «إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ» يقينا چې الله تاسې ته پر عدل او ښېګڼه کولو باندې امر کوي.

او فرمايي: «وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ».[195] او کله چې تاسې وينا کوئ، نو په عدل او انصاف سره يې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعيت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کيږي. نو هغه چا ته چې الله تعالى پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه يې ورته د کوم وطن او هيواد واک ورکړی وي، ورباندې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا ځکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آباديږي».[196]

تاريخ دا حقيقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تيری کول د ټولنې د پايښت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډيو لامل ګرځي، پدې اړه يونانمتو تاريخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله پخپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ليکلی دی چې (الظلم مؤذن بخراب العمران- تيری او ظلم د آبادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی). او بيا د تاريخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعيتونو پر اساس يې د نوموړې موضوع تحليل او څېړنه کړې ده.[197]

استاد يوسف قرضاوي صاحب وايي: «د قومونو د ړناکېدلو ،کمزوري کېدو ، د هغوی د تاريخي کارنامو د نه ترسره کېدو او وروسته پاتې کېدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسيره کړي دي. قران کريم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هـــــلاک (تباهي) سره تعبير کوي. او دا يې په زغرده ويلي دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالى زور او جبر کړی دی. دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړوړو په نتيجه کې رامنځ ته کېږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خيانت خپرېدل،په ناجايزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غريبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کريم دا څرګنده کړې ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍ اسباب يې پخپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده (ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾).[198] دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې ليږلي و او بيشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[199]

امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په يوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپير او امتيازي سلوک کېږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کېدلو لپاره لاره هواريږي،نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بيلابيلو برباديو او تباهيو سره مخ کېږي، هغه وايي: «له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو، پيرانو، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې

---

194 -الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر ، شيخ الإسلام ابن تيميه : ص ٢٧-٢٨

195 . الانعام ١٥٢

196 .تحرير الاحكام في تدبير اهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص٦٩

197 - وګوره : مقدمة ابن خلدون ص ٢٨٦-٢٨٧

198 - آل عمران ١٨٢

199 - وګوره: الحل الاسلامي ، يوسف القرضاوي ص٢٨٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناوړه تصرفات وکړل، په معيشت کې يې ځانونو ته امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي پکې ختمه شوه)).[200]

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رايج وي، يو پر بل باندې زياتی نه کيږي او نه د خلکو حقونه پيماليږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کيږي، په روزۍ کې يې پراخي راځي او په ميوو او غلو کې يې برکت اچول کيږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د يوحديث په ضمن کې يادونه کړې ((د بنو اميه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګدام) کې څه غنم وموندل شو، چې د کجورې زړي په اندازه غټ و، يوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره ليکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کيدل)).[201]

او کله چې د ظالمانو،بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالی به خپلو بندګانو ته يو بنده (مهدي عليه السلام) راوليږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تيري ډکه شوې وي.[202] هغه به د رسول الله صلی الله عليه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عيسی عليه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسيره کړي او دغه مهال به يوټولی خلک له يو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کيږي.. د لنګې اوښې شيدې به يوې لوی ډلې خلکو ته کفايت کوي.[203] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپيداکيږي چې دغه مهال به له ګناهونو، شرك، کفر او ظلم څخه پاکه وي.[204]

۲- بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

که ديموکراتان، يا د پانګوال نظام او د اشتراکي نظام پلويان او پيروان د دې دعوه کوي چې پدغې نظامونو کې عدل دی، حريت ،ازادي او مساوات دي،نو موږ پدې کلک باور او عقيده لرو چې د عدل او انصاف راتلل پرته د شريعت له واکمنۍ ناشوني دي، او د امت لپاره د هوساينې او پرمختګ ژوند بې له اسلامه نه شي راتللی،کله چې مسلمانانو اسلامي خلافت او اسلامي نظام درلود، نو له عدالت، انصاف، امن او هوساينې څخه برخمن ؤ.

الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ﴿٥٨﴾)).[205] بيشکه چې الله تعالی تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه يې خپلو څښتنانو ته وسپارئ، او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فيصله کوې، نو په عدل سره فيصله وکړئ، بيشکه هغه څه ډېر ښه دي چې الله تعالی تاسې ته پرې نصيحت کوي، بيشکه الله تعالی اوريدونکی او ليدونکی دی.

پدې آيت کې حاکمانو ته امر شوی چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي، او د عدل تامين او راتلل پرته د شريعت له تطبيقه نه ترسره کيږي.او پدې قول (إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ) سره الله تعالی د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصيف او مدحه کړې ده، نو ټول خير د شريعت په عدالت کې دی؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنيا چارې سميږي، انسان ورباندې جوړيږي، او ټولو خلکو ته نيکمرغي او سعادت وربښل کيږي. او همدغه دالله تعالی حکم او فيصله ده، نو ايا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فيصله ښه کيدای شي، الله تعالی فرمايي: ((وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكۡمٗا لِّقَوۡمٖ

200- وګوره: براﻷمان ،امام مودودي ص ۳۲

201- الجواب الكافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القيم، ص ۱۰۰

202- لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حديثو کتابونو کې پدې مفهوم حديث ذکر شوی.

203- دغه خبرې په صحيح حديث سره ثابتې دي، وګورئ (صحيح مسلم ,کتاب الفتن).

204- الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القيم ص.۱۰۰-۱۰۱

205. النساء ۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾)).[206] او له الله تعالی نه پرته بل څوک ښه فيصله کوونکی شته، د هغه قوم لپاره چې يقين لري. بلکې يوازې الله تعالی ښه فيصله کوونکی دی.

د اسلام دين دانسان د هدايت او لارښوونې دين دی هغه څه يې بشريت ته راوړي چې دهغوی ژوندون پکې دی، الله تعالی فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسۡتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمۡ لِمَا يُحۡيِيكُمۡۖ)).[207] ای مومنانو د الله او د پېغمبر حکم ته لبيک ووايا ست، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی، او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کيږي،او پرته له اسلامي شريعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساينه دې تامين کړي.کله چې د مسلمانانو د ژوند له بيلابيلو ډګرونو لکه: سياسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وګرځيدل، داځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پيروي ګمراهي او لارورکي ده، الله تعالی فرمايي: ((فَمَاذَا بَعۡدَ ٱلۡحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُۖ فَأَنَّىٰ تُصۡرَفُونَ ﴿٣٢﴾)).[208] او بې له حقه پرته له ګمراهۍ بل څه نشته، نو تاسې (ای نامنونکو) ولې له حق څخه اړول کيږئ..

الله تعالی ته د خپلو ټولو بندګانو حالات معلوم دی هغه يې ګوري او ورڅخه خبر دی او کوم قانون چې يې ورته راليږلی دی په هغې کې د دوی ګټه او مصلحت دی، همدارنګه د انسانانو حريت او ازادي يوازې د اسلامي شريعت په سيورې کې متحقق کيږي،او د دې برخلاف کله چې هم په يوه ټولنه کې د بندګانو او يا د هغوی د نظرياتو او تصوراتو پيروي کيږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځيرونو تړل کيږي چې بيا هلته حريت او ازادي نه وي او نه په ټولنه کې عدل، او مساوات رامنځ ته کيدای شي. [209]

۳ – د ظلم او زياتي مخنيوی کول يوه فريضه ده:

د اسلام سپيځلي دين هر ډول ظلم او تيري حرام کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم د حِجّة الوِداع (رخصتيدو حج) په خطبې کې داسې وفرمايل:((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[210]بيشکه چې ستاسې وينې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسې حرام دي لکه ددې ورځې (لوی اختر) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي (مکه مکرمه) او پدې حرمت والا مياشت (ذو الحجة) کې -د اوينا يې څوځله تکرار کړه- بيا يې سر (مبارک) را جګ کړ او ويې فرمايل: ای الله ما ورساوه! ای الله ما ددې رسونه او تبليغ وکړ!

په حديث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي چې الله تبارك وتعالى فرمايلي دي: ((يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا)).[211] ای زما بندګانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړی او ستاسې ترمنځ مې هم حرام ګرځولی دی، نو يو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالی په قرآنکريم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړی دی هغه فرمايي: ((مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ حَمِيمٖ وَلَا شَفِيعٖ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ [212]- په قيامت کې به د ظالمانو لپاره نه نژدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه يې سفارش منظور شي)).او فرمايي:((وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٖ ﴿٧١﴾ [213]-او ظالمانو ته به هيڅ مدد ګار نه وي)).

---

[206] .المائدة 50
[207] .الانفال ۲۴
[208] .يونس ۳۲
[209] . قواعد نظام الحكم فى الاسلام، محمود عبدالمجيد الخالدي ص ۸۲- ۸۴ ،
[210] . **متفق عليه**
[211] . **مسلم**
[212] . **غافر** ۱۸
[213] . **الحج** ۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ)).[214] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بيشکه چې ظلم په ورځ د قيامت کې تيارې دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بيشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوی دې ته وادار کړل چې په خپلو کې يې يو د بل وينې توی کړې او يو دبل مُحَرم حقونه يې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنيا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تيري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالى فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِى ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡىِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾))[215] - بيشکه چې الله تعالى په عدل، ښيګنه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبيحو او بدو کارونو او له تيري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائيږي چې پند او نصيحت واخلې)). او فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾)).[216] اى مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د يو دښمن قوم دښمني دې پرتاسې ددې باعث نشي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهيزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه وويريږئ بيشکه الله پوهيږي پر هغو کاروونو چې تاسې يې کوئ.

۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه:

په ټولنې کې د استقرار رامنځ ته کيدلو او د الهي مسئوليت رفع کيدلو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زياتي مخنيوې وشي او د يو مسلمان وينه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې يې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقونو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې بايد په ياد ولرو چې زمونږ په هيواد کې د چارواکۍ او منصب له لارې له پخوا راهسې ځينې چارواکي، مسئولين او قاضيان.. په خيانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپڅلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځينو خلکو پکې د جهاد او مهاجرينو په نامه راغلي ډېر مالونه او پيسې په خپلو جيبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکيتونه يې وګرځول..او بيا د افغانستان له فتحې وروسته د مجاهدينو حکومت چې د ګډوډيو ښکار شو درغليو پکې لا زيات زور واخست..

او نن ورځ خو د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بيت المال کې په پوره جرات سره درغلي او خيانتونه روان دي. که مونږ د هېواد حاکم نظام ته ځير شو، نو وبه ګورو چې له الف نه تر يا پورې د خيانت او درغلۍ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غږ يې د دنيا په کوز او بر سر کې واوريدل شو!

دا خو د حکومت او نظام په کچه، او تر کومه پورې چې د رعيت او عامو وګړو پورې اړه لري، نو بايد چې بايد چې هر وطنوال له هر ډول ظلم او زياتي نه ځان وساتي، کوم حقوق چې ورپورې اړه لري وريې کړي، مخکې لدې چې بيا به په قيامت کې د هغې په بدله کې خپله نيکي ورکوي لکه څرنګه چې په حديث شريف کې راغلي دي.

بايد يادونه يې وکړو چې هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د مظلومانو مرسته کول او حقدارانو ته يې د خپلو حقونو ورکول هم خورا زيات اړين دي،او دې کار ته بايد چې لومړيتوب ورکړ شي؛ داځکه

[214]. مسلم
[215]. النحل ۹۰
[216]. المائدة ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوی دعاګانې له ځانونه سره مل کړي نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړي او بریالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[217] تاسې زما خوښي په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي د هغوی په خاطر درکول کېږي.

۵– د چارواکو، قاضیانو او مامورینو اصلاح ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامینولو په برنامه کې دا اړینه ده چې لومړی چارواکي، قاضیان، د حکومتي او غیرحکومتي ادارو او مئوسسو کارمندان او مسئولین د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړای شي.

نو راځئ چې چارواکي، مسئولین، قاضیان او مامورین له خپل پالونکي څخه ووېروو، د مسئولیت او منصب په امانت کې له خیانت کولو څخه ډډه کولو ته یې اړ کړو، په صدق سره توبه ویستلو، او ولس ته د حقونو ورکولو مسئولیت ته یې وهڅوو! پدې ځای کې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو کې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوي دي:

لومړی: د رعیت په وړاندې د مسئولیت احساس:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**كلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ**.[218] - له تاسو څخه هر یو مسئول دی (چې پوښتنه به ورڅخه کیږي) نو هغه څوک چې د خلکو مشر وي هغه به د خپل رعیت په هکله پوښتل کیږي)). او فرمايي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌّ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ**)).[219] نشته هیڅ یو بنده چې الله تعالی ورته د رعیت چارې سپارلي وي، او هغه یې د حقونو ساتنه او خیرخواهي ونکړي، او پدغسې حالت کې مړ شي چې له هغوی سره خیانت کوونکی وي، نو د جنت بوی به هم ونه مومي.

دویم: د قیامت ورځ سزا راپه یادول:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)).[220] څوک چې مونږ په کوم کار (ماموریت) باندې وګماره او بیا له مونږ څخه یوه ستنه او یا له هغې څخه کم شی پټ کړي، نو دا به غلا او خیانت وي چې دقیامت په ورځ به یې راوړي. او فرمايي:((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ**)).[221] د هر وعده ماتوونکی او دوکه مار لپاره به د قیامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګیږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امیر (رئیس دولت) نه زیات غدر کوونکی بل څوک نشته (کله چې غدر او خیانت کوي.

دریم: د بدو حاکمانو بده پایله:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[222] ای الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئولیت واخلي او سختيورباندې وکړي، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمې ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حدیث په شرحه کې وايي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عمومیت او شمولیت افاده کوي، یعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې،د وصیت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فَشَقَّ عَلَيْهِمْ**) یعنې د هغوی د تکلیف لامل وګرځید او یا یې په وینا او یا فعل سره د سختئ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي

---

[217]- رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(٧٧) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة) و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءكم" فتح الباري ٦ \ ٨٨

[218]. متفق عليه

219. متفق عليه

220. مسلم

221. مسلم

[222]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړئ او په تکليف کې يې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا وويني. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي ﴿فَرَفَقَ بِهِمْ﴾ معنى داچې په نرمئ، ښه وضعيت او شفقت سره يې چلند ورسره وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي ﴿فَارْفُقْ بِهِ﴾ معنى داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[223] او شيخ ابن عثيمين رحمه الله د حديث په شرحه کې وايي: دا جمله ﴿فَاشْقُقْ عَلَيْهِ- ته ورسره سختي وکړئ﴾ د پيغمبر صلى الله عليه وسلم خيرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص يا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه يو چا ته د يوې مدرسې يا ښوونځې مديريت ورکړ شي، آن تر دې چې يو ښوونکى چې د خپل ټولګي مسئوليت ورپه غاړه دى او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او ﴿مَن وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا﴾ پدې جمله کې ﴿شيئاً﴾ نکره ده، او کله چې نکره په سياق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ويلي دي – معنى داچې هر شى او هر کار چې وي.[224]

څلورم: په قيامت کې د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلى الله عله وسلم فرمايي:((**إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا**)).[225] د قيامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو باندې د مهربان ذات جَلَالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښى طرف دى، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پريکړو، پخپلو کورنيو او په ورسپارل شوو چارو کې يې عدل کاوه. او فرمايي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ**)).[226] بيشکه هغه مسلمان امين خزانه دار (بيت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دى کوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره نافذوي (او يا ورکوي) هغه څه چې ورته يې امر شوى دى مستحقينو ته.

نو بايد چې چارواکي او مامورين خپل ځانونه عادلان ثابت کړي اوپه بيت المال کې ناوړه تصرفات ونکړي، همدارز د مئوسساتو مسئولين او مامورين دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بيت المال مالونه دي چې په هغې کې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بيت المال کې ناروا او ناجائزه تصرف دى. او د آخرت سزا يې همغه ده کومه چې د بيت المال پر خيانت او غلا کولو باندې مرتب کيږي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[227] ځينې خلک د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قيامت کى به د دوى لپاره اور وي)). او په بل حديث کې ذکر شوي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[228] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دى.(چې پکې داخل شي).

پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حيثيت:

په حکومت، مئوسسه يا عام المنفعه پروژه کى چى څوک د کار او وظيفې لپاره وګمارل شي که هغه لوړپوړى وي او يا ټيټ پوړى، د ټولنې او ولس په وړاندى د دى حيثيت لري چى ګويا د دوى يو خادم دى ،او دغه حقيقت په يو روايت کې ذکر شوى دى: ((ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې يو جليل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دى- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغى او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې اى اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسى ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير**! پر تا دې سلام وي اى امير ه!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنى سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول.

---

[223]. فيض القدير، المناوي، ٢/ ١٠٦

[224]. شرح رياض الصالحين، ٣/ ٦٣٣

225. متفق عليه

[226]. صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب أجر الخازن الأمين.

[227]. البخاري

[228]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پرېږئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا هغه معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل: ((**إنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[229] بېشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو(پالنې) لپاره ټاکلی يې،که ته د دې (رمې له ګړو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې يې سره راغونډې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنی او ورستنی سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه ډله مسافر يو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې يې يو چا ته وسپاري،ترڅو يې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ايا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زياته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجيح ورکړي ؟[230]

شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بيلګه:

هغه چارواکی، هغه رئيس او هغه مامور چې په خپل مسئوليت کې خيانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پيسو او رشوت په بدله کې ورکوي او يا د پيسو په بدله کې مجرم باندی حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت يې د ډاکوانو د مشر او يا د لوط عليه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چې شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: ((**وولي الأمر إذا ترك إنكار المنكرات وإقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه**)).[231] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پيسو په مقابل کې د بدو کارونو مخنيوی او د حدودو نافذول پريږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څېر وي،او يا د لوط (عليه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځې سره ورته والی لري چې د خپل خاوند له ميلمنو څخه به يې فاجران او بدکاران خبرول او دهغوی رهنمايي به يې کوله.

همدا راز نوموړی عالم امام وايي:((**وولي الأمر إنما نصب ليأمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أخذ مالا ليجاهد به فى سبيل الله فقاتل به المسلمين**)).[232] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نيکيو باندې امر وکړي، خلک له بديو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لکن کله چې يو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنيوی پريږدي، نو په حقيقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته يې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوئ، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او يا يې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالی په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پيسې ورکړل شي، لکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

۵- له حرامخوريو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول:

بايد چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنې طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې يې الله تعالی امر کړی دی: ابوهريره رضي الله عنه روايت کوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ**

[229]. السياسة الشرعية فى اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ص 9
[230]- د مخکښني مرجع 25 مخ .
[231]-**الامر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٥٦**
[232] -مخکينی مرجع ص ٥٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ)).[233] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څيز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر همهغه څه باندې امر کړی چې پیغمبرانو ته يېورباندې امر کړی دی چې: ای پیغمبرانو له پاکیزو شیانو څخه خوراک وکړئ او نیك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمايي: ای مومنانو له هغو پاکو شیانو څخه خوراك کوئ چې تاسې ته مو روزي کړي دي او الله ته شکر گوزاره شئ که یوازې د هغه عبادت کوونکي یاست. بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم د یو سړي یادونه وکړه چې اوږد سفر به کوي، د سر ویخته به ئې گډوډ ((او غیر منظم) وي، دوړې او گردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وایي به: ای ربه! ای ربه! (دا څیز او هغه څیز.. راکړئ) حال دا چې د هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذیه شوی وي، نو څرنګه به يې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چې یو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتیا لپاره یو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرمیږي ؟ هغه وویل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وايي: ((**رد درهم من شبهة أحب إلى من أن أتصدق بمئة ألف درهم**)).[234] له مشتبه مال څخه د یوې روپۍ بیرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چې سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانیو نیکانو خلکو د مېرمنو او بیبیانو په هکله دا ویل شوي چې خپلو مېړونو ته (چې کله به دکار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ویل: ((**اتقوا الله فينا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر على الجوع، ولا نصبر على الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر على الجوع ولا نصبر على النار**)).[235] زمونږ په باره کې له الله څخه وویریږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بیشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او یا به یې داسې ویل : مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندې صبر نشو کولای.

او که یو څوک د خپلو کورنیو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خورئ او یا یې د هغوی د عیش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخیره کړي وي، نو پدې دې پوه شي چې: په خلکو کې هغه څوک ډیر بدبخته دی چې د بل چا د دنیا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې یو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

راځئ چې پدې ځای کې د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز رحمه الله یو ډېر جالب موقف راپه یاد کړو: (کله چې هغه ته د مرګ شیبې رانژدې شوې یو مشاور یې ورته وویل : زامنو ته دې له بیت المال څخه د څه برخې وصیت وکړه! ځکه چې دوی نیستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکریم دا آیت ولوست: (**إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡكِتَٰبَۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ**﴿١٩٦﴾)[236] بیشکه زما ساتونکی الله تعالی دی، هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی، هغه د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی کار جوړوي. بیایې وویل : زما زامن یو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چیرته نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ډیره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او فسق کې له هغوی سره مرسته وکړم.[237]

په ټولنه کې د حرمخوریو او درغلیو د لمنځه وړلو او مخنیوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم ګامونه واخستل شي:

لومړی: د هر ډول ظلم پر ضد ریښتیني مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالۍ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي،او خاین قاضیان او څارنوالان،همداراز خاین او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړی شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم

233- مسلم

234. وګوره :جامع العلوم والحكم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ۱۹۲- ۱۳۳ .

235. تعليق اشيخ عبد الفتاح ابوغدة على: رسالة المسترشيدين لامام الحارسي المحاسبي، ص ۱۵۳

236- الأعراف ۱۹٦

237- البداية والنهاية امام ابن كثير ص ۱۳۴ (مكتبة الشاملة).

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايلي: ((**القُضاةُ ثلاثة: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقَضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)).[238] قاضيان په درې ډوله دي: د هغوی له جملې څخه يو ډول قاضيان به په جنت کې وي او دوه ډاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړی دی چې حق يې پېژندلی وي او د هغې برابر يې پرېکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق يې پېژندلی وي، لکن په پرېکړه کې يې تيری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پرېکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل او انصاف علمبردار ګڼل کيږي، هغوی خو ددې لپاره نه دي چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئوليت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بيا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خيرو په وړاندې وګرځيدل،په حديث کې راغلي دي: کله رسول الله عليه وسلم معاذبن جبل يمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لېږه،نو يوه ځانګړې توصيه يې ورته دا هم وکړه ((اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ)).[239] او ووېرېږه د مظلوم له خيراو څخه، بيشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کيدو) نشته دی.

دويم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول:

بايد چې د مصلحو او الله تعالی ويريدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پديدې پوره مراقبت او دا يو ستر قانوي جرم ګرځول شي. همدارانګه په اخلاص او ريښتينولۍ سره د احتساب په نوم ځينې ارګانونه او يا ځينې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغئ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه فرمايي: ((**لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي**)).[240] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشيخ مناع خليل القطان رحمه الله وايي: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هيله به ورته ولرئ چې رعيت يې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنژدې کوي او يا يې حاکمان او د چارو مامورين خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جيبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ايا دغسې ټولنه چې د داسې درغليو او خيانتونه ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او يا به يې د کارونو ميوه او ښه نتيجه واخستل شي ؟!

حقيقت دادی چې رشوت او بډې ستر خيانت، سخت تيری او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له يوه اړخه چارواکي او د چارو مامورين پدې خيانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي څوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کی مرسته کوي، دغسې بداخلاقيو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمينه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې بايد دا لاندې نکات په ياد ولرو:

أ.غل يوازې هغه څوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي يې، بلکې د يو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بيا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بيت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکی عمل دی، چې لدې لارې د يو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کيږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کيږي.

ج. رشوت ورکوونکی په رشوت ورکولو سره د يو چارواکي او مامور ضمير د داسې څيز په بدله کی اخلي چې هغه ډير لږ دی، او هغه څه ورڅخه لاس ته راوړي چې دای غواړي او دده حق نه دی.

---

[238]- **رواه ابوداد، وابن ماجه**

[239]. سنن الترمذي..

[240]- سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

د. رشوت د نفس ټيټوالى دى، د مروءت او ميړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خيانت دى، چې يوازې هغه خلک يې مني څوک چې سپيره طبيعته او بد اخلاقه وي.

هـ. د هميش لپاره رشوت د خيانت او غدارۍ ملګرى وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره يو لوى شراو په دين او اخلاقو باندې ستر جنايت اوتعرض دى،او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پيداشي، نو د زوال زنګ يې ووهل شي او د تباهۍ له کوابښ سره مخ شي.[241]

۶– حقونو سپارلو ته بلنه:

بايد پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنيا کې يو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به يې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په ياد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالى له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِهِ، أو شيءٌ؛ فلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَمَلٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقَدْرِ مَظلمَتِهِ، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ من سيئاتِ صاحِبِهِ، فحُمِلَ عليهِ**)).[242] پر چا باندې چې د کوم مسلمان وررور د مظلوميت حق وي له پټ او عزت او يا بل شيز څخه، نو نن ورځ (په دنيا کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بيا به په آخرت کې نه دينارا او نه درهم[243] وي. او که هغه لره کوم نيک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به يې ورکړل شي او که نيکۍ نه لري، نو د مظلوم بدۍ به راواخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ**)).[244] دقيامت په ورځ به خامخا حقدارانو ته د هغوى حق ورکوئ ،آن تر دې چې له ښکرورې ګډې (يا وُزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوي وي) هم بدله اخستل کيږي.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُواالْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ**)).[245]

ايا تاسې پوهيږئ چې نيستمن او تش لاسى څوک دى؟ صحابو وويل: په مونږ کې خو تش لاسى هغه څوک دى چې روپۍ او دنياوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمايل: زما د امت مفلس هغه دى چې د قيامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې يو چا ته به يې کنځلې کړې وي، په يو چا به يې تهمت لګولى وي، د يو چا مال به يې خوړلى وي، د چا وينه به يې توى کړي وي او يو څوک به يې وهلى وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نيکيو څخه نيکۍ ورکړل شي، او که نيکۍ يې ختمې شي مخکې لدې چې د هغوى حقونه اداء کړي، نو د هغوى ګناهونه به راواخستل شي او پده باندې به واچول شي، بيا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنيا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه يې اخستي دي بايد چې هغوى ته يې وسپاري اويا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له ګناه څخه د توبې ويستلو يو شرط دى.[246]

[241]. وګوره:الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص 188- 189(موضوع : الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).

[242]. البخاري

[243]. دهغې زمانې د دوه سيکو نومونه دي چې دينار يې د درهم په نسبت زيات قيمتي و.

[244]. مسلم

[245]- مسلم

[246] د بنده په حق ضايع کولو کې د توبې شرطونه لومړى: د هغه ګناه پريښودنه، پر هغې پښيمانتياکول، دا عزم کول چې بيا به ورته نه راګرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي يا ورڅخه معافي وغواړي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شريکه پانګه (بیت المال) وي، نو باید چې هغې ته يې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، بايد چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پيرئ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لګښتونو او داسې نورو کارونو کې يې مصرف کړي. همدارنګه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طريقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپيژندل شي، نو غاصبين پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، بايد چې د توبې ويستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو کی مصرف کړي.[247]

د مالي حقونو په باب کې بايد د رسول الله صلی الله عليه د غه وينا هم د سترګو په وړاندې وګرځوو: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[248] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.

ددغه سخت وعيد په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جوارۍ (قمار) يا د کهانت د ګټې، يا د کوډو (جادو) يا دغيب ويلو، يا په باطله سره دم اوتعويذونو کولو له لارې رالويه شوې وي؟همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پيسې لاس ته راوړي. يا د شرابو، مخدره موادو، د ټي وي او فضائي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمې کولو، سود خوړلو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي، دغسې وعيد ورته متوجه دې نو بايد پخپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۷- مخکې له بيا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کيدو وروسته دغه لفظ (بيا رغونه) او پدې مفهوم سره ډېرې جملې او خبرې مو وليدې او واوريدې،خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځليدونکي ښکاريدل، ولس ته په زياترو حالاتو کې دوکه ورکوونکي تمام شول.

هغه په ملياردونه ډالر چې د افغانستان د بيا رغونې او بيا آبادۍ لپاره راغلل،ايا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زياتره برخه د ځينو خاينو وګړو جيبونو ته ولاړه.. او پدې خيانتونو کې بيلابيل اړخونه درګير ؤ. لومړی په خپله بهرنيان او ورپسې ځينې داخلي متعدد وګړي او ما فيايي کړۍ. چې پدې طريقه زموږ په هېواد کې خيانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې وګړو ته ډېر آسانه کارونه وګرځيدل،او که د دې ستونزې مخنيوی ونه شي، نو د ناسور په څير لاعلاجه وګرځي.

بايد وويل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تيرو وختونو کې کومې اداري رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځيدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختيار نه شي چې مخکې د هېواد له بيا رغونې د فرد او ټولنې بيا رغونې ته پکې پاملرنه شوي وي. همدارنګه لومړی حکومتي کارمندان او مسئولين سم او اصلاح نه شي، نو هيڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعيت له مخې چې کله اوبه له بره خړې وي ښکته هم خړې وی، بايد لومړی د لوړ پوړو چارواکو اصلاح ته پاملرنه وشي بيا د نورو.

داصلاح په ميدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې ديني بيداري او د الله په وړاندې دمسئوليت احساس پياوړی کول... يو بنسټيز حل دی،خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چارواکو محاسبه کول، د خاينو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړين دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونی دی.

[247]. وګوره :الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، شيخ الإسلام ابن تيميه، ص ۳۸

[248]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړیکه له خپل پالونکي ذات سره ټینګول، د وګړو د معنویاتو او عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دی.

۸– د نیکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار:

نن سبا چې د تیکنالوژۍ او مادي وسایلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د یوې قریبې یا کلي شکل اختیار کړی دی، د مادیاتو، عیش او عشرت په اسبابو کې یو تربله بیلابیلې سیالۍ او مسابقې روانې دي.. په دنیاوي ژوند کې یو له بله اغیزمن کیدل،له پردیو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کیدو پدیده او داسې نورې ناخوالی دا ټول د دې لامل شوي چې باید اسلامي امت لکه څرنګه چې د مټ او اسلحې په زور د یرغلګرو مقابله کوي، باید چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغریاتو(دوکه کوونکو) شیانو په وړاندې، یو مسلمان د آخرت همیشنۍ ژوند را په یاد کړي،دایما دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو یوازې همدا د دنیا ژوند نه دی اونه یوازې د دنیا مزو،چړچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوساینه ویل کیږي،دا خو د مادي خلکو تصور او معیار دی، الله تعالی فرمایي: ((يَعْلَمُونَ ظَٰهِرًا مِّنَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ ٱلْءَاخِرَةِ هُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾)).[249] هغو (کافران) د دنیا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهیږي او په حقیقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غولیدلي خلک او یا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې همیش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان یو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلك دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړې توګه لویدیځوال د اخلاقي زوړتیا په وجه پداسې عذاب کې راګیر دی چې زمونږ فقر او نیستي ورسره هیڅ پرتله کیدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ایډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځیدلې ده، هلته کورنی نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پریشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له امله یې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځینې کافرانو ته دنیاوي وسایل پراخه کړي، او ژوند زیات وسایل یې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه دي،که الله تعالی هغوی ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزیات کړي، نو د آخرت له هغو همیشنیو نعمتونو سره نه برابریږي چې الله تعالی یې له خپلو مومنو او پرهیزګارو بندګانو سره وعده کړې ده، الله تعالی فرمایي: ((وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِٱلرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَٰبًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَٱلْءَاخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾)).[250] که نه وای (دا وېره) چې شي خلک یوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوی ته چتونه د سپینو زرو، او زینه پایي هم له سپینو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخیژي. او د هغوی د کورونو دروازې او د هغوی تختونه به هم له سپینو زرو ؤ ترڅو دوی (پر هغو تختونو) تکیه کولی. او د سرو زرو ښیزونه او نور د زینت شیان به مو هم ورکړي واې (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي وای) بیا هم دغه ټول د دنیاوي پاتې کیدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهیزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

---

[249]- الروم ۷

[250]. الزخرف ۳۳-۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دنيا دغه وسائل بلکې ټوله دنيا د الله تعالی په نزد هيڅ قيمت او ارزښت نلري.اوکه ازښت يې درلودلای،نو بيا خو به الله تعالی دې کافرانو ته (چې د الله تعالی دښمنان دي) يو ګوټ اوبه هم نه وای ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي ((لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ)).[251] که چېرې د الله تعالی په وړاندې دنيا د ماشي د وزر برابر (قيمتي) وای، نو کافر ته به يې ورڅخه يو ګوټ او به هم نه وی ورکړې.

بايد پدې پوه شو چې د دنيا ظاهري ښکلا، دنيا وي وسائل او پراخي د انسان د نيکمرغۍ او خوشحالي يواځيني سبب نه دی، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالی او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ)).[252] په زياتوالي د مال باندې بډاوالی نه راځي، بلکې د يو چا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالی دی. او فرمايي:((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ)).[253]په يقيني توګه کامياب دی هغه څوک چې د اسلام پر دين باندې مشروف شي،کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړي دي پر هغی بې قانع کړی وي.

او د زړه ارامتيا، اطمئان او سکون د الله تعالی په ذکر سره راځي الله تعالی فرمايي: ((أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾)).[254] بيشکه د الله په ذکر او ياد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کيږي

د دې دريو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالی په عبادت کې د خوند او لذت احساس يوځای شي، نو بيايې لرونکی پوره خوشحاله او نيکمرغه و ګرځي، او د (حياة طيبة - سپيڅلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالی يې پخپل کلام کې يادونه کړې ده (مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾).[255] څوک چې له تاسې څخه نيک کار وکړي که نارينه وي او يا ښځينه پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو په دنيا کې به ورته سپيڅلی او پاکيزه(د خوشحالۍ او نيکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نيکو عملونو ښه بدله ورکړو.[256]

۹- د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((صَلَاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ)).[257]د دې امت د لومړنيو خلکو اصلاح او سمون په زهد[258]او يقين [259] سره شوی و، او وروستني به يې په بخل او اوږد اميد لرلو سره تباه کيږي.

له دنيا څخه بې رغبتي (او زهد) د امت د حالاتو له سمون سره خورا لوی تړاو لري. او په حقيقت کې زهد په يقين باندې ودريږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او يقين ولري، نو بيا ورته دنيا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هيڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنيا ژوند اووسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنيا له نعمتونو څخه ځان محرومول نه ؤ، بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکيې) او په سختيو باندې يې عادت کول ؤ، ترڅو دنيا او مال د دين په لار کې د مجاهدې کولو ، او د الله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

---

[251]. رواه الترمذي
[252]- رواه مسلم
[253].رواه مسلم
[254]. الرعد ٢٨
[255]. النحل ٩٧
[256]. وګوره: تفسير کابلی ١٥٧٥/١
[257]. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حديث حسن (صحيح الجامع الصغير و زيادته, الالباني2/ 715).
[258]. له دنيا څخه بې رغبتي.
[259]. پوخ باور چې شک پکې نه وي او نيک عمل ته هڅونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوندکې زهد او له دنیاوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د ساد ګۍ ژوند اختیارول د ایمان له څانګو څخه یوه څانګه ده، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ**)).[260] بیشکه چې په ژوند کې سادګي او تقشف له ایمان څخه دی.

له تقشف څخه مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړې، بلکې معنایې داده چې بنده باید د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او همیش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نوبیا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالی په لار کې سرښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عیش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغیرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غریبي هم راځي، چې بیا ځینې خلک په غریبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي..

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقیدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بیلابیلو منحرفو افکارو او نظریو ښکار ګرځي. او داچې دنیاوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسیدلو په خاطر ډېر خلک دین او آخرت ته نه ګورئ.. نو پداسې حالاتو کې دا اړینه ده چې یو مسلمان د زهد او یقین دې مفاهیمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنیا څخه بې رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د یو مسلمان د کامیابۍ او فلاح تضمین کوي. الله تعالی ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختیار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زیاتوالی ونکړي، رسول الله صلی الله فرمایي: ((**ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُحِبّوكَ**)).[261] له دنیا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روایت دی، کله چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه یمن ته (د والي په صفت) لیږه نو داسې یې ورته وفرمایل: ((**«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ-**[262] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بیشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وایي چې رسول الله صلی الله وسلم فرمایلي دي: ((**إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ-** ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې درانده خلک ورباندې نشي تیریدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وایي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تیریدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم.[263]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدی ته اړتیا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شریعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نشي، ځان په سختیو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګې ته شاه کړي، او د الله تعالی اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ**)).[264]اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شریعت خلاف کارونه پریږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

یو مسلمان باید په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنیا لرل د کامیابۍ او کمال معیار وګرځوي، ځکه چې د انسان کامیابي او ارزښت په دینداري او نیک عملئ کی دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقَكُمْ، كَمَا قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي**

---

260. سنن ابي داود
261. سنن ابن ماجه
262. مسند احمد
263. مستدرك الحاكم
264. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقَدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ».[265] بيشکه چې الله تعالی ستاسې ترمنځ اخلاق ويشلي دي، لکه څرنګه چې يې ستاسې ترمنځ ستاسې روزۍ ويشلې دي، او بيشکه چې الله عزوجل دنيا هر چا ته ورکوي که يې خوښ وي او يا يې خوښ نه وي، اويو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بيا يې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورڅخه ورکوي هغه به يې (د الله تعالی په نزد نه قبليږي) او هغه چې له ځانه وروسته يې پريږدي دوزخ ته به يې د لارې توښه وي، بيشکه چې الله عزوجل بدي پر بدۍ باندې نه محوه کوي، لکن بدي پر نيکۍ باندې محوه کوي او بيشکه چې چټل شی پر چټل باندې نه لرې کيږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې يې يوازې د دنيا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونيسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، يا دنيا ته په آخرت او دين باندې ترجيح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کاميابۍ به بې برخې وي، الله تعالی فرمايلي: «مَّن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصْلَىٰهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ أَرَادَ ٱلْـَٔاخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا ﴿١٩﴾».[266] هرڅوک چې عاجله دنيا غواړي، نو په جلتۍ سره (مخکې له آخرته) په يې ورکړو څومره چې موږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بيا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړی شوی او د الله تعالی له رحمته شړل شوی به وي. او هرڅوک چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې دای مومن وي، نو بيشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالی په نزد) مقبولې دي.

بايد چې يو مسلمان په دنيا کې د مسافر په څير ژوند وکړي، عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم زه له اوږو څخه ونيولم راته يې وفرمايل: «**كُنْ في الدُّنْيا كأنَّكَ غريبٌ، أو عابِرُ سبيلٍ**» په دنيا کې داسې اوسه لکه مسافر اويا لاروی (په لارې تيريدونکی).او عبدالله بن عمر رضي الله عنهما به ويل: «**إذا أمْسَيْتَ فلا تَنْتَظِرِ الصَّباحَ، وإذا أصْبَحْتَ فلا تَنْتَظِرِ المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، ومِنْ حياتكَ لموتِكَ**-[267] کله چې درباندې بيګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بيګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته». امام نووي رحمه الله وايي: محدثينو د دې حديث په شرحه کې داسې ويلي: دنيا ته ميلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګويا ته به پکې ډېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له څيزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر يې په پردي وطن کې (د اړتيا په اندازه) ورڅخه اخلي. او مه پکې زيات مشغوليږه بلکې ځان داسې وګڼه چې ته پکې يو مسافر يې او بيرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورڅخه ستنيږې.[268]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی هغه وايي: رسول الله صلی الله عليه وسلم په پوزکي (بوريا) باندې ويده شوی و چې په اړخ (مبارک) کې يې د هغې (پټو) اثر کړی و، نو موږ ورته وويل: ای د الله پيغمبره! يو نرم فرش به درته هواروو، نو ويې فرمايل: «**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**».[269] زما له دنيا سره څه کار دی، نه يم زه په دنيا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د يوې ونې سيورې کې کيني بيا ولاړ شي او هغه پريږدي.

علي کرم الله وجهه ويلي: «**ارْتَحَلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتحَلَتِ الآخرةُ مُقْبلةً، ولكلِّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ**».[270] دنيا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دی

265. مسند احمد
266. الاسراء 18- 19
267. البخاري
268. رياض الصالحين، للنووي، ص ۱۸۷
269. **جامع الترمذي**
270. **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ددې هر یوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنیا زامن مه کیږئ. بیشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

په پای کې وایو: زموږ دا څیړنه یو بشري کوښښ دی چې له نیمګړتیاو به خالي نه وي،نو د لیکنې کَره والی او مثبت ټکي یې د الله تعالی په توفیق او مرسته ترسره شوي دي، او کومه نیګړتیا چې لري هغه به زما له ځانه وي، له الله تعالی نه یې معافی او بښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ و على آله و سَلِّم.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول، ۱۴۳۸ هـ ق/۲۷ قوس، ۱۳۹۲ لمریز (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړ لیک

سریزه 1

لومړی څپرکی 3

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه 3

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه 3

دویم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه 6

دریم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه 7

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي: 7

۲– کمونستي کودتا : 8

۳– خپلمنځي جنګونه: 8

۵– په هېواد کې مسلسله ګېوډي: 8

۶– د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه: 8

د حرامخوریو او درغلیو پایلې: 8

په دنیاکې د خیانت اغیزه : 10

۷– په اوسني حکومت کې درغلی: 11

هیواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت یې: 11

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: 13

دویم څپرکی 15

د فقر ناوړه اغیزې اوناخوالې 15

لومړی: ناوړه اغیزې: 15

۱– د خلکو پر عقایدو د فقر اغیزه: 15

۲– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه : 15

۳– پر فکر باندې د فقر اغیزه : 16

دویم: ستونزې او ناخوالې 16

۱– ناپوهي: 16

۲– بیکاري: 17

۳– ګدایګري (سوال کول): 18

د ګدایګرۍ د مخنیوي په موخه: 19

۴– رنځوري او ناروغي: 20

۵– خپلمنځي جنګونه : 20

۶– پردیسي او هېواد پرېښودنه: 21

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– نورو ته احتیاج: 21

دریم څپرکی 23

د هېواد زیات محتاجه وګړي 23

لومړی: بې وزله ښځې: 23

۱– په اسلام کی د ښځې مقام : 23

۲– زموږ په ټولنه کې د ښځو محرومتیا: 25

۳– باید د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي: 25

دویم:بې وزله ماشومان: 26

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتیا: 27

دریم: یتیمان: 28

۱– یتیم پالنه یوه مهمه دیني فریضه ده: 28

۲– د یتیم پالنې اجر او ثواب : 29

۳– د یتیم پالنې په اړه احساس را پیداکول: 29

۴– د یتیم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه: 31

څلورم: معیوبین: 32

۱– په جهاد کې معیوب شوي وګړي: 32

۲– د عامو معیوبونو لپاره پروژې: 32

۳– د نابینایانو لپاره پروژې : 33

څلورم څپرکی 35

د کار او کسب په وسیله د فقر مخنیوی 35

۱– په اسلام کی د کار اهمیت : 35

۲– د شتمنیو له سرچینو څخه ګټه اخستل : 37

۳– د ښارو ځمکو آبادول: 37

۴- غریبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ویشل: 39

۵- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه ډپ کول: 40

۶– په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنیوی: 41

۷– د ناروا معاملاتو منع کول: 43

۸– صنعت ته وده ورکول: 45

۹– سوداګرۍ ته وده ورکول: 46

پنځم څپرکی 48

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغيز ____ 48
۱– د زکات مفهوم: ____ 48
۲– د زکات هدف او مقصد: ____ 48
۳ – د زکات اهميت : ____ 49
۴ –په دنيا کې د زکات نه ورکولو سزا: ____ 50
۵– د زکات مستحق خلک: ____ 50
۶– د زکات نظام د تطبيق په موخه: ____ 52
شپږم څپرکی ____ 54
د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه ____ 54
۱ – شتمن وګړي: ____ 54
۲– ولسي پيوستون: ____ 55
۳ – حکومت: ____ 58
د طبقاتي نظام جرړې ويستلو په موخه: ____ 58
۴– خيريه ټولنې او مئوسسې: ____ 59
د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ! ____ 61
د کارونو د سمون په موخه: ____ 62
۵ – دعلمي او مصلحو شخصيتونو هلو ځلو ته اړتيا: ____ 63
لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول: ____ 63
دويم:چارواکی د ولس په وړاندې د مزدور اوخادم حيثيت لري: ____ 64
دريم: چارواکی او مسئول د مسافرو د خزانچي په څير دی: ____ 64
څلورم : ماموريت او مسئوليت بايد چې بيګار ونه ګڼل شي: ____ 64
پنځم: يو مسئول او مامور بايد د مسئوليت احساس ولري: ____ 64
شپږم: د چارواکو او مامورينو د اصلاح په موخه: ____ 65
اووم څپرکی ____ 66
په هېواد کې دعدل او انصاف تامينول ____ 66
۱ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي: ____ 66
۲– بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: ____ 68
۳ – د ظلم او زياتي مخنيوی کول يوه فريضه ده: ____ 69
۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه: ____ 70
۵– د چارواکو، قاضيانو او مامورينو اصلاح ته بلنه: ____ 71
لومړی: د رعيت په وړاندې د مسئوليت احساس: ____ 71
دويم: د قيامت ورځ سزا راپه يادول: ____ 71
دريم: د بدو حاکمانو بده پايله: ____ 71

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم: په قیامت کې د عادلو حاکمانو مقام: 72
پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حیثیت: 72
شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بیلګه: 73
۵ - له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول: 73
لومړی: د هر ډول ظلم پر ضد ریښتیني مبارزه: 74
دویم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول: 75
۶- حقونو سپارلو ته بلنه: 76
۷ - مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه: 77
۸- د نیکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار: 78
۹- د لومړنیو خلکو د اصلاح لار خپلول: 79

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library